

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

79
90
FBH v 80 1899

TER HERHALING.

VRAGEN OVER DE NEDERLANDSCHE SPRAAKKUNST,

MET AANTEKENINGEN EN TOEPASSINGEN.

EEN REPETITIEBOEK VOOR CANDIDAAT-ONDERWIJZERS,

DOOR

M. J. KOENEN,

LEERAAR AAN DE RIJKSKWEEKSCHOOL EN AAN DE RIJKSNORMAAL-
LESSEN TE MAASTRICHT.

.....

TE GRONINGEN BIJ J. B. WOLTERS, 1889.

PROV. BIBL. FRIESLAND

0137 0080

Digitized by

Google

TER HERHALING.

Digitized by Google

TER HERHALING.

VRAGEN OVER DE NEDERLANDSCHE SPRAAKKUNST,

MET AANTEKENINGEN EN TOEPASSINGEN.

EEN REPETITIEBOEK VOOR CANDIDAAT-ONDERWIJZERS,

DOOR

M. J. KOENEN,

LEERAAR AAN DE RIJKSWEESKOOLO EN AAN DE RIJKSNORMAAL-
LESSEN TE MAASTRICHT.

TE GRONINGEN BIJ J. B. WOLTERS, 1889.

.....
Stoomdrukkerij van J. B. Wolters.
.....

VOORBERICHT.

Elke candidaat-onderwijzer, die het wel meent met zich zelf, zal repeteeren, ook bij de studie der Spraakkunst, omdat: Herhaling de moeder is van 't geleerde. Het boekje, dat ik onder den titel: TER HERHALING kweekelingen en jongen onderwijzers bij dezen aanbied, bevat in vijf afdeelingen goed geordende reeksen van vragen over allerlei onderdeelen der Spraakkunst. De zesde afdeeling geeft toelichtende aantekeningen, de zevende toepassing. Op deze wijze wil het werkje den lust tot repeteeren opwekken en tevens bevredigen.

Naar ik vertrouw, kan TER HERHALING van dienst zijn in het vierde studiejaar van kweek- en normaalschool; wellicht ook kan het een leiddraad zijn op spraakleergebied, voor hen, die bij de studie voor de akte van hoofdonderwijzer, den eens afgelegden weg andermaal gaan afleggen, om indrukken te verlevendigen en het geheugen op te frisschen.

Hoe het zij, het boekje verschijnt zonder eenige aanmatiging, het

—

wil eene handreiking zijn, meer niet. Het is ontegenzegglijk een rechte vraagal! Doch voor hem, die tusschen de regels weet te lezen en lust in zich gevoelt tot nadenken en nazoeken, — kan het werkje een gids zijn, die opwaarts leidt. De ophelderende aantekeningen kunnen als voorlichting dienen; de vragen ter toepassing van het geleerde duiden aan, hoe de candidaat-onderwijzer het lezen, de lectuur, dienstbaar kan maken aan de studie der Spraakkunst; het is eene detail-studie!

En met dit korte woord beveel ik TER HERHALING bescheiden aan in de welwillende aandacht van hen, voor wie het bestemd is.

MAASTRICHT, 1889.

M. J. KOENEN.

INHOUD EN BLADWIJZER.

EERSTE AFDEELING. Klankleer.		Blz.
1e Les.	Taal en Woorden.	1
2e „	Letters, Lettergrepen, Klemtoon	2
3e „	Klinkers	5
4e „	Tweeklanken	6
5e „	Medeklinkers	6
6e „	Grammatische figuren	8
TWEEDE AFDEELING. Leer der Rededeelen.		
7e Les.	Het Zelfstandig naamwoord. Soorten.	9
8e „	Het Geslacht der Zelfst. nw.	10
9e „	De Verbuiging der Zelfst. nw.	11
10e „	Het getal der Zelfst. nw.	12
11e „	Gebruik en verbuiging der Bijvoeglijke nw.	14
12e „	Trappen van vergelijking	15
13e „	Persoonlijke voornaamwoorden	17
14e „	Onbepaalde voornaamwoorden	18
15e „	Bezittelijke voornaamwoorden	19
16e „	Aanwijzende voornaamwoorden	19
17e „	Vragende voornaamwoorden	20
18e „	Betrekkelijke voornaamwoorden	21
19e „	Het Telwoord	22
20e „	Het Lidwoord	23
21e „	Het Werkwoord	24

	Blz.
22e Les. Het Bijwoord	30
23e „ Het Voorzetsel	31
24e „ Het Voegwoord	32
25e „ Het Tusschenwerpsel	33
DERDE AFDEELING. Leer der Woordvorming.	
26e Les. Algemeene grondslagen	34
27e „ Vorming der Zelfst. nw. door afleiding	35
28e „ Vorming der Bijvoegl. nw. door afleiding	40
29e „ Vorming der Werkwoorden door afleiding	43
30e „ Vorming der Voornaamw. en Telwoorden	45
31e „ Vorming der Bijwoorden, Voorzetsels en Voegwoorden	45
32e „ Vorming der Zelfst. nw., Bijv. nw. en Werkwoorden door samenstelling	46
VIERDE AFDEELING. Leer der Naamvallen.	
33e Les. Algemeene grondslagen	49
34e „ De 1e naamval of nominatief	50
35e „ De 2e naamval of genitief	51
36e „ De 3e naamval of datief	54
37e „ De 4e naamval of accusatief	57
38e „ Bijzonderheden. Voorzetsels	60
VIJFDE AFDEELING. Leer van den Volzin.	
39e Les. De hoofdeden van den volzin	61
40e „ Bijleden of bepalingen	64
41e „ Het woord- en zinsverband	68
42e „ Gedachtevormen	71
43e „ Soorten van zinnen	72
ZESDE AFDEELING. Aanteekeningen.	82
ZEVENDE AFDEELING. Toepassing. 1e Proeve	105
2e Proeve	116

EERSTE AFDEELING.

KLANKLEER.

EERSTE LES: TAAL EN WOORDEN.

1. Wat is spreken?
2. Wat verstaat ge door spraak?
3. Wat is een woord?
4. Wat is taal?
5. Wat verstaat ge door de Nederlandsche taal?
6. Wat is een dialect of tongval?
7. Hoeveel hoofdtongvallen onderscheidt ge in ons land, en uit welk gewest is het beschaafde Nederlandsch voortgekomen?
8. Wat verstaat ge door platte taal of patois?
9. Wat verstaat ge door de beschaafde spreek- en schrijftaal?
10. Waar kunt ge beschaafd Nederlandsch hooren spreken?
11. Kent gij ook letterkundige voortbrengselen, in dialect geschreven?
12. Wat zijn echt Nederlandsche woorden, wat zijn vreemde woorden?
13. Uit welke vreemde talen hebben wij zoo al woorden overgenomen?
14. Wat noemt men bastaardwoorden?
15. Wanneer wordt een vreemd woord als een Nederlandsch woord beschouwd?

TWEEDE LES: LETTERS, LETTERGREPEN, KLEMTTOON.

1. Wat verstaat ge door spraakklanken?
2. Wat zijn letterteekens?
3. Wat kan het woord letter beteekenen?
4. Wat verstaat men door het alphabet; hoe verklaart ge dezen naam, en waar ligt de oorsprong van ons alphabet?
5. Kent gij andere alphabetten dan het onze?
6. Hoe verdeelt men de letterteekens?
7. Hoe verdeelt men de letterklanken?
8. Wat is het onderscheid tusschen eenen klinker (vocaal) en eenen medeklinker (consonant)?
9. Wat is een tweeklank, en hoe worden de tweeklanken onderscheiden?
10. Wat is eene lettergreep, en wanneer heet zij open, wanneer gesloten?
11. Wat verstaat gij door den klemtoon der woorden (woordaccent)?
12. Welke soorten van klemtoon onderscheidt ge in samengestelde woorden?
13. Kan men bij eenlettergrepige woorden ook van klemtoon spreken?
14. Wat zijn toonlooze lettergrepen? En welke klinkers kunnen in toonlooze lettergrepen voorkomen?
15. Noem de toonlooze uitgangen, die gij u herinnert, bijv. -ik, -ig, -it, enz. Kan de letter *o* ook in toonlooze lettergrepen voorkomen?
16. Wat verstaat gij door proclisis, of wat zijn proclitische woordjes? (denk er aan dat *pro* = voor). Voorbeelden zijn: 'k voor ik, 'v voor het, 'n voor een, enz.
17. Wat verstaat ge door enclisis, of wat zijn enclitische woordjes? Voorbeelden zijn: heeft-i, roep 'm eens, zeg 't nu, enz.
18. Het voorzetsel *te* is altijd toonloos, wordt dit ook wel proclitisch gebruikt?
19. Waarom noemt men den klemtoon een der sieraden van de Germaansche (ook der Nederlandsche) taal?

20. Bestaat er ook eene reden om den klemtoon, waarvan hier sprake is, met een' afzonderlijken naam (syllabentoon!) te benoemen?
21. Waar valt in den regel de klemtoon (= hoofdtoon!) bij woorden, die met achtervoegsels zijn afgeleid?
22. Hoe valt de klem bij woorden, die enkel door middel van de voorvoegsels: aarts, ant, on, oor of wan zijn gevormd?
23. Wat weet gij van de klem bij de achtervoegsels: -zalig en -haftig?
24. Wat is u bekend van die klem bij de achtervoegsels: -ier, -eel, -in en -es?
25. En wat van die der vreemde uitgangen (bastaarduitgangen), als: -et, -uur, -age, -ist? enz. enz.
26. Welken invloed hebben de achtervoegsels: -baar, -lijk, -zaam, -ig, vergelijk: vriendschap en vriendschappelijk, wanhoop en wanhopig. Andere voorbeelden? En wat weet gij van de klem bij het achtervoegsel -achtig?
27. Kan het redeaccent ook oorzaak zijn, dat woorden, die uit hunnen aard geene klem vereischen, toch den nadruk krijgen, bijv. bezittelijke voornw., voorzetsels? enz. Denk aan tegenstellingen.
28. Welken regel kent gij voor den klemtoon in samengestelde zelfst. naamw.? Voorbeelden.
29. Hoe verklaart ge de huidige uitspraak van: burgemeester, meesterknecht, Amsterdam, madeliefje, boerenkool, stadhuis, gemeenebest, enz.?
30. Hoe verklaart ge 't ontstaan van de toonlooze lettergrepen in: jonker (jonkheer), mevrouw (mijne vrouw), wingerd (wijngaard), wammes (wambuis), enz.? En is dit verschijnsel ook van invloed geweest op den vorm der tegenwoordige achtervoegsels?
31. Wat is u bekend van den klemtoon bij samengestelde werkwoorden; a) bij die, welke uit twee werkw. bestaan; b) bij die, waarvan het eerste lid een naamwoord is; c) bij die, waarvan het eerste lid een partikel is?
32. Hoe valt de klem bij samengestelde bijv. nw., als: donkerblauw, pikzwart? enz. enz.

33. Wat weet gij van de klem in: doofstom, openbaar, middelbaar, kersversch? enz.
34. Wat is u bekend van de klem bij tegenwoordige deelwoorden, die de beteekenis van bijv. nw. hebben gekregen? En valt dit verschijnsel ook waar te nemen bij verleden deelwoorden?
35. Waar valt de klem bij woorden, die samengesteld zijn door afleiding, bijv. met behulp der uitgangen: -er, -ing, enz.?
36. En zegt ge viervoetig of viervoetig, veelkleurig of veelkleurig, enz.; alledaagsch of alledaagsch', uitheemsch of uitheemsch'?
37. Waar legt ge de klem in: binnenlandsch, buitenlandsch, en hoe komt dit zoo?
38. Waar valt de klem in: snelgewiekt, breedgetopt, uitgedost, enz.?
39. Hoe spreekt gij uit: stilzwijgend, belangwekkend, ooverdoovend, alwetend, hartbrekend, hoogdravend, welsprekend, schoorvoetend, godvergeten, aanhoudend? enz.
40. En hoe valt de klem bij: koopmanszoon, timmermansknecht, middagmaal, avondschemering, oude-mannen-huis? enz.
41. Bewijs door voorbeelden den regel: Al de verbuigingsuitgangen en alle afleidingsuitgangen, waar de toonlooze *e* in voorkomt, zijn toonloos. Denk bijv. aan: bevel, arend, Godes, vorsten, enz.
42. Bewijs door voorbeelden, dat de uitgangen -ig, -tig en -lijk altijd toonloos zijn. En wat merkt gij op voor het achtervoegsel -ing in woorden, als: stemming, gaping, teekening, rekening, wandeling, enz.
43. Spreek de volgende vreemde woorden uit met het oog op den klemtoon: ambrozijn, nectar, dukaat, dukaton, garnizoen, canapé, canon, kanon, chaos, substantief, adjectief, tamboer, infanterie, cavalerie, artillerie, genie, zefir, zefier, altaar, consonant, nominatief, accusatief, podagra, echo, college, serie, specie, kolibrie, kanarie, theorie, bureau, galei, enz.

44. Spreek nog uit: professors, professoren; doctors, doctoren; curators, curatoren; melodie, melodisch; republiek, republikeinsch; muziek, muzikaal, musicus; fabriek, fabrikant, fabrikaat.

DERDE LES: KLINKERS.

1. Noem de zeven klinkers.
2. Hoe kunnen zij uitgesproken worden?
3. Welke is soms de onvolkomen uitspraak der *oe*; welke die der *eu*?
4. Wat noemt men wel gerekte klinkers?
5. Komt de onvolkomen klinker weleens in eene open lettergreep voor?
6. Welke volkomen klinker komt wel in eene gesloten lettergreep voor?
7. Wat is de regel voor de spelling der *a* en *u* in open lettergrepen?
8. Wat valt op te merken bij de spelling der verkleinwoorden van *papa*, *mama*, *sla*, *la*, *Cato*, *Anna*? enz.
9. Hoe noemt men de heldere *e*, die door één letterteeken wordt voorgesteld?
10. Uit welke letters kan deze *e* ontstaan zijn?
11. Beantwoord dezelfde vragen voor de heldere *o*?
12. Wat verstaat ge door de scherpheldere *e*, en waaruit ontstond zij?
13. Beantwoord dezelfde vragen voor de scherpheldere *o*.
14. Kent gij eenige regels voor het schrijven der enkele volkomen *e*?
15. Idem voor het schrijven der dubbele *ee*?
16. Welke regels kent gij voor het schrijven der enkele volkomen *o*?
17. Idem voor het schrijven der dubbele *o*?
18. Welke regels kent gij voor de spelling met *ie*?
19. En welke voor de spelling met *i*?

VIERDE LES: TWEEDKLANKEN.

1. Welke zijn de tweeklanken der Nederlandsche taal? Bevat onze taal ook drieklanken?
2. Welke klinkers hoort ge eenigermate op 't einde der zes lange tweeklanken?
3. Is er onderscheid in de uitspraak van au en ou, van ei en ij?
4. Komt de tweeklank ai nog voor in woorden? Vindt ge hem bijv. ook in het woord mais, algebraïsch?
5. In welk woord vindt ge nog den tweeklank aau?
6. Komt aau ook als woord voor?
7. Is er onderscheid van beteekenis tusschen blauwen en blouwen, dauw en douw?
8. Welke regels kent ge voor de spelling met ei?
9. En welke voor de spelling met ij?
10. Welke is de ouderwetsche schrijfwijze der ui, en in welke woorden vindt men deze nog?
11. Sedert welken tijd wordt *ij* in de beschaafde spreektaal als ei uitgesproken?
12. En hoe was vroeger de uitspraak der ij?
13. Wat weet ge van den oorsprong der ou?
14. Hoe spreekt gij uit: heir, heirscharen, alsook oir (erfgenaam)?

 VIJFDE LES: MEDEKLINKERS.

1. Hoeveel medeklinkers telt het Nederlandsch, en hoe worden zij naar hun ontstaan (de spraakwerktuigen!) onderscheiden?
2. Hoe onderscheidt men ze naar hunne spraakkunstige waarde?
3. Hoe worden de vaste medeklinkers verdeeld?
4. Wat weet gij van de verdubbeling der medeklinkers in niet-samengestelde woorden? Wanneer is die verdubbeling overbodig?

5. Hoe verklaart ge dan de vormen: hij plantte, hij antwoordde?
6. Wat weet gij van de verscherping der slotmedeklinkers?
7. Voor welke achtervoegsels wordt de slotletter van het grondwoord verscherpt?
8. Welke woorden kent gij, waarin de tusschenletter eene *s* is, en niet *z*?
9. Kent ge ook meervoudige woorden, die de slot-*s* van het enkelvoud behouden?
10. Hoe verklaart ge de spelling: lachen, echo, richel, pochen, kuchen? En hoe die van Rachel en Michiel?
11. Hoe verklaart ge verder de spelling van de woorden: grijsaard, lafaard, lieverd, grijzerd; *sin*d*s*, *lood*s**, *gid*s**; verglaassel, mutsenwaschster, ziekenoppasster?
12. Waarom spelt men: rit, ritmeester naast rijden; gezant naast zenden, klant naast klandizie, bint naast binden, boert naast het oudere boerde, zat naast ver zadigen, met, metgezel naast mede, voort naast bevorderen?
13. Welke woorden kent gij, waarin de beginletter verscherpt is? Wat weet gij van de onechte *s* en *f*?
14. Geef voorbeelden, dat *z* in *r* is overgegaan.
15. Welke bijv. nw. kent gij, die op eene *s* eindigen?
16. Noem bijv. nw., die door middel van *sch* van bijwoorden op *s* zijn gevormd.
17. Noem gelijkkluidende woorden, die met verschil van beteekenis op *s* of *sch* uitgaan.
18. Welke werkwoorden kent gij, waarin *sch* als tusschenletter voorkomt?
19. En welke kent gij, waarin de *s* als tusschenletter wordt gevonden?
20. Beantwoord dezelfde vragen voor de *ch* en de *g* als tusschenletters.
21. Welken regel kent ge voor de spelling der *ch* vóór de slotletter *-t*; hoe is die regel met betrekking tot zelfst. nw., tot bijv. nw., tot werkwoorden, tot bijwoorden?
22. Geef voorbeelden, waaruit blijkt, dat *ch* ontstond uit *k*.

23. Idem, dat *ch* ontstond uit *f*?
24. In welke gevallen wordt *ng* verscherpt tot *nk*?
25. Wat weet ge van de uitspraak der *c* in vreemde woorden, idem van die der *g*, idem van die der *x*.
26. Welke uitspraak hebben *ch*, *g* en *j* zooal in vreemde woorden?
27. Bestaan er in onze taal ook vreemde woorden, waarin de verbindingen *gn*, *ll* en *ph* voorkomen? En hoe is dan de uitspraak?

ZESDE LES: GRAMMATISCHE FIGUREN.

1. Wat verstaat men door grammatische figuren?
2. Hoeveel soorten van grammatische figuren kent gij?
3. Welke van al die figuren komt het meest voor en is dus de belangrijkste?
4. Geef voorbeelden van voorvoeging (*prothesis*).
5. Idem van afwerping (*aphaëresis*).
6. Idem van achtervoeging (*paragoë*).
7. Idem van afkapping (*apocope*).
8. Idem van uitstooting (*syncope*).
9. Idem van uitlating (*elisie*).
10. Idem van inlassching (*epenthesis*).
11. Wat verstaat ge door gelijkmaking van medeklinkers (*assimilatie*)?
12. En wat door samensmelting (*synaloëphe*)?
13. Wat door *metathesis* (omzetting of letterkeer)?
14. Geef voorbeelden van het verdeelen van eene lettergreep in tweeën door 't inlasschen van eene toonlooze *e* tusschen twee medeklinkers (*diaëresis*).
15. Welke voorbeelden kent gij van de inlassching eener *l*?
16. Wat weet ge van de inlassching der *e* vóór de achtervoegsels: *-ling*, *-lijk* en *-loos*?

17. Wat is u bekend van de inlassching der *n* of *en* in samenstellingen?
18. Zijn er ook ingelaschte letters in woorden, als: vorstenzoon, prinsenvlag, 's-Gravenhage, naaldenkoker, boekenkast, leeuwenbek, berenjong?
19. Zijn u ook voorbeelden bekend van de inlassching der *m* en der *s*?
20. Welke letters worden ingelascht bij het vormen van verkleinwoorden?
21. Zijn u ook gevallen van de inlassching der *t* bekend?

T W E E D E A F D E E L I N G .

L E E R D E R R E D E D E E L E N .

Z E V E N D E L E S : H E T Z E L F S T A N D I G N A A M W O O R D . S O O R T E N .

1. Naar welken grondslag worden de rededeelen verdeeld in 10 soorten, en wat beteekent het woord rededeel?
2. Naar welken grondslag verdeelt men ze in veranderlijke en onveranderlijke?
3. Wat is een zelfstandig naamw., en wat verstaat gij door eene zelfstandigheid?
4. Hoe worden de namen der werkelijke (concrete) zelfstandigheden onderscheiden, en waarop let gij bij die indeeling?
5. Hoe worden de voorwerpsnamen nog onderscheiden? En wat noemt gij eigennamen? Wat zijn soortnamen of gemeene zelfst. nw.? Welke beteekenis heeft dit woord gemeen, is het bijv. algemeen? Zijn namen van volken, gebergten, eilandengroepen eigen- of soortnamen?
6. Wat verstaat ge door begripsnamen of abstracte zelfst. nw.? Noem namen van hoedanigheden, idem van toestanden, idem van werkingen.

7. Zijn namen van wezens, die alleen in de verbeelding bestaan (denk aan mythologische persoonlijkheden) concrete of abstracte zelfst. nw.?
8. Idem die van namen van tijdsruimten, als: jaar, maand, dag, lente, jaargetijde, schrikkeljaar, eeuw?
9. Idem die van verschijnselen in de natuur, of van verzamelingen, die eene nadere bepaling behoeven, of van windstreken, als: bliksem, dozijn, paar, oosten, noorden?
10. Geef voorbeelden, waaruit blijkt, dat een eigennaam een soortnaam kan worden, als: Hij was een Nero; zij is eene Xantippe; hij was een Habsburger; er is een nieuwe Rubens ontdekt, enz.
11. Wat leert ge uit voorbeelden, als: Daar is een glas, een hout, een ijzer, eene balein, een steen, enz.?
12. Wat ziet ge uit gevallen, als: De turf is goedkoop, boter bij de visch, enz.
13. Hoe kan het zelfst. nw. hout benoemd worden? Idem bosch?
14. Geef voorbeelden, waaruit blijkt, dat abstracte substantieven tot concrete worden, als: eene muizenval, eene kippenloop, wandelingen (wandelwegen), de gang (van een huis), enz.

ACHTSTE LES: HET GESLACHT DER ZELFSTANDIGE NAAMW.

1. Waarop berust de onderscheiding der geslachten bij de zelfst. nw.?
2. Wat verstaat men door spraakkunstig geslacht?
3. Waarvan hangt bij zaaknamen gewoonlijk het geslacht af?
4. Worden de woorden: heer en mensch altijd mannelijk gebezigd? Van welk geslacht zijn: vrouwmensch, vrouwspersoon, alsmede heerschap en jongmensch?
5. Wat verstaat ge door gemeenschlachtige zelfst. nw.? Voorbeelden? ¹⁾

---

¹⁾ Er zijn op zich zelf staande woorden, als: erfgenaam, alsook zelfst. nw. op -ling, idem op -genoot.

6. Van welk geslacht zijn jongeling, ouderling?
7. Wat zijn meerslachtige zelfstandige nw.? Voorbeelden.
8. Wat verstaat gij door zelfslachtige zelfst. nw.?
9. Wat weet ge van 't geslacht der samengestelde zelfstandige nw.? Uitzonderingen: kerkhof en tijdstip, waarom?
10. Hoe verklaart ge het geslacht van samenstellingen, als: roodhuid, platvoet, weetniet, weetal, enz.?
11. Van welk geslacht zijn de samenstellingen: vierkant, roodvonk, oogenblik, voorschoot? Let hierbij op den regel van vraag 9.
12. Van welk geslacht zijn de namen van steden, provinciën, landen, werelddeelen? Hebt ge ze weleens vrouwelijk gebezigd gezien?
13. Van welk geslacht zijn de namen van rivieren? Denk aan: Nijl (m), Elbe (v), het Slaak (o). En hoe kon dit verschil ontstaan?
14. Wat dient men te schrijven: in het schoone Den Haag, of: in den schoonen Haag; op het schrale De Veluwe, of: op de schrale Veluwe?
15. Kent ge ook woorden, die bij verschil van geslacht in beteekenis verschillen? Hoeveel?
16. Idem, die een verschillend geslacht hebben bij gelijkheid van beteekenis?
17. Kent gij woorden, wier geslacht voorheen anders was dan thans?
18. Kent gij eenige regels voor het mannelijk geslacht: *a*) naar de beteekenis, *b*) naar den vorm?
19. Beantwoord dezelfde vraag voor het vrouwelijk geslacht.
20. Idem voor het onzijdig geslacht.

NEGENDE LES: VERBUIGING DER ZELFST. NAAMW.

1. Tot welk einde worden de zelfst. nw. verbogen, en hoe-velerlei verbuiging onderscheidt ge hierbij?
2. Wat zijn naamvallen?

3. Welk verschil is er tusschen verbuiging en afleiding door middel van achtervoegsels?
4. Wat is het kenmerk der zwakke verbuiging, wat dat der sterke?
5. Welke zelfst. nw. behooren tot de zwakke verbuiging?
6. Verbuig samenstellingen met heer en graaf.
7. Welke zelfst. nw. behooren tot de sterke verbuiging?
8. Weet gij ook iets van de zwakke verbuiging van vrouwelijke zelfst. nw. in vroeger dagen?
9. Zijn er nog overblijfselen van deze verbuiging in de taal?
10. Wat leert gij uit de beschouwing der samenstelling: Geertruidenberg naast Helenaveen, Louisastichting, Anna-Powlonapolder?
11. Hoe wordt de genitief gevormd van: huis, kruis, geest en vleesch, en wat blijkt hieruit?
12. Geef voorbeelden, dat de datief manl. of onz. enkelv. op *e* eindigt. Behoort hiertoe ook de vorm: den heere?
13. Welke genitieven moeten omschreven worden?
14. Kan een vrouwelijk zelfst. nw. in den genitief ook eene *s* aannemen? Ook in samenstellingen?
15. Hoe wordt de genitief van familienamen, van voornamen, van namen van steden en van landen gevormd?
16. Zegt men ook Parijs' breede straten?
17. Hoe verklaart gij den genitief in: armeluis kinderen, een allemans vriend?

TIENDE LES: HET GETAL DER ZELFSTANDIGE NAAMW.

1. Wanneer is een zelfst. nw. enkelvoud, wanneer meervoud?
2. Is leger, troep, zwerm een enkel- of een meervoudig woord?
3. Welke meervoudsuitgangen zijn er, en welke wordt het meest gebezigd?
4. Welke Nederlandsche woorden vormen hun meervoud door aanhechting van eene *s*?

5. Idem door aanhechting van *n* of *en*?
6. Idem door die van *ers* of *eren*?
7. Zijn er ook woorden, die hun meervoud vormen met *s* of met *en*, zonder verschil van beteekenis? En met verschil van beteekenis?
8. Hoe wordt het meervoud gevormd van vreemde woorden?
9. Zeg in 't bijzonder iets van de meervoudsvorming der woorden op *-er*, *-ier* en *-eur*, alsmede op *-us* en *-um*. Ook iets over die van met een koppelteeken verbonden titels.
10. Hoe wordt het meervoud gevormd der woorden op *man*, en wanneer verandert *man* in *lui* of *lieden*?
11. Wat weet ge van 't meervoud van kleinood en sieraad?
12. Wat is het meervoud van honderd, duizend, millioen?
13. Wanneer blijven de namen van maten, munten, waarden en gewichten in 't meervoud onveranderd?
14. Hoe kan men de uitgangen *-ers* of *-eren* eenen dubbelen meervoudsuitgang noemen, en hoe verklaart ge de samenstellingen: bladerkroon, kindervagen, eierkoek, enz. naast goederenwagen?
15. Wat is er op te merken bij 't meervoud van verkleinwoorden, als van: blad, ei, lam, rad? enz.
16. Is er onderscheid in beteekenis tusschen bladen en bladeren, en kent ge meer van deze gevallen?
17. Geef voorbeelden, dat de *i* van 't enkelvoud, in 't meervoud in *e* overgaat.
18. En wat weet ge van de zelfst. nw. op *-heid*, alsmede van *stad*?
19. Wat is het meervoud van: drogrede, lijkrede, leerrede, troonrede, lende, spaan, loover, hoen, been?
20. Wanneer wordt de slotletter bij de meervoudsvorming verdubbeld en wanneer niet?
21. Hoe is het met het meervoud van: vonnis, kermis, enz.?
22. Wanneer wordt bij meervoudsvorming *s* in *z*, *f* in *v* veranderd? Welke uitzonderingen?
23. Wat is het meervoud van: triomf, nimf, filosoof, telegraaf?

24. Hoe vormen de eigennamen hun meervoud?
25. Hoe verklaart ge: slaag krijgen, voet geven, op de been brengen?
26. Wat valt er op te merken bij 't meervoud van koe en vloot?
27. Wat bij het meervoud van het zelfst. nw. vleesch?
28. Noem zelfst. nw., die alleen in 't meervoud voorkomen.
29. Idem, die alleen in 't enkelvoud voorkomen.
30. Kunnen eigennamen ook in 't meervoud voorkomen?
31. Wanneer bestaat er van stofnamen een meervoud?
32. En zijn er ook verzamelnamen, die een meervoud hebben?
33. Kunnen abstracte substantieven ook in 't meervoud voorkomen?
34. Geef voorbeelden, dat naast een enkelvoudig abstract zelfst. nw. het meervoud van een ander zelfst. nw. gebezigd wordt, als in: doel, doeleinden, enz.

ELFDE LES: GEBRUIK EN VERBUIGING DER BIJVOEGL. NAAMW.

1. Wat zijn bijv. nw.? Drukken al de bijv. nw. eene (niet zelfstandig gedachte) eigenschap uit?
2. Wanneer noemt men een adjectief praedicatief gebezigd?
3. Wanneer is het attributief gebezigd, en waar is dan zijne plaats? En in vroeger eeuwen? Zijn van dit laatste gebruik nog overblijfselen in de taal?
4. Noem adjectieven, die enkel praedicatief gebezigd worden.
5. Noem er, die bij verschil van beteekenis ook attributief voorkomen.
6. Welke soort van adjectieven worden enkel attributief gebezigd?
7. Hoeveelerlei is de verbuiging der bijvoeglijke nw.?
8. Wanneer wordt een bijv. nw. zwak verbogen?
9. Welk is het model voor de sterke verbuiging der adjectieven?
10. Verbuig eens sterk: goed, oud, hoog. Leeft deze sterke verbuiging nog in de taal?

11. Geef voorbeelden van den sterken genitief enkelvoud voor het mannelijk geslacht.
12. Idem voor het vrouwelijk geslacht.
13. Idem voor het onzijdig geslacht.
14. Geef voorbeelden voor den sterken datief enkelvoud van het mannelijk geslacht.
15. Idem voor het vrouwelijk geslacht.
16. Idem voor het onzijdig geslacht.
17. Bestaan er ook voorbeelden voor de sterke verbuiging meervoud van bijv. nw.?
18. In welke gevallen blijft een bijv. nw. onverbogen?
19. Wat is u hieromtrent bekend van de stoffelijke bijv. nw. op -en en op -sch?
20. Hoe verbuigt men bijv. nw. als zelfst. nw. gebezigd, in de drie geslachten?
21. Wat leert ge uit zinnen, als: Ik heb hier twee appels, eenen zoeten en eenen zuren. Op het dak zitten vele duiven, witte en blauwe. Van deze leerlingen zullen de vlijtigste beloond worden, met betrekking tot de buiging der bijv. nw.?

TWAALFDE LES: TRAPPEN VAN VERGELIJKING.

1. Hoeveel trappen van vergelijking zijn er, en hoe heeten zij?
2. Wat drukt men door middel van die trappen of graden uit?
3. Welke soorten van bijv. nw. hebben eene volstreckte of absolute beteekenis, zoodat er van trappen van vergelijking geen sprake kan zijn?
4. Wat verstaat ge door een' omschreven comparatief of superlatief?
5. Wat verstaat ge door den comparatief van meerderheid, wat door dien van minderheid?
6. Wat bedoelt men met een' betrekkelijken, wat met een' absoluten superlatief?

7. In welk geval eischt het gebruik, dat men den comparatief omschrijft?
8. Wanneer bezigt men vóór het bijv. nw. in den superlatief het lidwoord het: bijv.: Op deze plaats is de rivier het breedst?
9. Noem superlatieven, die van bijwoorden zijn gevormd, en dienst doen 'tzij als bijv. nw., 'tzij als zelfst. nw.
10. Zijn er ook adjectieven met absolute beteekenis, die eenen superlatief hebben?
11. Wanneer zijn deelwoorden vatbaar voor trappen van vergelijking?
12. Geef uitdrukkingen, waarin comparatieven en superlatieven voorkomen, de eerste bij wijze van tegenstelling; de tweede om een' zeer hoogen graad aan te duiden.
13. Geef voorbeelden, waarin de superlatief in plaats van den comparatief gebezigd is en omgekeerd.
14. Door middel van welk achtervoegsel wordt de comparatief gevormd, wat valt hierbij op te merken?
15. Beantwoord dezelfde vraag voor den superlatief.
16. Wat weet gij van de adjectieven moede, spade en beu?
17. Hoe is de superlatief laatst gevormd, en is de vorm laatster bij Staring: Maar ginds verneem ik ooren,
Die na het laatste woord, graag nog een laatster hooren,
goed te keuren? *De Verjongings-cuur.*
18. Welke onregelmatige trappen van vergelijking kent gij?
19. Wat beteekent: kwaad, kwader, kwaadst?
20. Wat beteekent: meerder, alsmede het zelfst. nw. meerdere, meerderen?
21. Wanneer bezigt men bij vergelijking het voegwoord als?
22. In welke gevallen bezigt men het voegwoord dan?

DERTIENDE LES: PERSOONLIJKE VOORNAAMWOORDEN.

1. Wat zijn voornaamwoorden, en welke verdeeling volgt reeds uit uwe bepaling?
2. Hoeveel soorten van voornaamw. kent gij, en waarop berust deze indeeling?
3. Wat zijn persoonlijke vnw., en wat bedoelt men met den term persoonlijk?
4. Welke is de verbuiging, enkel- en meervoud, van het persoonlijk vnw. van den 1^{en}, van den 2^{en}, van den 3^{en} persoon?
5. Noem de toonlooze vormen van verschillende naamvallen.
6. Bezig de genitieven der persoonlijke voornw. in verschillende voorbeelden.
7. Hoe noemt ge het voornw. zich, en in welken naamval kan dit voornw. voorkomen?
8. Zeg hetzelfde van het voornaamw. elkander.
9. Welk is het oude voornw. van den 2^{en} persoon enkelvoud, en welke is zijne verbuiging? Bestaan er nog overblijfselen van deze vormen?
10. Wanneer bezigt men den 1^{en} persoon meervoud in plaats van het enkelvoud? Uit welken tijd dagteekent dit gebruik reeds? Met welken term wordt dat meervoud weleens benoemd?
11. Welken invloed had dit gebruik op den 2^{en} persoon enkelv. der pers. vnw.?
12. Met welk woord worden de voornw. in 't meervoud weleens versterkt? Welke woorden ontstonden daardoor in de taal?
13. Hoe verklaart ge 't gebruik van 't voornw. *u* voor den tweeden persoon enkelvoud (onderwerp)?
14. Wat dient men te zeggen: U hebt of u heeft; u zult of u zal?
15. En wat dient men te schrijven: U beider vriend of uw beider vriend, u aller weldoener of uw aller weldoener?
16. Hoe verklaart ge: Hij is mijns gelijke; doe het om uws zelfs wil?

17. Hoe benoemt ge het woordje er in: Er zijn er velen; Ik ken er, die u niet gelooven?
18. Hoe noemt ge het in zinnen als: Hoe maakt gij het? Het is goed, dat gij gekomen zijt?
19. Heeft de onderscheiding van hun (datief) en hen (accusatief) eenen taalkundigen grond?
20. Wordt de genitief van ulieden, haarlieden en hunlieden ook gebezigd?
21. Zijn de persoonlijke vnw. in: Ik drink op ulieder gezondheid; ze zijn mijns gelijken; Marco vond niemand zijns gelijk bij Napels jeugd, niet bijvoeglijk gebezigd?
22. Wat dunkt u van zinnen, als: Wij zien ons straks nog. Deze jongens hebben zich geslagen. Deze lieden verstaan zich niet te best?

VEERTIENDE LES: ONBEPAALEDE VOORNAAMWOORDEN.

1. Wat zijn onbepaalde voornw., en in hoeverre zijn ze van de persoonlijke voornw. te onderscheiden?
2. Welke onbepaalde voornw. kent ge, en hoe worden ze gebruikt?
3. In welken naamval kunnen: men, iemand, niemand, iets en niets voorkomen?
4. Kan wat ook onbepaald voornw. zijn, in welke beteekenis?
5. Beantwoord dezelfde vraag voor een en geen.
6. Hoe noemt ge de uitdrukkingen: deze en gene, deze of gene, de een of ander?
7. Kan wie, wat, welk ook als onbep. voornw. voorkomen?
8. Wat weet ge van 't gebruik en de verbuiging van: ieder, elk, zeker, eenig?
9. Achter welke van deze voornw. kan een zelfst. nw. of bijv. nw. in den genitief voorkomen?

VIJFTIENDE LES: BEZITTELIJKE VOORNAAMWOORDEN.

1. Wat zijn bezittelijke voornw., en in welk verband staan zij met de persoonlijke voornw.?
2. Hoe worden de bezittelijke vnw. in de taal gebruikt?
3. Als ik zeg: Mijn huis en het uwe worden verkocht, is het uwe dan zelfstandig gebezigd?
4. Geef voorbeelden, waarin bezittelijke voornw. zelfst. zijn gebezigd.
5. Hoevelerlei geslacht en getal onderscheidt ge bij de bezittelijke voornw.?
6. Wat verstaat ge door objectief geslacht, getal en naamval?
7. En wat verstaat ge door subjectief geslacht en getal?
8. Wat wijzen de bezittelijke voornw. aan door hunnen stam?
9. En wat door hunne buigingsuitgangen?
10. Wat moet men schrijven: De bloemen openen hunne kelken, of hare kelken?
11. Hoe worden de bezittelijke voornw. verbogen, als zij vóór een zelfst. nw. staan?
12. En hoe, als zij voorafgegaan worden door het lidwoord van bepaaldheid?
13. Door welk bijv. nw. wordt de kracht van het bezittelijk voornw. weleens versterkt?

ZESTIENDE LES: AANWIJZENDE VOORNAAMWOORDEN.

1. Welke zijn de aanwijzende voornw., en welke van deze noemt men weleens bepalingaanduidende?
2. Welke is de dienst van, of wat zijn aanwijzende voornw.?
3. Wanneer maakt men in 't gebruik onderscheid tusschen deze en die?
4. Wat drukt men door gene uit?
5. Geef voorbeelden, dat deze en die in plaats staan van: de laatstgenoemde en de eerstgenoemde (zelfstandigheden).

6. Verbuig die in de 3 geslachten, enkel- en meervoud.
7. Evenzoo deze, — evenzoo gene.
8. Worden diens en dier weleens gebezigd, duidelijkheidshalve, voor een der bezittelijke voornw.?
9. Kunnen deze, die en gene ook zelfstandig gebruikt worden?
10. Gebruikt men in de spreektaal het voornw. die niet dikwijls overtollig?
11. Kunt gij de vormen dies en dezes ook bezigen?
12. Bezig den oude datief van dat in uitdrukkingen en samenstellingen.
13. Wordt de vorm geen als het onzijdig van gene ook gebezigd?
14. Welken dienst verricht het aanw. voornw. zelf, en hoe is zijne verbuiging?
15. Bezig den ouden sterken genitief van zelf in een paar voorbeelden.
16. Heeft het lidwoord van bepaaldheid ook iets met het aanw. voornw. die te maken?
17. Welk bepalingaanduidende voornw. worden alleen zelfstandig, welke kunnen ook bijvoeglijk gebezigd worden?
18. Kan het persoonlijk vnw. hij, hem ook als bepalingaanduidend voornw. gebezigd worden?
19. Hoe is de verbuiging van: degene, hetgene, in 't enkel- en meervoud?
20. Hoe is die van dezelfde (bijvoegl.) en van dezelfde (zelfstandig)?
21. Kent gij ook nog een aanwijzend voornw. dezelve, en waartoe diende het?
22. Wat weet gij van zijne verbuiging, en komt de sterke genitief van dezelve nog weleens in de taal voor?

ZEVENTIENDE LES: VRAGENDE VOORNAAMWOORDEN.

1. Wat zijn vragende voornaamwoorden: en hoe worden zij gebezigd?
2. Welke komen altijd zelfstandig, welke altijd bijvoeglijk voor?

3. Met welk voornw. vraagt men naar de namen van personen, met welk naar zaken, met welk naar beide?
4. Kan wat ook bijvoeglijk gebezigd worden?
5. Welke vragende voornw. kunnen in eenen uitroep voorkomen?
6. Hoe is de buiging van wie, enkel- en meervoud, voor 't mannelijk en vrouwelijk?
7. Hoe is de verbuiging van 't onzijdige wat?
8. Hoe verklaart ge weshalve, weswege, en hoe ontstond de vorm wiens?
9. Bestaat er ook een meervoud van wat?
10. Wat weet ge van de uitdrukking wat voor een, naar gebruik en naar buiging?
11. Beantwoord dezelfde vraag voor hoedanig.
12. Is het goed te zeggen: Wat voor eenen man gaat daar?

ACHTTIENDE LES: BETREKKELIJKE VOORNAAMWOORDEN.

1. Wat zijn betrekkelijke voornw., en wat beteekent de term betrekkelijk?
2. Zijn er wel voornw., die uitsluitend als betrekkelijke vnw. dienst doen?
3. Verbuig het betrekkelijk voornw. die, wie; kunnen de vormen van wie in alle naamvallen voorkomen?
4. Wat verstaat men door een antecedent, en wat beteekent dit woord?
5. Verbuig het betrekkelijk voornw. welk, welke, in de 3 geslachten, enkel- en meervoud.
6. Is het raadzaam hetgeen als betr. voornw. te bezigen?
7. Welk betrekkelijk voornw. bezigt men gewoonlijk, als het antecedent het, alles, dat of datgene is?
8. Mogen de genitieven wiens en wier ook op zaaknamen terugslaan; wat leert het gebruik dienaangaande?
9. Wat zijn voornaamw. bijwoorden, en in welk geval kunnen zij den dienst van betr. voornw. verrichten?

10. Is het goed, dat de voornw. bijwoorden op persoonsnamen terugslaan, in 't enkelvoud en in 't meervoud?
11. Kunt gij hoedanige ook als betr. vnw. bezigen?
12. Hoe noemt ge wie in zinnen als: Wie kaatst moet den bal verwachten?
13. Kan men het aanwijzende die soms ook niet bezigen aan 't begin van dergelijke zinnen?

NEGENTIENDE LES: HET TELWOORD.

1. Wat zijn telwoorden, en welke vijf soorten onderscheidt gij?
2. Bewijs met voorbeelden, dat elk dezer vijf soorten weer in bepaalde en onbepaalde worden verdeeld.
3. Tot welke soort behooren: beide, half en geen?
4. Worden de bepaalde hoofdtelwoorden ook verbogen ¹⁾?
5. Kunnen de bepaalde hoofdtelwoorden ook als zelfst. nw. gebezigd worden?
6. Kunnen de telwoorden honderd, duizend en millioen ook als zelfst. nw. gebezigd worden?
7. Hoe is de verbuiging van: alle, eenige, vele, weinige, sommige, ettelijke?
8. Kunnen deze telwoorden in den 1^{en} en 4^{en} nvl. ook eene *n* aannemen?
9. Hoe worden elk en ieder gebezigd en verbogen?
10. En wat weet gij hieromtrent van menig?
11. Kan al ook door een enkelvoudig zelfst. nw. gevolgd worden?
12. Hoe worden de bepaalde en onbepaalde rangtelwoorden gebezigd en verbogen?
13. Hoe dient men te zeggen: Ik heb vijf en een derde, of vijf en een derden gulden?
14. En hoe zegt men: Vijf zesde, of vijf zesden van twaalf is tien?

---

¹⁾ Denk aan: een, geen, beide en half.

15. Hoe worden de bijv. nw., van verdubbeltallen gevormd, verbogen?
16. Wat weet ge van de aaneenschrijving der bepaalde hoofdtelwoorden?
17. Wat weet ge daaromtrent van de herhalingsgetallen?
18. Hoe verklaart ge de uitspraak van veertig, vijftig, zestig, enz.?

TWINTIGSTE LES: HET LIDWOORD.

1. Welken dienst verrichten de lidwoorden?
2. Waarop berust de onderscheiding in twee soorten, en hoe worden die genoemd?
3. Hoe is de verbuiging der lidwoorden?
4. Wanneer nemen ook eigennamen een lidwoord voor zich?
5. Wanneer missen de soortnamen het lidwoord, en hoe is het in dit geval, als zij titels zijn?
6. Kunnen stofnamen ook een lidwoord voor zich hebben, welk?
7. Wanneer kunnen abstracte zelfst. nw. een lidwoord voor zich hebben?
8. Wat weet gij van 't gebruik van 't lidwoord in uitdrukkingen of bij paarsgewijze verbonden substantieven?
9. Waarom kan het lidwoord gemist worden, als het zelfst. nw. reeds een bepalend woord vóór zich heeft, als: een bezitt. voornw., een aanw. voornw., eene attributieve bepaling (oom Jan), een zelfst. nw. in den genitief, enz.?
10. Hoe verklaart ge 't ontstaan van 't lidwoord het?
11. Hoe ontstonden de woordjes ten en ter?
12. Hoe verklaart ge den in uitdrukkingen, als: in den beginne, na den eten, enz.?
13. Hoe verklaart ge 't gebruik van ter in: ter dood, ter oore, ter harte?
14. Is het goed te schrijven: ter uwer verjaring, ter zijner gedachtenis, ten zijnen behoefte?

EEN EN TWINTIGSTE LES: HET WERKWOORD.

1. Welke bepaling geeft gij van werkwoorden?
2. Hoe worden zij naar hunne beteekenis en hun gebruik in den zin verdeeld?
3. Geef van elk dezer soorten eene verklaring?
4. In welken vorm kunnen de overgankelijke w.w. voorkomen?
5. Zijn er ook transitieven, die niet in den lijdenden vorm voorkomen?
6. Zijn er ook werkwoorden, die zoowel transitief als intransitief voorkomen?
7. Hoe worden de reflexieven verdeeld?
8. En hoe de onpersoonlijke w.w.?
9. Wat verstaat ge door koppelwerkwoorden, en welke werkwoorden komen als zoodanig wel voor?
10. Hoeveel soorten van hulpwerkwoorden kent ge?
11. Welke hulpwerkwoorden van wijze kent ge?
12. Wanneer noemt men: kunnen, mogen, zullen (= moeten), durven, moeten, willen, pogen en trachten, wel hulpbehoevende werkwoorden?
13. Hoe verklaart ge den vorm: Er wordt gelachen, geloopt, enz.?
14. Kunnen de intransitieven laten, schaden en gehoorzamen ook in den lijdenden vorm voorkomen, wat merkt ge dan op?
15. Zijn er ook werkwoorden, die hoewel vroeger onovergankelijk, thans als overgankelijk gebruikt worden, zoodat ze ook in den lijdenden vorm voorkomen?
16. Geef zinnen, waarin onovergankelijke werkwoorden als overgankelijke gebezigd worden, hoewel ze niet in den lijdenden vorm kunnen voorkomen.
17. Welke beteekenissen kent ge van de werkwoorden: zijn, worden, blijven, lijken, heeten, schijnen, zoo ze niet als koppelwerkwoorden voorkomen?

18. Hoe verdeelt ge de werkwoorden naar hunne vervoeging?
19. Hoe worden de sterke ook wel genoemd?
20. En hoe de zwakke?
21. Hoeveel klassen van sterke werkwoorden onderscheidt men, en waarop berust deze klassenindeeling?
22. Kent ge ook werkwoorden, die vroeger zwak en thans sterk vervoegd worden?
23. En welke werkwoorden kent ge, die vroeger sterk en thans zwak vervoegd worden?
24. Welke werkwoorden kent ge, die zwak zijn geworden in 't verleden deelwoord?
25. Idem, die zwak zijn geworden in den onvoltooid verleden tijd?
26. Noem eenige bijzonderheden van elk der verschillende klassen?
27. Wat is het kenmerk der zwakke werkwoorden?
28. Wanneer bezigt men den uitgang de, en wanneer te tot vorming van den onvolt. verleden tijd?
29. In welk geval wordt het voorvoegsel ge in 't verleden deelwoord niet gebezigd?

30. Hoe vormt men den infinitief der werkwoorden?
31. Hoe het tegenwoordig deelwoord?
32. Welke zijn de persoonsuitgangen van den onvolt. tegenwoordigen en den onvolt. verleden tijd der aantoonende wijs?
33. En die der aanvoegende wijs?
34. Wat zijn onregelmatige werkwoorden?
35. Welke onregelmatige werkwoorden hebben een' opgeschoven verleden tijd?
36. Behoort willen ook tot deze soort?
37. Verklaar, waarom hebben en zijn tot de onregelmatige ww. behooren?
38. Idem, waarom er: brengen, denken, dunken, zoeken, koopen toe behooren?
39. Zeg iets over de vervoeging van plegen in zijne beide beteekenissen.
40. Idem, over de vervoeging van: beeldhouwen, pluimstrijken, dwarskijken en gekscheren.

41. Idem over de vervoeging van: beraadslagen, glimlachen, doodverven, herbergen, enz.
42. Idem over de vervoeging van: slaapwandelen, broodbakken en koordedansen.
43. Wat valt op te merken bij de vervoeging van: I. worden, sterven, werpen; belgen, rinnen; II. komen, scheren, zweren; III. eten, bewegen, weven, wezen; IV. pijpen, krijgen, prijzen; V. schuilen, zieden, pluizen, tijgen; VI. slaan, heffen, scheppen; VII. gaan, houden, spouwen, ontvouwen; VIII. braden en raden; IX. brouwen; X. heeten en scheiden?
44. Wat verstaat ge door de wijzen der werkwoorden, en hoeveel wijzen onderscheidt gij?
45. Hoeveel tijden onderscheidt ge bij den infinitief of onbeaalde wijs? Noem ze.
46. En bij den indicatief of de aantoonende wijs? Noem ze.
47. En bij den imperatief of de gebiedende wijs?
48. En bij den conjunctief of de aanvoegende wijs? Noem ze.
49. Welke bepaling zoudt ge geven van tijden?
50. Wat verstaat ge door personen bij het werkwoord?
51. Geef een paar voorbeelden, dat de infinitief in den genitief voorkomt.
52. Kent gij ook infinitieven, die zoo geheel en al substantieven geworden zijn, dat zij een meervoud hebben?
53. Hoe worden de deelwoorden onderscheiden, en wat drukken zij uit?
54. Kan een deelwoord ook verbogen worden, voorbeelden?
55. Kan een tegenwoordig deelwoord ook bijv. nw. worden en trappen van vergelijking hebben?
56. Kan een deelwoord ook dienst doen als zelfst. nw., als bijwoord?
57. Hoe noemt men wel met éénen term deelwoorden en infinitief?
58. Kan een verleden deelwoord ook eene actieve beteekenis hebben?
59. Noem de 8 deelwoorden van het transitieve werkwoord eten: in den bedrijvenden en in den lijdenden vorm.

60. Wat drukt de infinitief uit?
61. Noem nog eens de tijden van den infinitief.
62. Wanneer bezigt men den indicatief?
63. En wanneer gebruikt men den conjunctief?
64. Komt de conjunctief ook wel in op zich zelf staande zinnen voor?
65. Welk onderscheid is er tusschen: Laat hij dit doen en Laat hem dit doen?
66. Door welke hulpwerkwoorden van wijze kan de conjunctief omschreven worden?
67. Kan de conjunctief ook als voorwaardelijke wijs (conditionalis) dienst doen?
68. Hoe stelt de imperatief of gebiedende wijs de gedachte voor?
69. Kan men enkel door middel van deze wijs een gebod, een bevel enz. uitdrukken?
70. Kan de imperatief ook omschreven worden?
71. Maak met voorbeelden duidelijk, wat men door elk der acht tijden van den indicatief te kennen geeft.
72. Vindt ge geene ongerijmdheid in de uitdrukking: verleden toekomende tijd?
73. Waarom onderscheidt men slechts ééne tijd bij de gebiedende wijs (imperatief)?
74. En waarom heeft de conjunctief maar vier tijden?
75. Kan men dan in den verleden tijd van deze wijze niet zoude bezigen?
76. Bezigt men weleens den tegenw. tijd in plaats van den verleden of den toekomenden tijd?
77. Wat verstaat gij door de omschrijvende vervoeging van het werkwoord?
78. Wat verstaat men door overstemming van tijden in eenen volzin?
79. Moet men zeggen: Copernicus leerde, dat de aarde om de zon draaide, of draait?
80. Wat zijn enkelvoudige tijden?
81. Wat zijn samengestelde tijden?

82. Heeft een lijdend werkwoord ook enkelvoudige tijden?
83. Welke werkwoorden worden met hebben vervoegd?
84. Welke intransitieven worden met hebben vervoegd?
85. En welke intransitieven met zijn?
86. Wanneer wordt vergeten met hebben vervoegd, en wanneer met zijn?
87. Zeg hetzelfde van volgen en beginnen.
88. Wanneer worden de intransitieven, die eene beweging aanduiden met hebben, en wanneer met zijn vervoegd?
89. Kan het werkwoord opvolgen met hebben en ook met zijn vervoegd worden?
90. Wij hebben de werkwoorden naar verschillenden grondslag verdeeld gezien. Welke indeelingen komen ter sprake, als gij let:
- a. op hunne beteekenis,
  - b. op hunne vervoeging,
  - c. op hunnen dienst,
  - d. op hun gebruik ¹⁾.
91. Hoe verklaart gij zinnen, als: mij hongert, hem dorst, mij duizelt?
92. Welk onderscheid is er in beteekenis tusschen: Reizen is aangenaam. Te reizen is aangenaam. Het reizen is aangenaam.
Evenzoo: Te leven is toch zoet (De Genestet), leven is toch zoet, en het leven is toch zoet.
93. Geef zes voorbeelden, waarin een infinitief onderwerp is.
94. Idem voorwerp.
95. Idem genitiefsbepaling.
96. Idem voorzetselbepaling.
97. Komt de infinitief thans nog als datiefbepaling voor?
98. Van welke rededeelen kan een infinitief met te afhangen, en hoe wordt zulk een infinitief dan genoemd?

---

¹⁾ Over hunne indeeling naar hunne etymologische vorming wordt in het volgende hoofdstuk gehandeld.

99. Door welke andere voorzetsels kan te voorafgegaan worden?
100. Als men achter werkwoorden, als: verlangen naar, helpen in, strekken tot, enz. een' infinitief plaatst, blijven dan de voorzetsels naar, in, tot gehandhaafd?
101. Zoudt ge schrijven: Het doel is *om* de kinderen te leeren zien. Het zal u moeite kosten *om* die akte te verkrijgen. Het mooiste was *om* die kinderen te hooren zingen?
102. In welke drie gevallen kan om vóór te niet gemist worden?
103. De Genestet zegt: Werken en denken en leeren is leven. Plaats nu eens eene bepaling voor elk dezer werkwoorden, wat blijkt u dan?
104. Wat moet men schrijven: Het is niet goed aanhoudend werken, of aanhoudend te werken, en wat leert gij hieruit?
105. Waarom is het niet noodig het voorzetsel te voor een' infinitief te bezigen na de werkwoorden: zullen, gaan, komen, blijven?
106. En achter welke werkwoorden neemt gij dat verschijnsel meer waar?
107. Wat bijzonders merkt ge op in zinnen, als: Ik heb hem niet kunnen spreken. Ik ben hem gaan zien. Ik ben hem blijven bewaken. Ik heb hem komen vertellen, dat zijn zoon geslaagd is?
108. En neemt gij niet hetzelfde verschijnsel waar bij de werkwoorden: vermogen, weten, behooren en gelieven? Welk verschijnsel is dit?
109. Als men zegt: Ik heb hem trachten te overtuigen. Ik heb getracht hem te overtuigen, spreekt men in beide gevallen onberispelijk, doch met welk verschil van vorm?
110. Bij welke andere werkwoorden neemt ge ditzelfde verschijnsel waar?
111. Welke bijzonderheid valt verder te vermelden bij 't gebruik van een' infinitief achter: staan, zitten, liggen en loopen.
112. Geef eens vijf voorbeelden, dat de infinitief afhangt van een zelfstandig naamwoord.
113. Idem van een bijv. nw. of bijwoord. Zie ook 98.

114. Kan men beide zeggen: Hij kwam eens aanloopen, en hij kwam eens aangelopen?
115. Men zegt: Ik kom te hooren, ik kom te vernemen. Vergelijk dit komen met dat van vraag 107.
116. Welke is de bet. van zijn of wezen in zinnen, als: Ik was uit wandelen. Ik ben hen wezen afhalen van den trein. Zij zijn niet te vertrouwen.
117. Welke is de bet. van laten in: Hij laat zich eene nieuwe jas maken. Laat dien jongen toch naar huis gaan?
118. Kan men zeggen: De vogel kwam aanvliegen. De vogel kwam aangevlogen. Beproof dit ook eens achter zien, en wat blijkt u dan?
119. Bezig heeten in den zin van bevelen met een' infinitief.
120. Geef voorbeelden, dat de infinitief als onderwerp een voorwerp, eene datiefsbepaling bij zich heeft, bijv. Den arme wel te doen, is loffelijk.
121. Geef voorbeelden, dat de infinitief een vragend voornaamwoord of vragend bijwoord als afhankelijk woord bij zich heeft, bijv. Hij weet niet wat te doen. Hoe te beginnen was nu de vraag.

TWEE EN TWINTIGSTE LES: HET BIJWOORD.

1. Wat is een bijwoord?
2. Kan een bijwoord ook dienen als bepaling van een' zin, van eene zelfstandigheid, van eene hoeveelheid, van eene uitdrukking?
3. Wat verstaat men door eene bijwoordelijke uitdrukking?
4. Kent gij ook 9 soorten van bijwoorden?
5. Wat geven de bijwoorden van plaats te kennen? Voorbeelden.
6. Wat drukken de bijwoorden van tijd uit? Voorbeelden.
7. Kunnen de herhalingsgetallen ook als bijw. van tijd voorkomen?
8. Wat geeft men te kennen met de bijwoorden van hoedanigheid of wijze?

9. Noem bijv. n.w., die als bijw. van wijze voorkomen.
10. Kunnen de bijw. van wijze ook trappen van vergelijking hebben, zoo ja, welke?
11. Wat drukt men uit door de bijwoorden van graad?
12. Kunnen deze ook trappen van vergelijking hebben? En hoe kan de superlatief in dit geval uitgedrukt worden?
13. Kunnen de herhalingsgetallen ook dienst doen als bijwoorden van graad?
14. Wat drukken de bijwoorden van voorstellingswijze uit, en in welk opzicht verschillen zij in beteekenis van de overige bijwoorden?
15. De bijwoorden van modaliteit (voorstellingswijze) zijn: bevestigend, ontkennend, vragend, twijfelend, wenschend, gebiedend. Voorbeelden?
16. Welke bijwoorden noemt men voornaamw. bijwoorden? Toon met voorbeelden aan, dat zij den dienst kunnen verrichten van *a.* aanwiz. voornw., *b.* persoonlijk voornw., *c.* vragende voornw., *d.* betrekkelijke voornw.
17. Wat verstaat ge door voegwoordelijke bijwoorden en noem er eenige, die zinnen nevenschikkend verbinden, als: ook, bovendien, daarenboven, vooreerst, deels, enz. (aaneenschakelend); integendeel, echter, evenwel, enz. (tegenstellend); immers, namelijk, toch (redengevend); dus, bijgevolg, daarom, mitsdien (gevolgtrekkend).
18. Noem eenige bijwoorden van omstandigheid.
19. Zijn er nu nog andere soorten?

DRIE EN TWINTIGSTE LES: HET VOORZETSSEL.

1. Wat zijn voorzetsels?
2. Vergelijk den dienst der voorzetsels met dien der verbuigingsuitgangen?
3. Wat zijn de meeste voorzetsels uit hunnen aard of naar hunnen oorsprong?

4. Kunt ge: aan, bij, door, in, na, om, op, uit, voor, alsmede achter, onder, óver, zonder, sedert, sinds, naast, tegen, boven, binnen, buiten en beneden ook als bijwoord en als voorzetsel bezigen?
5. Welke voorzetsels komen overeen met de bijwoorden: mede, naar, toe en af?
6. Hoe noemt ge de breedgedrukte partikels 'in: tegen het hoofd aan, naar de maan heen, met de boot mee, van de brug af, naar de stad toe, onder de poort door?
7. Mag men ook zeggen: van af Maandag, van af Nieuwjaar?
8. Noem substantieven, die als voorzetsels gebruikt worden, in verbogen en onverbogen vorm..
9. Noem bijv. nw., die als voorzetsels gebezigd worden.
10. Idem tegenwoordige deelwoorden.
11. Welke uitdrukkingen kent gij, die den dienst van voorzetsel verrichten?
12. Kan men de woorden: behalve, uitgezonderd, uitgenomen wel voorzetsels noemen?

VIER EN TWINTIGSTE LES: HET VOEGWOORD.

1. Wat verstaat gij door voegwoorden?
2. Noemt ge voegwoorden begripswoorden of betrekkingwoorden?
3. In welke twee hoofdsoorten worden zij verdeeld?
4. Dienen de nevenschikkende voegwoorden enkel om hoofdzinnen met elkaar in verband te stellen?
5. Hoe worden de nevenschikkende voegw. verdeeld?
6. Kent gij ook tien soorten van onderschikkende voegwoorden?
Voorbeelden.
7. Welke voegwoorden kunnen eene grammatische verbinding bewerken?
8. Noem partikels, die alleen als voegwoorden voorkomen.
9. Kunnen de voegwoorden ook deelen van zinnen verbinden? Bewijs dit met: en, maar, of, als.

10. Welke logische betrekking kan het voegw. dat aanwijzen?
11. Idem het voegw. dan?
12. Idem het voegw. als?
13. Idem het voegw. zoo?
14. 'Wat is de beteekenis van of in alsof?
15. Beteekent sedert hetzelfde als sinds?
16. Beteekent mits hetzelfde als vermits?
17. Beteekent naardien hetzelfde als naardat?
18. Waarom mag men na tenzij het woordje niet geenszins bezigen?
19. Hoe verklaart ge het ontstaan en de beteekenis van ofschoon?
20. Welke is de oude vorm van of in: Jan of Piet zal gaan?
21. En welke is de oude vorm van het voegwoord en?
22. Komt deze kennis u ook te pas bij de uitspraak der telwoorden, bijv. zeven en zeventig?
23. Noem voegwoorden, waarin dat het tweede lid is.
24. Idem, waarin dien (datief van dat) het tweede lid is.
25. Omdat antwoordt op de vraag waarom, en op welke vraag antwoordt op dat.

VIJF EN TWINTIGSTE LES: HET TUSSENWERPSEL.

1. Wat zijn tusschenwerpsels, en wat bedoelt men met dezen naam?
2. Is een tusschenwerpsel ook een lid van den zin?
3. Zijn de tusschenwerpsels woorden?
4. Welke soorten van gevoel kunnen zij zoo al uitdrukken.
5. Welke tusschenwerpsels dienen om iemand te roepen?
6. Welke dienen bijv. om stilte op te leggen?
7. Noem nabootsingen van klanken of geluiden.
8. Kunnen ook andere rededeelen als tusschenwerpsels dienst doen, bijv. bijwoorden, als: wat, nu, zoo, enz.?
9. Kunnen zelfs zinnen als tusschenwerpsels voorkomen?

DERDE AFDEELING.

LEER DER WOORDVORMING.

ZES EN TWINTIGSTE LES: ALGEMEENE GRONDSLAGEN.

1. Wat leert de woordvorming of etymologie?
  2. Wat verstaat ge door wortels van woorden?
  3. En wat door woordstammen?
  4. Wat zijn stamwoorden?
  5. Op hoeveel wijzen worden van bestaande woorden nieuwe woorden gevormd?
  6. Wat is rechtstreeksche afleiding?
  7. Wat verstaat ge door middellijke afleiding?
  8. Wat zijn voor- en achtervoegsels?
  9. Wat noemt men grondwoorden?
  10. Wat noemt men onzelfstandige achtervoegsels?
  11. En wat noemt men zelfstandige achtervoegsels?
  12. Wat noemt men wel middelwoorden?
  13. Wat zijn samengestelde woorden, en uit hoeveel leden bestaan zij?
  14. Wat zijn verholen samenstellingen?
  15. Zijn er ook verholen afleidingen?
  16. Noem samenstellingen, waarvan één der leden in de taal niet meer gangbaar is. En kent gij ook afleidingen, waarvan het grondwoord niet meer gangbaar is?
  17. Noem samenstellingen, waarvan één der leden geheel is weggevallen?
  18. Wat is eene oneigenlijke samenstelling of woordkoppeling?
  19. Wat verstaat ge door eene eigenlijke samenstelling?
  20. Wat bedoelt men met samenstelling door afleiding?
-

ZEVEN EN TWINTIGSTE LES: VORMING DER ZELFSTANDIGE NAAMW.
DOOR AFLEIDING.

De onzelfstandige achtervoegsels, tot vorming van zelfst. nw., zijn: aar (enaar, elaar), er, ing, ik (erik), e, egge (ei), (s)em, en, in, nis, er, el, elijn, de, te, st, ster, s, es, is, sem, sel, ig, eling, ken (kijn), je (pje, tje, etje); verder de bastaarduitgangen: ier (enier), ist (enist), aan (iaan), iet, es, eel, ij (erij, ernij) eu age. — De zelfstandige achtervoegsels zijn in dit geval: aard, heid, schap, dom. De voorvoegsels zijn: aarts, af, ant, et, ge, on, oor, wan.

Ten opzichte van elk dezer voor- en achtervoegsels dient de lezer de volgende vier punten te behandelen:

- a.* Voorbeelden, waarin zij gebruikt zijn,
- b.* Soort van stammen, waarbij zij voorkomen,
- c.* Inlassching van letters ter wille van de welluidendheid,
- d.* Beteekenis of beteekenissen.

Enkele aanstipningen.

Aandacht verdienen:

- 1° toovenaar, martelaar, moordenaar; leeraar, zondaar, dienaar, minnaar, overwinnaar; schuldenaar, kunstenaar, weduwnaar, geweldenaar; Zwollenaar, Hagenaar, Luikenaar, Parijzenaar; rozelaar; lessenaar, beeldenaar.
- 2° vilder, diender; zeevaarder, toehoorder, bestuurder; ziener, boosdoener, besteller.
- 3° balling; vondeling, verworpeling, verschoveling.
- 4° vuilik, stommerik, botterik, viezerik.
- 5° koude, zonde; — liefde, diepte, hoogte; — groente.
- 6° dievegge, klappei, labbei.
- 7° adem, bodem; deesem, wasem; reden, vasten, leugen.
- 8° zangeres, zangster; prinses, meesteres; strijkster, spinster, babbelaarster; gravin, leeuwin; reuzin, herderin.
- 9° klepel, stekel; — truweel, houweel, tooneel.

- 10° kruimel; eikel; vogelij, oogelij; dreumes.
 11° teugel, sleutel, beugel.
 12° schoeisel, deksel; baksel, brouwsel.
 13° scheiding, teekening; wandeling, belooning, vergadering; stalling, woning, zitting; — dienst, gunst, vangst.
 14° vlagske, boekske, kindekijn, boekje, kamertje, bezempje, ringetje; paatje, slaatje; zusje, meisje.
 15° officier, grenadier; kamenier, winkelier; bloemist, solist, violist, klokkenist; Bataven (Batavieren?); Israeliet; Indiaan, Arminiaan.
 16° bedelarij, voogdij, slavernij, bakkerij, burgerij, kleedij.
 17° grijnzaard, veinzaard; grijzerd, lafferd, grijsaard, dronkaard.
 18° kindsheid, kindschheid; nieuwheid, nieuwigheid; grootte, grootheid.
 19° gezelschap, broederschap; graafschap, landschap.
 20° rijkdom, vorstendom, heiligdom.
 21° antwoord, etmaal, etgroen.
 22° genoot, gepeupel, gedierte, gepraat, gebak, gehoor, geduld.
 23° onzin, onweer, onkruid.
 24° wan gunst, wandaad.
 25° afgod, afgunst, afgrond.
 26° oorsprong, oorzaak, oorkonde.
 27° aartsbisschop, aartsvijand.

VRAGEN.

1. Welk eene lettergreep vindt ge altijd vóór het achtervoegsel aar? En hoe kunt gij verklaren, dat men zegt: leeraar, zondaar, dienaar, minnaar, overwinnaar en niet: leerer, zonder, diener, enz.
2. Hoe ontstonden: toovenaar, moordenaar, kamenier?
3. Hoe zijn Hagenaar, Zwollenaar te verklaren? En schuldenaar, geweldenaar, kunstenaar, weduwnaar?
4. Kent gij ook mannelijke diernamen op -aar? En boomnamen?

5. In welk geval verzwakte de uitgang aar tot er?
6. Wat leert gij uit de woorden, die onder 2° voorkomen met het oog op de inlassching? Geef meer voorbeelden.
7. Hoe zijn de woorden misdadiger en vrijwilliger gevormd?
8. Noem persoonsnamen op -er, gevormd van namen van landen of steden. En wanneer bezigt men in dit geval weer -aar?
9. Hoe werden kater, doffer gevormd? Wat duiden woorden, als: klopper, gieter, stoffer, enz. aan?
10. Hoe verklaart ge Karoling, Meroving, Westfaling?
11. Hoe verklaart ge het achtervoegsel -ling, in: kloosterling alsmede in dorpeling, schepeling?
12. Wat zoudt ge schrijven: hemeling of hemelling, en als Vondel edellieden edelingen noemt, zoudt ge in dit woord dan geene dubbele l willen schrijven?
13. Geef voorbeelden, dat -ling achter adjectieven voorkomt.
14. Idem, achter stammen van werkwoorden.
15. Idem, achter telwoorden en bijwoorden.
16. Wat is de beteekenis van het achtervoegsel onder 13°?
17. Verklaar de voorbeelden onder 3°.
18. Hoe verklaart ge: penning, schelling, zilverling, krakeling?
19. En welke beteekenis spreekt uit: ellendeling, aterling, nieteling, zonderling?
20. Van vuil, stom, bot en vies (onder 4°) zijn zelfst. nw. gevormd, welke is hunne beteekenis?
21. Hoe verklaart ge ganzerik? Wat bet. dit rik in Frederik, Hendrik, Diederik?
22. Hoe kon dievegge ontstaan uit dievege (= dievige), en wat is de oude vorm van klappei en labbei (labben = snappen, babbelen)?
23. Waarom zijn bij de woorden onder 7° middelwoorden?
24. Hoe verklaart gij de vorming en de beteekenis van hindernis, begrafenis, lafenis, gebeurtenis alsmede van droefenis, vuilnis?
25. Hoe kan men verklaren: schrijfster, strijkster naast wandelaarster, bedelares, herbergierster?

26. Is de verklaring van: keizerin, vorstin, gravin, koningin dezelfde als die van: reuzin, herderin, godin, heldin?
27. Bet. godin hetzelfde als godes, zangster hetzelfde als zangeres?
28. Welke vrouwelijke diernamen op -in kent gij?
29. Welke zijn de vrouwelijke vormen van: gouverneur (huisonderwijzer), abt, acteur, profeet, een Amsterdammer, een Haarlemmer, diaken, regent, hospes?
30. Wat merkt gij op, als ge de vorming van: klepel, stekel, gordel, hevel, prikkel (onder 9°) vergelijkt met teugel, sleutel, beugel, vleugel, enz. (onder 11°)?
31. Onder welken invloed ontstonden tooneel, houweel, truweel?
32. Hebt gij het dichterlijke woord struweel weleens ontmoet, wat beteekent het?
33. Verklaar de vorming en de beteekenis der woorden onder 10°. Geef meer voorbeelden ¹⁾.
34. Wat leert ge voor de bet. van het achtervoegsel -sel uit de voorbeelden onder 12°. Geef meer voorbeelden.
35. Wat drukken verbale substantieven als onder 13° uit?
36. Welke twee bet. kent gij van: wandeling, vergadering, zitting?
37. Hoe zijn de verkleinwoorden onder 14° gevormd? En welke regels kent gij voor de inlassching der t, der p, der et? (Men zie over de vorming der diminutieven mijne *Practijk der Spraakkunst*, § 176—188).
38. Onder 15° vindt ge bastaarduitgangen als: -ier, -ist, -enist, -iet, -a n. Geef andere voorbeelden, en zeg wat die uitgangen beteekenen.
39. Van bedelaar vormde men bedelarij, geef meer voorbeelden en zeg, wat de beteekenis is.
40. Wat duiden voogdij en slavernij aan?
41. Heeft bakkerij, smederij twee beteekenissen? Welke?
42. Geef andere voorbeelden, waarin -ij eene verzameling aanduidt.
43. Hoe verklaart ge: heerschappij en maatschappij?

---

¹⁾ Zie ook vraag 18.

44. Hoe breekt ge de woorden onder 17° af? Welke bet. ligt in deze woorden en welke ongunstige bijbet., grijsaard uitgezonderd?
45. Zeg iets over de verschillende beteekenissen van elk paar voorbeelden onder 18°.
46. Wat drukken de zelfst. nw. op -dom en -schap uit? Welke twee bet. heeft heiligdom, rijkdom?
47. Geef andere verzamelwoorden op -schap en -dom.
48. Geef andere namen van landstreken op -schap?
49. Met welken werkwoordelijken stam hangt -schap samen? En wat weet gij in dit opzicht van -dom?
50. Achter welken stam vindt ge deze achtervoegsels in: wasdom, nalatenschap, rekenschap, weddenschap, wetenschap?
51. Wat is de beteekenis van ant- in antwoord? En wat bet. et- in etmaal?
52. Wat is de oorspronkelijke bet. van ge- bijv. in genoot?
53. Wat duidt ge- aan in: gepeupel, gezin, gespelen, gezusters, gelieven, gebroeders?
54. Wat valt verder op te merken bij de vorming van: geboomte, gebladerte, gebergte, gevogelte?
55. Wat duidt ge- aan, zoo het voor werkw. stammen is gevoegd?
56. Wat geven de afleidingen met on- te kennen? En welke tweede beteekenis verkreeg alzoo het voorvoegsel on?
57. En welke beteekenis hecht ge aan 't voorvoegsel wan-? Geef 6 voorbeelden.
58. Hoe is de beteekenis van af- in de voorbeelden onder 25°?
59. Wat beteekent het voorvoegsel oor-? Verklaar de voorbeelden onder 26°. En hoe verklaart ge oordeel, oordeelen (Hgd. erteilen = uitdeelen)?
60. Is aarts- van Nederlandschen oorsprong, en hangt het wellicht samen met eerste = voornaamste? Welke andere voorbeelden kent gij?

ACHT EN TWINTIGSTE LES: VORMING DER BIJVOEGLIJKE
NAAMW. DOOR AFLEIDING.

De onzelfstandige achtervoegsels, waardoor adjectieven middellijk gevormd werden of nog worden zijn: ig (erig), isch (sch), en, el; de zelfstandige zijn: baar, zaam, lijk, loos, achtig, haftig. De voorvoegsels zijn: ge, on, aarts.

Ook hier geldt het viertal punten, bij de substantieven gegeven.

Enkele aanstippingen.

Aandacht verdienen:

- 1° lastig, kippig, begeerig, nalatig; innig, nederig, vurig; beverig, slaperig; goedig, levendig.
- 2° wettisch; Saksisch, Zweedsch, Maastrichtsch, Leidsch, Keulsch; hoofsch, vaderlandsch; lakensch, duffelsch, neteldoeksch; vergeefs, linksch, zijdelingsch, dagelijksch, achterwaartsch.
- 3° linnen, garen; schamel, vermetel, kreupel.
- 4° schijnbaar; vloeibaar, deelbaar; dierbaar (middelbaar, openbaar).
- 5° heilzaam; gemeenzaam; buigzaam (zeldzaam?)
- 6° draaglijk, sterfelijk; koninklijk (2 bet.); liefelijk, ouwelijk, achterlijk, voorlijk.
- 7° ouderloos, hopeloos; werkeloos, reddeloos.
- 8° deelachtig, vreesachtig, woonachtig; — stormachtig, rotsachtig; — blauwachtig, zenuwachtig; babelachtig, schrikachtig.
- 9° manhaftig, zeeghaftig, heldhaftig, krijgshaftig.
- 10° getrouw, gestreng; gedienschtig; — gelaarsd, gespoord, gerokt.
- 11° onrijp; onstuimig, onnoozel, onguur.
- 12° aartsdom, aartsleelijk, aartslui.

VRAGEN.

- I. Wat is de eerste beteekenis van -ig, welke bijv. blijkt uit: machtig, vlijtig, lustig? Wat beteekent bokkig, kippig, wettig?

2. Wat bet. de bijv. nw., door -ig van stammen van werkwoorden gevormd, als in: begeerig, nalatig?
3. Wat merkt gij op over de vorming van: vorig, innig, nederig, eenig?
4. Welke bijgedachte wordt gewekt door de bijv. nw. op -erig, als: beverig, slaperig, winderig? En hoe is de bet. van dergelijke afleidingen?
5. Wat beteekent levendig, wat goedig, als ge denkt aan de bet. van levend, goed?
6. Wat bet. taalkundig, staatkundig? Is het dan wel goed te spreken van een taalkundig tijdschrift, op staatkundig gebied, eene godsdienstige beweging?
7. Geef voorbeelden, waarin men -isch vindt achter bastaardwoorden, als: historisch.
8. Idem achter Nederlandsche stammen; zeg bijv. de bet. van wettisch.
9. Idem achter land-, volks- en stadsnamen. Wanneer stooten deze de i van -isch uit?
10. Geef voorbeelden, dat -sch achter zelfst. nw. voorkomt, verklaar bijv. hoofsch, trotsch.
11. Wat beteekent: de vaderlandsche geschiedenis, eene boersche taal? En hoe verklaart ge: lakensch, neteldoeksch, duffelsch?
12. Zeg iets over de vorming van: vergeefsch, linksch, zijdelingsch, dagelijksch, rugwaartsch, enz.
13. Door welken uitgang vormt men stoffelijke bijv. nw., en hoe was deze uitgang vroeger? Linnen was vroeger lijnijn, van lijn = vlas. Kent gij nog woorden, waarin dit lijn voorkomt?
14. Geef meer voorbeelden, dat -el achter stammen van werkwoorden voorkomt.
15. Wat is de oorspronkelijke beteekenis van -baar. In welk verband staat dit achtervoegsel met -baar in draagbaar, met berrie, gebaar?
16. Wat duidt -baar aan achter stammen van werkwoorden, *a.* transitieve, *b.* intransitieve?

17. Wat bet. middelbaar, als in: middelbare tijd, middelbare leeftijd. En wat is de bet. van openbaar?
18. Wat is de oorspr. bet. van -zaam, welke bijv. blijkt achter zelfstandige naamw., als: deugdzaam, eerzaam en achter bijv. nw., als: langzaam, gemeenzaam, bedachtzaam?
19. Hoe verklaart gij die beteekenis achter stammen van werkwoorden, als: duurzaam, buigzaam?
20. En wat weet ge van de vorming van zeldzaam?
21. Wat is de oorspr. beteekenis van -lijk, welke beteekenis vloeit daaruit voort?
22. Verklaar de bet. van -lijk achter stammen van zelfst. nw.
23. Idem achter stammen van bijv. nw.
24. Idem achter stammen van: *a.* transitieve w.w., *b.* intransitieve w.w.
25. Welke bijwoorden hebben als stammen het achtervoegsel -lijk?
26. Noem woorden of stammen, met welke het achtervoegsel -loos samenhangt.
27. Komt -loos enkel voor achter zelfst. nw.?
28. Is er onderscheid tusschen: werkeloos en werkloos, name-loos en naamloos, zinneloos en zinloos?
29. Hoe is het met den klemtoon bij het achtervoegsel -achtig, en welk verschil geeft dit voor de beteekenis?
30. Verklaar de drie eerste woorden onder 8°.
31. Geef voorbeelden, dat -achtig voorkomt achter persoonsnamen, diernamen, namen van delfstoffen. En wat is de beteekenis van het achtervoegsel?
32. Is meesterachtig, kinderachtig hetzelfde als meesterlijk, kinderlijk?
33. Wat is de bet. van -achtig achter bijv. nw.? Is geelachtig, zuurachtig krachtiger van bet. dan geel, zuur?
34. En welke bet. heeft -achtig achter stammen van werkwoorden?
35. Verklaar de voorbeelden onder 9°. Als gij weet, dat -achtig (met klemtoon) uit -haftig (haft-ig, haven, hebben) is ontstaan, wat blijkt u dan voor den klemtoon en de beteekenis? En wat bijzonders vindt ge in krijgshaftig?

36. Bestaat er ook een voorvoegsel be- tot vorming van adjectieven als in: bekwaam, bereid?
37. Wat is de beteekenis van ge- in gelijk, en heeft dit voorvoegsel nog eene kenmerkende bet. in: getrouw; gestreng, gewis, gedienschtig, enz.? Is gedienschtig van dezelfde beteekenis als dienstig?
38. Hoe kwam men tot de vorming van: gelaarsd, gespoord, gerokt, gedast, enz.? En worden vóór dergelijke bijv. nw. soms nog nadere bepalingen gevoegd?
39. Welke kracht ligt in het voorvoegsel on-, bijv. in: onrijp, ongaar, ondiep?
40. Bewijs met voorbeelden, dat on- kan gevoegd worden vóór bijv. nw., die uitgaan op -baar, -lijk, -zaam, -ig.
41. Wat valt u in 'toog bij de verklaring van: onstuimig, onnoozel, onguur?
42. Waarom is het niet goed woorden te vormen, als: onschoon, onmooi, onlaag, onfraai? En wanneer zou men deze kunnen bezigen?
43. Hoe verklaart ge amechtig?
44. Wat beteekenen de woorden onder 12°, en wat drukt aarts-hier uit?

NEGEN EN TWINTIGSTE LES: VORMING VAN WERKWOORDEN
DOOR AFLEIDING.

1. Noem werkwoorden, die eerst later de sterke vervoeging hebben aangenomen.
2. Wat verstaat gij door denominatieven?
3. Op welke drie wijzen worden zij afgeleid van zelfstandige naamwoorden?
4. Idem van bijvoeglijke naamw.?
5. Kent gij ook een denominatief, afgeleid van een voornaamwoord?
6. Geef voorbeelden, waaruit blijkt, dat er bij deze afleiding ook klankwijziging voorkomt.

7. Zeg iets over de beteekenis van: groenen, rijpen, blauwen; witten, warmen, slechten, louteren, slaken; vlotten?
8. Zeg iets over de vorming van: heiligen, rechtvaardigen, beveiligen.
9. Einden = eindigen, geef meer van deze voorbeelden.
10. Is kruisen = kruisigen?
11. Wat bet.: stoffeeren en boetseeren?
12. Komen bij 't vormen van denominatieven soms ook voorvoegsels te pas?
13. Wat zijn frequentatieven (ook: iteratieven of duratieven) en noem er eenige.
14. Zijn: trommelen, spijkeren, wandelen, brokkelen, enz. ook frequentatieven?
15. Wat zijn intensieven, en noem er eenige naast hunne grondwoorden.
16. Wat zijn causatieven of factatieven, en wat bet. deze termen?
17. Maak goed duidelijk, waarom drenken een oorzakelijk werkwoord is.
18. Hoe worden de frequentatieven gevormd?
19. Verklaar de vorming van: drenken, leiden, voeren, zetten, leggen; vellen, gehengen.
20. Kent ge ook werkwoorden, van partikels gevormd?
21. Hoe worden al deze afgeleide werkwoorden vervoegd, sterk of zwak?
22. Hoe worden de door voorvoegsels afgeleide werkwoorden vervoegd?
23. Welke voorvoegsels kent ge tot afleiding van werkwoorden?
24. Verklaar met voorbeelden de hoofdbeteekenissen van be.
25. Idem van het voorvoegsel ge.
26. Idem van het voorvoegsel er.
27. Idem van het voorvoegsel her.
28. Idem van het voorvoegsel ont.
29. Idem van het voorvoegsel ver.
30. Komt wan- ook als zoodanig voor? En wanhopen dan?

DERTIGSTE LES: VORMING DER VOORNAAMWOORDEN
EN TELWOORDEN.

Voornaamwoorden.

De meeste voornw. zijn stamwoorden. Weet gij iets over de vorming van: welk, zoodanig, iemand, elkander, malkander?

Telwoorden.

1. Welke bepaalde hoofdtelwoorden zijn stamwoorden?
2. Wat is u bekend van de vorming van: elf, twaalf, dertien, twintig, dertig, tachtig?
3. Zeg iets over de vorming van de onbepaalde hoofdtelwoorden: eenig, sommig, ettelijk.
4. Hoe worden de bepaalde rangtelwoorden gevormd van 1—20, en hoe die boven 20?
5. Hoe verklaart ge de vorming van eerste?
6. Hoe vormt men de herhalingsgetallen?
7. En hoe de verdubbelgetallen?
8. Met welk werkwoord hangt -voud etymologisch samen?
9. Hoe vormt men van de verdubbelgetallen bijv. nw.?
10. Hoe verklaart ge: menigvuldig?
11. Wat is u bekend van de vorming der soortgetallen?
12. Is het woord -lei een Nederlandsch woord? En -hande?
13. Wat merkt ge op over het eerste lid der samenstelling: tweeerlei, achterlei? In welke van deze telwoorden wordt eene d ingelascht?

EEN EN DERTIGSTE LES: VORMING DER BIJWOORDEN, VOOR-
ZETSELS EN VOEGWOORDEN.

Bijwoorden.

1. Alle eenlettergrepige bijwoorden rekt men tot de stamwoorden, waarom?
2. Welke achtervoegsels dienen tot vorming van bijwoorden?
3. Geef voorbeelden van het achtervoegsel *e*.
4. Wat beteekent *-er* en wat *-en*?

5. Wat beteekent -waarts?
6. Geef voorbeelden, dat genitieven van zelfst. nw. als bijwoorden gebruikt worden.
7. Hoe verklaart ge: herwaarts, derwaarts, werwaarts?
8. Hoe verklaart ge: achterbaks, thans, misschien, heden?
9. Noem eenige bijwoordelijke uitdrukkingen.
10. Verklaar: metterdaad, metterwoon, uitermate, inder-tijd, mettertijd.
11. Zeg iets over de vorming der voornaamw. bijwoorden: hierdoor, daarin, waaraan.
12. Is het tweede lid van deze samenstellingen een bijwoord of een voorzetsel?
13. Hoe verklaart ge waarvan naast waartoe, waarmede?
Voorzetsels.
  1. Hoe verklaart ge de vorming van: binnen, buiten, boven?
  2. En hoe omtrent?
  3. Hoe noemt ge etymologisch: op, in, door, met en andere eenlettergrepige voorzetsels?
Voegwoorden.
    1. Hoe noemt ge etymologisch: en, want, of, doch?
    2. Hoe verklaart ge de vorming van: als, weshalve, terwijl, nademaal, tenzij?

TWEE EN DERTIGSTE LES: VORMING VAN ZELFSTANDIGE NAAMW.,
BIJV. NAAMW. EN WERKWOORDEN DOOR SAMENSTELLING.

Zelfstandige naamwoorden.

1. Waarom zijn de zelfst. nw.: neushoorn, heereboer, schaaft-bank, zaagmolen, drieman, duizendpoot, voorjaar, achterhuis eigenlijk samengesteld?
2. Waaraan kent ge de oneigenlijke samenstelling of koppeling?
3. Verklaar de vorming van: smidsknecht, vorstenzoon, naaldenfabriek, liedjeszanger, officierstafel, pof-pertjeskraam; ossenkop, leeuwenmuil, straatjongen, kachelpijp, schapebout, schapevacht, schapenhok,

konijnevel, konijnenhok, scheepsbeschuit, scheepsvolk; grootmoeder, hoogeschool, hoogepriester, zuurkool.

4. Verklaar: scheidsmán, schutspatroon, leidsman, rijtuig, leiband, snijboon, leiddraad.
5. Verklaar: dwingeland, stokebrand, brekespel, doeniet, waaghals, kortswijl.
6. Verklaar: tijdverdrijf, eerbied, beeldjeskoop, scharenslijp.
7. Wat verstaat ge door samenstelling door afleiding bij zelfst. nw.?
8. Welke drie achtervoegsels dienen daartoe?
9. Is schoonschrijven, onderneming, samenkomst ook samengesteld door afleiding?

Bijvoeglijke naamwoorden.

1. Waarom zijn bijv. nw. als: achtenswaardig (achtingswaardig), godewelgevallig oneigenlijk samengesteld?
2. Idem: eervol, lofwaardig, eerwaardig, deskundig?
3. Waarom zijn bijv. nw. als: schijnheilig, zeeziek, grasgroen, rozerood, gitzwart eigenlijk samengesteld?
4. Verklaar de bet. van: doofstom, edelachtbaar, openbaar.
5. Bestaat er ook samenstelling door afleiding bij de adjectieven; welke achtervoegsels dienen tot dat einde?
6. Verklaar: krankzinnig, volledig, behendig, onderaardsch, alledaagsch, inheemsch, kleinstedsch.

Werkwoorden.

1. Wanneer zijn werkwoorden eigenlijk of onscheidbaar samengesteld?
2. Hoeveel gevallen van eigenlijke samenstelling vindt ge in: spelevaren, koekeloeren, pluimstrijken, kielhalen, dwarsdrijven, vrijwaren?
3. Wat is u bekend van de vorming van het verleden deelwoord bij deze werkwoorden?
4. Wanneer zijn werkwoorden gevormd met partikels, als: door, mis, om, onder, over en voor eigenlijk of onscheidbaar samengesteld?

5. Wat is u in dit geval bekend van den klemtoon?
6. En wat van de beteekenis?
7. Hoe wordt hier het verleden deelwoord gevormd?
8. Wanneer is een werkwoord oneigenlijk of scheidbaar samengesteld?
9. En wat blijkt u met betrekking tot den aard der samenstellende leden uit: aderlaten, plaatsgrijpen, hoogachten, prijsgeven, goedendagzeggen?
10. Wat hebt ge hier op te merken over de vorming van het verleden deelwoord?
11. Wanneer zijn werkwoorden, gevormd met de partikels: door, mis, om, onder, over, voor scheidbaar samengesteld?
12. Waar valt in dit geval de klem?
13. En wat is u bekend van de beteekenis?
14. Heeft het bijwoord weder in eigenlijk en oneigenlijk samengestelde werkwoorden dezelfde beteekenis?
15. Als men zegt: vriendelijk goedendagzeggen, is dan vriendelijk eene bepaling van goedendag, van zeggen of van goedendagzeggen?
16. Als men zegt: hoogen prijs stellen op iets, is dan hoogen eene bepaling van prijs stellen? Welken invloed heeft dit verschil van beteekenis op de schrijfwijze van prijs stellen, en van gelijksoortige werkwoorden: oorlog voeren, acht geven, acht slaan, plaats vinden, enz.
17. Bestaat er bij de werkwoorden ook samenstelling door afleiding? Of, hoe verklaart ge: knikkebollen, reikhalzen, klapwieken, kortwieken, knarsetanden, plukharen; enz.?
18. Zijn werkwoorden als: glimlachen, herbergen, handhaven, doodverven, zegepralen, verwelkomen; enz. ook samengesteld?
19. En wat merkt ge op bij samenstellingen, als: slaapwandelen, koordedansen, kroegloopen, scharenslijpen, enz.

OPMERKING. Over de samenstelling van andere rededeelen is tegelijkertijd bij de afleiding gehandeld.

VIERDE AFDEELING.

LEER DER NAAMVALLEN.

DRIE EN DERTIGSTE LES: ALGEMEENE GRONDSLAGEN.

1. Hoeveel naamvallen onderscheidt onze taal, en hoe heeten ze? Welke zijn hunne vreemde namen?
2. Waartoe dienen de naamvallen?
3. Heeft de taal dan voor elke van die betrekkingen nog een' eigen vorm? Welke woordjes dienen in dit geval om die leemte aan te vullen?
4. Bij welke rededeelen vallen de naamvallen nog het best in 't oog?
5. Hebben bijvoeglijk gebezigde naamwoorden ook eenen naamval? Welken?
6. Zijn de breedgedrukte woorden in de volgende zinnen zelfstandig of bijvoeglijk gebezigd: Marco vond niemand zijns gelijk? Hij is ons beider vriend? Doe dit nu om uws zelfs wil. Gij hebt mijns inziens gelijk? Het kasteel, welks torens gij in de verte ziet, is dat van den graaf. Willem II, wiens vader in een steekspel verraderlijk werd doorstoken, sneuvelde tegen de West-Friezen?
7. Wat verstaat gij door den vocatief? Is de vocatief altijd de naam van een' persoon. Wat leeren u in dit opzicht de dichters?
8. Is de vocatief wel een naamval? Waarom niet? Is het waar, dat men den vocatief als een soort van tusschenwerpsel heeft te beschouwen? En hoe het geval dan te verklaren, als de vocatief eene bepaling bij zich heeft als: Groote God! Waarde Vriend!
9. In hoeverre kan men zeggen, dat de vocatief den vorm van den eersten naamval heeft?
10. Hoeveelerlei vorm kent gij van de zelfstandige nw. dag, land, huis? En hoeveelerlei vorm van de zelfst. nw. hond, schaap, vorst, prins, lamp, muis, enz.
11. Is het dan niet overdreven, van vier naamvallen te spreken?

12. Geef een voorbeeld van een voornw., waarbij ge vier verschillende vormen onderscheidt?
13. In hoeverre komt de verbuiging van het lidwoord die van het zelfst. nw. ten goede?
14. Onderscheidt gij ook naamvallen bij de telwoorden?

VIER EN DERTIGSTE LES: DE EERSTE NAAMVAL OF NOMINATIEF.

1. Is de nominatief eigenlijk nog een naamval (= vorm)?
2. Wanneer staat een naamwoord in den 1^{en} naamval? Geef vier verschillende gevallen?
3. Komt een naamwoord, dat den werker of verrichter der handeling noemt of aanduidt, weleens in den vierden naamval voor? ¹⁾
4. Komt het praedicaat of naamw. gezegde weleens in den 2^{en}, in den 4^{en} naamval voor?
5. Bij welke werkwoorden staat een zoogenaamde dubbele nominatief? Is het alleen bij de negen bekende koppelwerkwoorden?
6. Wat zoudt gij schrijven: Laat mij uw vriend blijven, of Laat mij uwen vriend blijven. Laat dit boekje uw vriend zijn, of Laat dit boekje uwen vriend zijn?
7. Wat bet.: Laat ik toch gaan, Laat ik toch opletten en wat: Laat mij toch gaan, Laat mij toch opletten?
8. Is er ook een naamw. gezegde in: Zijn gezicht komt mij bekend voor. Hij is mij gebleken gelukkig te zijn. Hij dunkt mij een weinig verouderd?
9. En vindt gij ook een' dubbelen nominatief in: Hij wordt mijn vriend genoemd. Hij wordt gelukkig geprezen. De zaak werd geheim gehouden?
10. En wat dunkt u in dit opzicht van zinnen, als: Hij werd gedoodverfd als de aanstaande burgemeester. Hij werd

---

¹⁾ Men denke aan: Ik zie hem vallen. Ik hoor den haan kraaien. Ik voel de aarde dreunen. God laat de zon schijnen. Evenzoo denke men aan den lijdenden vorm.

- uitgeroepen als koning van Jerusalem. Hij werd gebrandmerkt als een bedrieger?
11. Wat zoudt gij schrijven: Geloof mij uw vriend te zijn, of geloof mij uwen vriend te zijn? En is het raadzaam te schrijven: Dien dag geloof ik nu gekomen te zijn. De woestijn heeft zich uw graf gewaand te zijn (HAGAR)?
  12. Wat schrijft gij: Hij schaamt zich als de bewerker, of als den bewerker van dit onheil?
  13. En schrijft gij: Hij beschouwt zich als de bewerker, of als den bewerker van den vrede?
  14. Is er onderscheid tusschen: Ik eer hem als mijn weldoener en, Ik eer hem als mijnen weldoener?
  15. Hoe zoudt ge schrijven: De man, die ik weet, dat rijk is, of: de man, dien ik weet, dat rijk is; De vriend, die ik mij verbeeld, dat trouw zal zijn of: de vriend, van wien ik mij verbeeld, dat trouw zal zijn.
-

VIJF EN DERTIGSTE LES: DE TWEDE NAAMVAL OF GENITIEF.

1. Wat duidt de genitief aan in de zinnen: De kinderen Israëls, de boeken Mozes, Bilderdijks gedichten, de paarden mijns ooms, de toppen der bergen, de vleugels der zwanen?
2. Wat drukt in de eerste plaats de genitief uit?
3. Hoe heet de genitief in: Geef des Keizers, wat des Keizers is. Zoo sprak het Diep (de Oceaan) van ons, des vreemd'lings was het Droog (STARING, Verjaardag)? En in welken naamval komt hier het praedicaat voor?
4. Welke bijzonderheid merkt gij op in uitdrukkingen, als: Tantes breikous, grootmoeders bril, rijkeluis wensch, armeluis zorgen? En kan men ook zeggen: Boerins kippen, meids emmers en bezem, naaisters japonnen?

5. Hoe heet de genitief, dien gij vindt in: eene som gelds, eene bete broods, een uur loopens, een teug wijns, eene menigte volks, twee mijner vrienden, vele uwer vijanden?
6. Wat zoudt gij schrijven: Dit is een glas goede wijn, of: dit is een glas goeden wijn, of: dit is een glas goeden wijns? Men verkocht drie vaten roode wijn, of: men verkocht drie vaten rooden wijn, of: men verkocht drie vaten rooden wijns?
7. Vindt gij ook een' verdeelings-genitief in: Ik heb er of der twintig (nl. appels)?
8. Welk zevental werkwoorden regeeren in hoogerer stijl den genitief van een persoonlijk voornaamwoord? En hoe zoudt gij dien genitief noemen?
9. Kent gij ook andere werkwoorden, die vroeger den genitief regeerden?
10. Thans wordt die genitief in 't gewone proza (en ook bij zelfst. nw. in hoogerer stijl) niet meer uitgedrukt, hoe wijst men dan de betrekking aan?
11. De volgende bijvoeglijke naamw. hebben nog weleens in hoogerer stijl een substantief in den genitief als bepaling bij zich:
  - zeker, schuldig, kundig, machtig,
  - moe, vol, zat, deelachtig,
  - waardig, waard, gewis, gedachtig.
 Hoe wordt hier de betrekking in gewoon proza uitgedrukt?
12. Hoe heet de genitief in uitdrukkingen, als: peinzens moede, zwervens moede, en is de bet. dezelfde, als men zegt: het peinzen moede, het zwerven moede?
13. Welk verschil in beteekenis ten opzichte van schuldig vindt gij in: Hij is des doods schuldig, hij is mij honderd gulden schuldig?
14. In uitdrukkingen, als:
  - De loop der rivieren,
  - Het loeien der koeien,
  - Het geblaas der schapen,

De regeering des Keizers,
De opkomst der zoon,
De verrijzenis des Heeren,

vindt ge een zoogenaamden onderwerps-genitief. Hoe komt men aan deze benaming; is hier strijd tusschen beteekenis en vorm?

15. In uitdrukkingen, als:

De straf des boosdoeners,
Het smelten der metalen,
Het gebruik der geneesmiddelen,
De belegering der stad,
De vondst der schatten,
De begrafenis des konings,

vindt ge een zoogenaamden voorwerps-genitief. Beantwoord dezelfde vragen als bij 14.

16. Geef voorbeelden, waaruit blijkt, dat de bijwoorlijke genitief eene bijw. bepaling is van plaats, van tijd of van omstandigheid.
17. Hoe heet de genitief, dien gij vindt in: Hij is der wereld afgestorven?
18. Welk tusschenwerpsel wordt weleens verkeerdelijk door den genitief gevolgd?
19. Welke vóornaamw. worden weleens gevolgd door eene bepaling in den 2^{en} naamval?
20. Wat verstaat ge door den omschreven genitief, en in welke gevallen is die omschrijving noodig?
21. Wat zoudt gij schrijven: Hij vroeg zijn moeders erfdeel of: hij vroeg zijner moeders erfdeel; hij kreeg zijn vaders erfdeel, of: hij kreeg zijns vaders erfdeel?
22. Wat zoudt ge schrijven: De roem van den aanvoerder des legers, of: de roem des aanvoerders van het leger; de boeken van den rentmeester van den baron, de boeken van den rentmeester des barons, de boeken des rentmeesters van den baron, de boeken des rentmeesters des barons?
23. Hoe zegt ge: Keizer Karels regeering, Keizers Karel

regeering, of: Keizers Karels regeering? Geef meer voorbeelden.

24. Kan de bijstelling ook in den 2^{en} naamval voorkomen? Hoe handelt men in dit geval?

ZES EN DERTIGSTE LES: DE DERDE NAAMVAL OF DATIEF.

1. Wat duidt de datief aan in de zinnen: Ik leen u een boek. Ik ontnem u dat boek?
2. Wat drukt alzoo in de eerste plaats de datief uit?
3. Bezig den datief des persoons bij de werkwoorden: lusten, smarten, mangelen, schelen, falen, gelijken, slachten, heugen, staan.
4. Evenzoo bij deze uitdrukkingen: vrij staan, afbreuk doen, dank weten, voor den geest staan.
5. Evenzoo bij de adjectieven: lief, aangenaam, welkom, eigen, vreemd, gelijk, nuttig, dienstig.
6. Noem werkwoorden door middel van de voorvoegsels: be-, ont- en ge- afgeleid, die den datief regeeren.
7. Evenzoo werkwoorden, scheidbaar samengesteld met de partikels: aan, af, in, na, op, toe, als: aankondigen, afnemen, inblazen, nalaten, opleggen, toevoegen.
8. Noem werkwoorden, als: leenen, zenden, bieden, geven, schenken, brengen, gunnen, laten, enz., die behalve den 4^{en} nvl. nog den datief des persoons regeeren.
9. Zet de volgende zinnen om, d. i. breng ze in den lijdenden vorm: Ik zend u een boek. Ik leen u mijn potlood. Ik betwist u -dat recht. Ik wrijf hun eene smet aan. Zij persten mij geld af. Wij legden haar de rekening voor. Ik wijs u eene fout.
10. Zet zinnen, waarin baten, schaden en gehoorzamen als vervoege de werkwoorden voorkomen, bijv.: Dit geneesmiddel zal hem niet baten; die overmatige arbeid zal u

schaden; deze mannen gehoorzamen hunnen lastgever — eens om, wat blijkt u dan?

11. Schrijf kleine zinnen, waarin gij gebruikt de werkwoorden: volgen, naderen, ontmoeten, dienen, navolgen, nazitten, toejuichen, voorbijgaan, oversteken, opvolgen, als: Ik volg hem overal, Wij naderen de stad. In welken naamval dacht men zich vroeger hem, de stad, enz.? En thans? Kunt gij uwe zinnen omzetten?
12. Kunt ge ook omzetten: Het bevalt mij niet. Hij ontliep zijnen vervolgers. De moed ontbrak hun. Het viel hem niet in, enz. En waarom niet?
13. In welken naamval denkt gij u de breedgedrukte woorden: Ik betaal *u*. Ik leer hem. Gij onderwijst mij. Ik bid hem. Ik onderricht *u*?
14. Idem in: Ik betaal de rekening. Ik leer de les. Ik onderwijs de muziek. Ik vraag de aardrijkskunde?
15. Idem in: Ik betaal *u* de rekening. Ik leer *u* muziek. Ik onderwijs *u* het Fransch. Ik vraag hem een boek?
16. Kunt gij de zinnen onder 13, 14 en 15 ook omzetten?
17. En welken naamval vindt gij in: Ik betaal *u* met zilvergeld. Ik onderwijs *u* in den godsdienst. Ik vraag *u* over de taal. Ik bid hem om medelijden. Ik smEEK God om hulp. Ik wijs *u* op eene fout. Ik benijd *u* om uwe vlugheid. Ik roep *u* een woord van bemoediging toe. Hij beloont mij mijne moeite. Hij beloont mij voor mijne moeite. Ik dank *u* mijne redding. Ik dank *u* voor uwe goedheid, enz.? En welke van deze zinnen kunt gij niet omzetten?
18. Welke bêteekenissen kent gij van: vergeven?
19. De reflexieve werkwoorden: zich aanmatigen, zich inbeelden, zich toeëigenen, zich voorbehouden hebben den datief des persoons. Voorbeelden? Is er omzetting mogelijk? Waarom niet?
20. Bij de onpersoonlijke werkwoorden: lusten, gelieven, believen, heugen, dunken, betamen, passen, voegen, vlijen, schikken, komt de datief des persoons voor. Voor-

- beelden? Ook bij lusten, believen, voegen, vlijen schikken in zinnen, als: Ik lust geen haring. Hij zal u wel believen. Ik voeg de stukken bij elkaar. De veenwerkers vlijen de turven? Wat is hier de oorzaak?
21. Zoudt gij met Tollens schrijven: De sneeuwjacht stuift hen voor (vers 118); geen baken wenkt hen toe (vers 660); het vaderland juicht hen toe (vers 717)? Zoudt ge niet liever hun schrijven?
  22. En wat dunkt u van den 4^{en} naamval in: Het uitzicht doet hen beven. Moet dit niet hun zijn?
  23. En welken naamval des persoons vindt gij in uitdrukkingen, als: Het faalt hem aan moed. Het mangelt hem aan krachten. Het scheelt hem in het hoofd. Het ga u wel. Het is mij ernst. Hij is mij daarom te doen. Het is mij bang in deze ure?
  24. Welke naamvallen onderscheidt gij in: Hij staat zijnen vijand. Ik smaak vreugde. Deze spijs smaakt mij niet. Hij slacht zijnen vader. De slager slacht de koe. Hij lijkt zijnen vader in al zijn doen en laten. Hij leek reus Goliath.
  25. Weet gij ook, wat men verstaat door den datief van bezit (zoogenaamden possessieven datief)? Voorbeelden en verklaring.
  26. Den datief van nadruk vindt ge in: Dat is me een leven. Daar slaan ze me hun eigen glazen in. Blijf me toch daar vandaan, enz. Men noemt hem ook wel ethischen ¹⁾ datief. Wat drukt hij uit?
  27. Geef voorbeelden, dat de bijstelling 3° naamval is.

---

¹⁾ D. i. de datief ter bevordering van de levendigheid van voorstelling.

ZEVEN EN DERTIGSTE LES: DE VIERDE NAAMVAL OF ACCUSATIEF.

1. Wat duidt de accusatief aan in de zinnen: De smid smeedt een ijzer. De meid bakt pannekoeken. De timmerman maakt eene kast. De wever weeft linnen. Hij lacht zich eenen bochel. Hij rijdt zich hoofdpijn. Hij slaapt een gat in den dag. Hij schreit heete tranen. Het sneeuwt groote vlokken? En hoe verklaart gij den accusatief in: Hij strijdt den goeden strijd. Hij slaapt den slaap der dooden. Hij gaat zijnen gang. Het hagelt pijlen?
2. De werkwoorden smeden, bakken, maken, weven in de vorige zinnen zijn transitief; zijn de andere het ook? Wat merkt gij hier dan op?
3. Wat kan de accusatief nog meer aanduiden, en hoe komt men er bij van lijdend voorwerp te spreken?
4. In zinnen, als: Ik drink de schapen. Ik leg den bal op de tafel. Ik zet den vogel in de kooi. Ik kloof het hout, enz. zijn het de schapen, die drinken; is het de bal, die ligt; is het de vogel, die zit; is 't het hout, dat splijt (klijft). Is het dan goed te spreken van accusatief?
5. In zinnen als: Ik hoor hem lachen. Ik zie hem schreien. Ik voel den berg schudden. God laat de zon schijnen, noemt gij hem, den berg, de zon eenen accusatief. En toch is het waar, dat hij lacht, hij schreit, de berg schudt, de zon schijnt. Hoe dit te verklaren?
6. In zinnen als: De kraai is een vogel. Dit boek is het mijne, is vogel, mijne 1° naamval. En hoe verklaart gij dan zinnen, als: Als ik hem was. Als ik u was. Ik ben mij zelve niet. Wees u zelf, enz.?
7. De werkwoorden: heeten, noemen, achten (houden voor), vinden (houden voor), rekenen, maken, prijzen, hebben twee accusatieven, bijv.: Ik heet hem mijnen weldoener. Geef meer voorbeelden. Is nu: mijnen weldoener eene bijstelling van hem? Wat blijkt u bij de omzetting van dergelijke zinnen?

8. Welke naamvallen vindt gij in: Ik noem den rechter de namen der misdadigers. Ik laat het kind een versje leeren. Ik laat u het kind een versje leeren. Ik laat het paard den ploeg trekken. Laat mij uwen broeder dezen brief eens voorlezen. Hij laat den timmerman eene kist maken. Hij liet zijnen broeder allerlei grofheden zeggen?
9. Welke naamval is het breedgedrukte woord: Ik heet u gelukkig. Zij prijst den nachtegaal een zingend vedertje. Allen zullen u zalig prijzen. Ik noem u ongelukkig. Ik vind hem eigenzinnig. Ik maak hem boos. Ik acht hem verongelikt. Ik reken hem onbevoegd. Zij verklaren hem onschuldig?
10. Welke naamvallen vindt ge in zinnen, als: Hij beschouwt zich als uwen redder. Wij erkennen God als onzen Vader. Zij riepen den generaal tot koning uit. Men doodverft hem als den opvolger des burgemeesters. Hij schold haar uit voor eene bedriegster. De koning benoemde den kolonel tot zijnen adjudant?
11. En hoe is de ontleding van zinnen, als: Dat heet ik studeeren. Dat noem ik spreken. Dat vind ik volhouden?
12. Waarom zijn zinnen, als: Ik zie de kip eten. Zeker kind zag zijnen vader doopen. De veldheer zag zijn leger overwinnen, niet aan te bevelen?
13. Welke naamvallen vindt ge in zinnen, als: Hij loopt zijne schoenen scheef. Zij loopen u den drempel plat. Hij ziet zijne oogen blind. Hij sloeg den jongen bont en blauw. Hij werkt zijne armen lam. Hij ziet zich blind. Hij denkt zich gek, enz.
14. Hoe is de ontleding van zinnen, als: Ik acht hem mijnen besten vriend. Ik achtte hem als mijnen besten vriend. Ik bemin hem als mijnen broeder. Ik klaag hem aan als den pleger van het gruwelstuk. Ik straf hem als den bewerker van dat ongeluk. Ik beschuldig hem als den bedrijver van die misdaad?
15. Sommige bijwoordelijke bepalingen komen voor in den

- 4^{en} naamval, bijv.: Het ijs is eenen duim dik. Ik ben mijn boek kwijt. Hier zit natuur in rouw, den doods-tooi om de leden. Hoe zoudt gij ze onderscheiden?
16. Geef tal van voorbeelden, waarin eene bijw. bepaling van tijd, plaats of hoeveelheid voorkomt.
  17. Idem van eene bijw. bepaling van omstandigheid. Ook uit schrijvers?
  18. Geef voorbeelden, dat het verleden deelwoord gevolgd wordt door eenen 4^{en} nvl., en de kracht der gebiedende wijs heeft, als: Den moed niet opgegeven! Den vijand aangevallen. Zie Tollens' Meesterstuk, vers 315.
  19. Welke bijw. nw. kent gij, die eene bijw. bepaling in den accusatief bij zich hebben, bijv.: Zij zijn pad noch afstand wijs. Ze zijn het spoor bijster. Hij is zijn lot getroost, enz.?
  20. En welke van die adjectieven, welke vroeger eenen genitief regeerden, bezigt men thans met den accusatief?
  21. Beantwoord dezelfde vraag voor de zeven werkwoorden, die nog een' genitief heeten te regeeren.
  22. STARING zegt in St. Nicolaas van Huibertbaas: Die at droog brood en schaamde 't zich, hoe ontleedt gij dezen zin?
  23. Is er onderscheid tusschen: iets beginnen en aan iets beginnen; iets vreezen en voor iets vreezen; iets hopen en op iets hopen; iets gelooven, aan iets gelooven en in iets gelooven?
  24. Geef voorbeelden, dat de bijstelling in den accusatief voorkomt.
  25. Wat merkt ge op bij zinnen, als: Ik loop op een' weg. Het kind kruipt naar zijn speelgoed, en: Ik bega den weg. De lust bekruipt mij.
  26. Welken naamval vindt gij in: Mij dorst. U hongert naar geen weeldrig land (STARING, Dennen). Mij huivert. Mij duizelt?
  27. Evenzoo in: Het smart mij. Het berouwde hem. Het bevreedt hem. Het bedroeft mij. Het walgt mij?
  28. Hoe ontleedt gij den zin: Ik heb mijne ouders lief. Hij heeft alles veil voor de goede zaak?
  29. Hoe ontleedt gij: Ik leer hem lezen. Ik help hem werken.

- Ik heb mijn boek in de kast staan. Ik vind hem aan tafel zitten. Selima, de fraaiste kat, zat te prijken?
30. En wat zoudt gij schrijven: Laat dezen jongeling uwen vriend zijn, of: uw vriend zijn?
  31. Hoe zoudt gij ontleden: Ik giet lood tot kogels. Ik brand hout tot kolen. Zij nemen de deugd tot leidsvrouw?
  32. Hoe verklaart ge den 4^{en} naamval in: Ik ben mijne les vergeten. Ik word mijnen vriend gewaar. Ik ben mij geen kwaad bewust. Ik ben de brug overgereden. Ik ben de kamer uitgegaan. Ik ben den berg opgeklommen. Het kind is den stoel afgesprongen. Ik ben dit huis ingeloopt, enz.?
  33. Hoe verklaart ge den 4^{en} naamval als bepaling in: Hij schoot den haas dood. Hij schoot den patrijs vleugellam. Hij verft de deur groen. Hij slaat zijn ketenen stuk, enz.?
  34. Hoe ontleedt gij zinnen, als: Ik stel prijs op uwe vriendschap. Keesje liet een' diepen zucht. Deze vorst voerde een' voordeeligen oorlog. Hij speelt den baas. Die jongen speelt de beest. Zij speelt den baas. Des soldaten gaven vuur. Hij stak den draak met die mannen. Hij vatte vuur op dat gezegde?
  35. En welke naamval is het breedgedrukte woord: Hij gaapt haar aan. Die zaak gaat mij niet aan. Ik sta u bij. Hij liep die ziekte op reis op. Ik kan hem niet uitstaan. Men floot den tooneelspeler uit. Zij boezemden den vijand ontzag in. Ik oogde het schip na. Ik schortte mijn oordeel op?

ACHT EN DERTIGSTE LES: BIJZONDERHEDEN. VOORZETSELS.

1. Welke naamval volgt op een voorzetsel?
2. Welke twee voorzetsels regeeren thans nog den genitief?
3. Geeft gij als antwoord op vraag 2 voorbeelden als: buitenslands, binnensmonds, voorshands, enz.? Waarom is dit niet goed?

4. Geef uitdrukkingen, waarin op een voorzetsel de datief volgt. Hoeveel kent gij er?
5. Bezig met behulp van een voorzetsel den ouden datief enkelvoud van de volgende mannelijke of onzijdige woorden: dag, raad, mond, geschrift, huis, gebed, land, hof, graf, deel, gebrek, weg, gemoed, eed, getal, veld, slot, grond, hoofd, bloed.
6. Wat blijkt u, met het oog op het geslacht, uit de volgende uitdrukkingen: ter harte nemen, ter wille zijn, ter oore komen, ter dood veroordeelen, te goeder naam, 's werelds loop, de beest spelen, ter feest gaan?
7. Is het goed te zeggen: Ik breng u tot aan de deur. Ik klom tot bij den top. Ik wacht tot na den eten. Ik ben nat tot op de huid. Hij was mij trouw tot in den dood? En waarom keurt men dan uitdrukkingen 'af, als: Van af Maandag, van af heden, enz.?

VIJFDE AFDEELING.

LEER VAN DEN VOLZIN.

NEGEN EN DERTIGSTE LES: DE HOOFDLEDEN VAN DEN VOLZIN.

1. Wat is een volzin? Maakt het gebruik ook verschil tusschen de benamingen zin en volzin?
2. Uit hoeveel hoofdbegrippen bestaat eene gedachte?
3. Uit hoeveel hoofdleden bestaat een volzin?
4. Kunt ge zeggen, wat men verstaat door het onderwerp van eenen volzin?
5. Waardoor wordt het onderwerp genoemd of aangewezen?
6. Wordt het onderwerp altijd uitgedrukt? Hoe heet het dan?
7. Zijn er ook zinnen, waarin geen onderwerp voorkomt? Wat drukt men dan uit door zinnen, als: Er wordt gelachen. Hier mag niet gerookt worden. Daar zal niet gebouwd worden?

8. Hoe verklaart ge het onderwerp in zinnen, als: Het regent, het sneeuwt, het is vuil in de straten, het faalt hem aan moed, het ontbreekt hem aan goeden wil?
9. Wat is het onderwerp van vallen in: Ik zie hem vallen. Evenzoo van zingen in: Ik hoor hem zingen?
10. Als iemand vraagt: Zijt gij de vader van dezen knaap, en het antwoord is: Ik ben het, wat is dan het onderwerp in dit antwoord?
11. Wanneer iemand vraagt: Wie klopt daar, en men antwoordt hem: Ik ben het; — wat is dan het onderwerp in dit antwoord?
12. Wat geeft een gezegde te kennen?
13. Noem het gezegde in deze zinnen: De regen klettert. De hemel is blauw. Hij schijnt ongelukkig te zijn. Deze heeren zullen mijne vrienden blijven. Hij is een dronkaard geweest. Deze zaak is van belang. Uw gedrag valt te prijzen. Hij is bij de hand. Dat is te hopen. Onze werkzaamheden zijn vele. Zij zijn goedsmoeds. Die machine is in beweging. De paarden waren op hol.
14. Hoe heeten de leden van het gezegde in zinnen, als: De hemel is blauw; het water is wassende, dat is studeeren.
15. Welke zijn de negen meest voorkomende koppelwerkwoorden?
16. Wat bedoelt men, als men zegt: Een koppelwerkwoord drukt een zijn of een gewijzigd zijn uit? Wordt er dan een bestaan uitgedrukt, als men zegt: De hemel is blauw?
17. Wanneer noemt men een werkwoord een koppelwerkwoord? Verklaar het eerste lid dezer samenstelling?
18. Als ik zeg: Twee en twee is vier, koppelt het voegwoord en ook twee begrippen aan elkaar. In hoever is nu een koppelwerkwoord van een voegwoord onderscheiden? (Let hier op het tweede lid der samenstelling!)
19. Kunt gij: vallen, gaan, staan, zien, zitten, raken ook als koppelwerkwoorden bezigen? Wat is dan de beteekenis dezer woorden?
20. Wat beteekent blijven, worden, schijnen, enz. als koppelwerkwoord, bijv. in: Ik blijf uw vriend?

21. Welke 5 beteekenissen kent gij van het werkwoord zijn als begripswoord?
22. Hoeveel beteekenissen kent gij van het begripswoord blijven?
23. Welke beteekenis heeft worden als begripswoord, en welke schijnen?
24. Welke verschillende rededeelen kunnen als naamwoordelijk gezegde voorkomen? Ook deelwoorden?
25. Noemt ge het bijwoord wel naamw. gezegde in zinnen, als: Dat is zus. Dit is zoo. Dat is anders, enz.? Hoe dit te verklaren?
26. Noemt ge het bijwoord wel naamw. gezegde in zinnen, als: De kachel is aan. De school is uit. De zon was op. Het boek was weg. Het uur is om. Uw horloge is achter? Hoe dit dan te verklaren?
27. Welke soorten van bijvoeglijke naamwoorden kunnen nooit als naamw. gezegde (praedicaat) voorkomen?
28. Noem eenige bijv. nw., die enkel als praedicaat kunnen voorkomen.
29. Welke overeenkomst bestaat er tusschen 't onderwerp en 't vervoegde werkwoord in den volzin?
30. Wat hebt ge op te merken, met het oog op die overeenkomst, ten opzichte van zinnen, als: U heeft het mij beloofd en, U hebt het mij beloofd?
31. Idem van zinnen, als: Dat ben ik, dat zijn wij, enz., welke als antwoord gelden op de vraag: Wie is daar? Wie roepen daar?
32. Idem van zinnen, als: Het waren onze reisgenooten. Dit zijn onze koffers. Dat zijn praatjes?
33. Welke overeenkomst bestaat er tusschen 't onderwerp en 't naamwoordelijk gezegde?
34. Wat dunkt u met het oog op die overeenkomst van zinnen, als: Het was mijne zuster. Het was onze onderwijzer. Het waren onze vrienden. Dit zijn mijne boeken. Dat waren uwe krijgsmakkers?
35. En wat merkt gij verder op in zinnen, als: Herhaling is de

moeder der studie. De toorn is de vader van alle ondeugden. Het anker is het zinnebeeld der hoop. Geld is de zenuw van den oorlog. Geld is de ziel van den handel. De kameel is het schip der woestijn. De zwaluw is een vogel. De vrouw is hier de baas?

36. Idem in zinnen, als: De aanhoudende regens waren de oorzaak van den hongersnood. De Engelschen zijn een groot volk. Die schilderijen zijn het sieraad van dat museum. De sprinkhanen waren eene plaag voor Egypte, enz?
37. Is er ook overeenkomst in geslacht, getal en naamval tusschen het onderwerp en het bijv. nw. (of deelwoord) als praedicaat gebezigd?
38. Komt het naamw. gezegde altijd met het onderwerp in naamval overeen?

VEERTIGSTE LES: BIJLEDEN OF BEPALINGEN.

1. Welke zijn de hoofdeden van eenen volzin?
2. Wordt in de gebiedende wijs het onderwerp weleens uitgedrukt?
3. Hoe heet een volzin, waarin enkel een onderwerp en een gezegde voorkomen?
4. Wat merkt gij op in zinnen, als: Vrijheid, blijheid! Stil! Een dierenbeul, een menschenplager, enz.
5. Idem in zinnen, als: Niet waar? Welk een domoor! Aan 't werk!
6. Hoe worden zinnen, onder vraag 4 en 5, genoemd, en wat beteekent die term?
7. Kan men de woorden: ja, neen, wel? zoo! enz. ook tot die soorten van zinnen brengen?
8. Wanneer is een enkelvoudige volzin uitgebreid of bepaald?
9. Waartoe dienen die bepalingen?

10. Welke bepalingen noemt men wel bijbepalingen?
 11. Hoeveel begrippen komen in den zuiver enkelvoudigen volzin (ook onbepaalde volzin geheeten) voor? En behooren de volgende volzinnen tot de bepaalde of de onbepaalde:

Die weg is eene mijl.
 Zij is uit Italië.
 Hij is aan den drank.
 Deze weg is de kortste.
 Deze lijn is eene kromme.

12. Idem: De soldaat was niet dapper.
 Parijs is geen dorp.
 Hij is niet tevreden.
 Zij is nooit opgeruimd.
 Hij zal nimmer tevreden zijn.

13. Welke verschillende bepalingen kent ge bij 't onderwerp?
 14. Hoe worden de bepalingen van zelfstandige naamwoorden genoemd?
 15. Rekent gij lidwoorden, als: de, een, geen, ook tot de bepalingen?
 16. Kan een bijwoord ook eene attributieve bepaling zijn, of hoe denkt ge over de ontleding van uitdrukkingen, als: Mijn vriend hier. Uw buurman hierover. Die vrouw daar. Een toe-rijtuig. Eene toe-kachel?
 17. Welke is de attributieve bepaling in de zinnen: Beide armen waren gebroken. Beider armen waren gebroken. Een der kasteelen moet afgebroken worden. Millioenen sterren flikkeren. Honderden vogels zingen. Duzenden guldens zijn verloren?
 18. Welk onderscheid is er tusschen: Hij was een goede koning en, hij was een goed koning? Hij is maar een gemeen soldaat en, hij is een gemeene soldaat, enz.? Wat drukt men in dit geval door den sterken vorm van het adjectief uit (door dien zonder *e*)? En wat door den zwakken vorm op *e*? Geef meer voorbeelden.

19. Komt eene dergelijke onderscheiding alleen voor na het lidwoord een?
20. Bestaat er ook onderscheid tusschen: Mijn ziek paard is gestorven, en: mijn zieke paard is gestorven? Idem tusschen: Het is mijn oude huis; daar is mijn nieuwe huis, en: mijn oud huis wordt verkocht?
21. Is er onderscheid tusschen: Het vorstelijk huis, en: het vorstelijke huis?
22. Geef voorbeelden, dat de attributieve bepaling door eenig woord van het bepaalde substantief is gescheiden, bijv.: Zoo groot eene ramp. Heel de stad was op de been.
23. Kent gij voorbeelden, waaruit blijkt, dat de attributieve bepaling ook achter het zelfst. nw. voor kan komen, bijv. God almachtig ¹⁾?
24. Hoe verklaart ge de attributieve bepaling in: Karel de Stoute, Filips de Goede, enz., en wat is er over de verbuiging dezer bepaling op te merken? Idem, als het den genitief betreft.
25. Welke soorten van bijvoeglijke naamwoorden komen alleen als attributieve bepaling voor?
26. Kent gij ook een tiental bijv. nw., die nooit als attributieve bepaling kunnen voorkomen (zie ook vraag 27 en 28 der vorige les!)?
27. Verklaar het verschil van beteekenis tusschen: Dat is mij *leed* en: met *leede* oogen. Ik ben *gereed* en: *gereede* penningen. Ik ben *bereid* en: de *bereide* salade. Ik ben (daarop) *bedacht* en: de *bedachte* uitvluchten. Hij is zijn lijden *getroost* en: de *getrooste* weduwe. Ik ben de studie *gewoon* en: de *gewone* courantenpraatjes.
28. Hoe noemt ge de attributieve bepalingen, die gij vindt in de uitdrukkingen: Oom Willem. Keizer Karel. Hertog Arnoud. Graaf Boudewijn. Gravin Jacoba. Professor De Vries. De stad Utrecht. De provincie Utrecht. De republiek Frankrijk, enz.?
29. Komen dergelijke bepalingen ook achter het substantief voor? (bijv. Krelis-vaar, Hendrik-oom).

---

¹⁾ Men sla voor dit geval het *Wilhelmuslied* eens op.

30. Als ik zeg: Deze mooie tuin, menig vreemd avontuur, al uwe boeken, dit mijn huis, deze mijne kinderen, enz. bezig ik bij elk substantief twee attributieve bepalingen. Welken dienst verrichten zij?
31. Is er onderscheid tusschen: Dit mijn huis wordt verkocht en: Dit huis van mij wordt verkocht?
32. Kan het woordje iemand ook eene attributieve bepaling vóór zich krijgen? Welke?
33. Welke rededeelen kunnen alzoo als attributieve bepalingen voorkomen?
34. Kan het bijv. nw., als attribuut en als praedicaat, ook eene nadere bepaling bij zich hebben? Voorbeelden. Hoe heet zulk eene bepaling?
35. Bij welke zinsleden kunnen bijwoordelijke bepalingen voorkomen?
36. Bewijs door voorbeelden, dat zelfst. nw., bijwoorden en voorzetselbepalingen als bijwoordelijke bepalingen kunnen voorkomen, als: Die bank is eenen meter lang. Die bank is zeer kort. Die kaart hangt scheef. Die bank rust op dwarsbalken.
37. Welke bepalingen bij het verwoegde werkwoord als gezegde zijn zóó belangrijk, dat zij eenen afzonderlijken naam dragen?
38. Verklaar de beteekenis van den term: lijdend voorwerp. En wat drukt deze bepaling uit in: De smid smeedt een hoefijzer. De wever weeft linnen, enz.?
39. Verklaar eveneens door middel van voorbeelden de termen: bepaling van plaats, bepaling van tijd.
40. Idem de beteekenis van termen, als: bepaling van middel, van oorzaak, van reden, van doel, van gevolg.
41. Idem die van de termen: bepaling van graad, van hoeveelheid, van hoedanigheid, van omstandigheid.
42. Wat verstaat ge door bepalingen van gesteldheid, en hoeveel soorten onderscheidt gij, als gij let op zinnen, als:
- a. Wij kiezen hem tot afgevaardigde.
 Wij noemen hem onzen weldoener.
 Men schold hem voor eenen bedrieger.
 Men doodverft hem als den opvolger des ministers.

- b.* De jongen kwam ziek thuis.
De kinderen trokken zingend door de straten.
- c.* De jager schoot den patrijs vleugellam.
De verver maakt den kippenloop groen.
De jongen dronk het glas bier leeg.
43. Ziet gij ook bepalingen van gesteldheid in zinnen, als: Ik acht u gelukkig. Zij prijzen hem zalig. Wij laten u vrij. Ik heb mijne ouders lief. De deur stond open. De soldaten stonden pal. Deze velden liggen braak. Hij wil ons dit wijs maken. Hij zette zich schrap tegen den aanval. Hij doet zijn woord gestand?
44. Wat verstaat ge door eene bijstelling, en in welk opzicht verschilt zij van eene bepaling van gesteldheid?
45. Geef voorbeelden van bepalingen in den derden naamval bij het werkwoordelijk gezegde.
46. Idem voor den genitief of 2^{en} naamval.
47. Geef voorbeelden van bepalingen in den 3^{en} naamval bij praedicatieve adjectieven.
48. Idem voor den 2^{en} naamval. — Idem voor den 4^{en} naamval.
49. Laat ook in verschillende voorbeelden zien, dat de bijwoordelijke bepalingen van afstand, maat, gewicht, prijs, tijd in den 4^{en} naamval voorkomen.
50. Geef eveneens eenige voorbeelden, waaruit dat blijkt voor de bijwoordelijke bepaling van omstandigheid.

EEN EN VEERTIGSTE LES: HET WOORD- EN ZINSVERBAND.

1. Wat verstaat men door zinsverband in den enkelvoudigen volzin?
2. Waardoor wordt dat verband uitgedrukt, als gij bijv. let op zinnen, als: Dit is eene kaart van Nederland *en* van Oost-Indië. Het haantje *op* den toren blinkt *in* het zonlicht. Het gras is het tapijt *der* velden. Geef Gode de eer?

3. Zijn er in een' enkelvoudigen volzin ook soms woorden, die in geen verband staan tot de overige leden? Hoe heeten zij?
4. Wat verstaat ge door nevenschikkend zinsverband (in den *enkelv.* volzin), en door welke voegwoorden wordt het aangewezen?
5. Wordt het voegwoord voor elk der naast elkaar geschikte leden wel eens uitgedrukt? Hoe heet dan deze verbinding? (bijv.: Vol bloeisel van boven, vol bloemen omlaag staan velden *en* hoven *en* telgen *en* haag (STARING).
6. Is er ook nevenschikking mogelijk zonder voegwoorden? Hoe heet dan deze verbinding? (bijv.: Hij was een goede, beste, brave jongen.)
7. Waar vindt men bij nevenschikking in den regel het voegwoord uitgedrukt?
8. Geef voorbeelden van een veelvoudig onderwerp.
9. Idem van een veelvoudig vervoegd werkwoord als gezegde.
10. Idem van een veelvoudig koppelwerkwoord.
11. Idem van een veelvoudig naamwoordelijk gezegde.
12. Kunnen bepalingen van allerlei soort ook nevengeschikt zijn, zoo ja, geef dan verschillende voorbeelden in verband met de vragen 36, 37, 38, 39, 43, 45 en 46 van de vorige les.
13. Is er ook nevenschikking in de zinnen: De trouwe hond des herders bewaakt de kudde. Den eersten mooien lentedag ga ik uit? Waarom vormen trouwe en des herders geene nevenschikking? het zijn toch beide bepalingen van het gemeenschappelijk lid hond? Vergelijk: de goede en trouwe hond.
14. Vindt gij nevenschikking in uitdrukkingen, als: dit mijn huis, deze twee kinderen, fijne zijden handschoenen, de eerste zachte lentedag, blauwe porceleinen kopjes, witte gazen sluiers? Waarom niet?
15. Wanneer kan er bij nevengeschikte zinsleden uitlating plaats hebben? Vergelijk: schoen- en laarzenmaker. En mag men ook zeggen: Sterren- en wiskunde, volken- en landkunde, pannen- en steenbakkerij? Is het goed te zeggen: De gasten zaten op vouw- en andere stoelen?

16. Komt deze uitlating ook voor bij woorden, door achtervoegsels gevormd? Zoo ja, bij welke achtervoegsels? (Men denke aan: -baar, -loos, achtig, enz.)
17. Welk verschil is er tusschen: De advocaat en notaris en: de advocaat en de notaris; mijn oom en voogd en: mijn oom en mijn voogd; de keizerin en koningin en: de keizerin en de koningin? Geef meer van deze voorbeelden.
18. Wat verstaat ge door ondergeschikt zinsverband in den enkelvoudigen volzin? Of wel: waarnaar richt zich het vervoegde werkwoord in persoon en getal? Idem het attributieve bijv. nw. in geslacht, getal en naamval? Idem het zelfstandig gebruikte voornaamwoord in geslacht en getal?
19. Wijs dat ondergeschikte verband aan in de volgende zinnen: a) Ik loop, gij zingt, zij danst; wij loopen, zij dansen; de kraai is een vogel, deze roos is rood. b) Dat is een lekkere appel. Hij bijt in dien lekkeren appel. c) De hond is trouw, *hij* helpt den jager op de jacht en brengt *hem* het wild, *dat* geschoten is. De koe is een dier, *dat* wij niet zouden kunnen missen; zonder *haar* kon de landman zelfs niet bestaan.
20. Waarnaar richten zich de zelfstandige voornaamwoorden, als er verschil is tusschen het natuurlijke en het taalkundige geslacht? Beantwoord deze vraag eerst voor de persoonlijke en dan voor de betrekkelijke voornaamwoorden.
21. Wat zoudt gij zeggen: Neen, zei Klaartje, *die* het zeer goed wist, of, *dat* het zeer goed wist. Dit is voor Keetje, *die* zoo vroeg het breien al verstaat, of, *dat* zoo vroeg het breien al verstaat. Het kleine Mietje, *die* daar zoo lief speelt, of, *dat* daar zoo lief speelt. Dit is voor Grootje, die vandaag verjaart, of, *dat* vandaag verjaart?
22. Hoe zegt gij: Zijne Majesteit stelt veel belang in *zijne* onderdanen, of: in *hare* onderdanen. Zijne Excellentie zal onze stad bezoeken, *hij* (of *zij*?) is vergezeld van *zijne* (of *hare*?) familie?

23. Hoe noemt men die leden van eenen volzin, die van andere zinsleden afhangen? En wat zijn beheerschende leden?
24. Hoevelelei beheersching onderscheidt gij in: Ik koop eenen nieuwen hoed; hij rijdt op eenen ezel? Wanneer is dus de beheersching onmiddellijk, wanneer middellijk?
25. Geef voorbeelden van onmiddellijke beheersching, aangewezen door een' 2^{en} naamval, een' 3^{en} naamval, een' 4^{en} naamval.
26. Idem van middellijke beheersching, waarbij de voorzetsels den 2^{en}, 3^{en} of 4^{en} naamval regeeren.
27. Maak nu duidelijk, dat het verband tusschen de leden van een' enkelvoudigen volzin kan uitgedrukt worden: *a*) door voegwoorden, *b*) door buigingsvormen, *c*) door voorzetsels.

TWEË EN VEERTIGSTE LES: GEDACHTEVORMEN.

1. Wanneer is een enkelvoudige volzin bevestigend, wanneer is hij ontkennend?
2. Als ik zeg: Hij is niet gelukkig, kan ik dan niet eene bepaling van gelukkig noemen?
3. Door welke modale bijwoorden wordt in bevestigende volzinnen de uitdrukking der gedachte wel verstrekt?
4. Is in den zin: Hij is bepaald ongelukkig, bepaald eene bepaling van ongelukkig of van eenig ander lid van den volzin?
5. Door welke modale bijwoorden wordt in ontkennende volzinnen de uitdrukking der gedachte wel versterkt?
6. Is in den volzin: Hij is geenszins tevreden, het bijwoord geenszins eene bepaling van tevreden?
7. Is een zin, als: Hij is niet ongelukkig in het spel; hij heeft niet veel gegeten, bevestigend of ontkennend?
8. Zijn zinnen, als: Niet ik heb het gedaan. Geen appels heeft hij gestolen. Niet in den tuin is hij geweest, enz. bevestigend of ontkennend?
9. Wat verstaat gij door oordeelende volzinnen?

10. Wat zijn vraagzinnen?
11. En wat zijn gebiedende zinnen? Geef voorbeelden.
12. Waar is gewoonlijk de plaats van 't onderwerp in oordeelende zinnen? Kan bij deze volzinnen de bepaling ook vooropstaan? Waar plaatst men dan het onderwerp?
13. Geef voorbeelden van eenen rechtstreekschen of directen vraagzin. Waar staat het vervoegde werkwoord, waar het onderwerp? Hoe is de woordschikking, als er een vraagwoord in den volzin voorkomt?
14. Kunt gij ook voorbeelden geven van eene zijdelingsche of indirecte vraag?
15. Hoe is de woordschikking in gebiedende zinnen? Kan een gebiedende volzin ook den vorm hebben van eenen oordeelenden? Met welke werkwoorden heeft er dan in den regel omschrijving plaats?
16. Hoe is de woordschikking in zinnen, die een' wensch uitdrukken (den zoogenaamden optatief)?
17. Hoe is zij in zinnen, die eenen uitroep behelzen?
18. Hoe is zij in zinnen, die eene aansporing of opwekking inhouden, door een' persoon tot zich zelf gericht?

DRIE EN VEERTIGSTE LES: SOORTEN VAN ZINNEN.

1. Wat verstaat gij door een' samengestelden volzin, in tegenstelling van eenen enkelvoudigen volzin?
2. Welk verschil bestaat er tusschen den samengestelden volzin en den enkelvoudigen volzin met veelvoudige leden?
3. Kan een zin als: Jan en Piet spelen. Ik koop appels en peren. Jan en Piet helpen elkander, dan niet ontbonden worden, als volgt: Jan speelt en Piet speelt. Ik koop appels en ik koop peren enz.? Zijn dit dus geen samengestelde volzinnen?
4. De gedachten in den volzin: Hazen en konijnen leven van

- gras en klaver, wortels en moesgroenten, zijn 2×4 in getal. Kunt gij ook dergelijke zinnen vormen, waarin $1 \times 2 \times 3$ gedachten voorkomen? Idem, die voldoen aan de formule $2 \times 2 \times 3$?
5. Waarnaar regelt zich bij dergelijke volzinnen het vervoege werkwoord, als de veelvoudige onderwerpen verschillen in persoon en door *en* verbonden zijn?
  6. Idem, als zij door *of*, als zij door *noch* verbonden zijn?
  7. Wat is in een' samengestelden volzin een bijzin, afhankelijke zin, ondergeschikte zin?
  8. Wat is een hoofdzin?
  9. Kan een samengestelde volzin enkel uit hoofdzinnen bestaan?
  10. Kan hij ook enkel uit bijzinnen bestaan?
  11. Hoe heet de betrekking, die bestaat tusschen de samenstellende zinnen, als deze zijn: *a*) hoofdzinnen, *b*) bijzinnen van gelijken rang? Voorbeelden.
  12. Hoe heet die betrekking, als de zinnen van verschillenden rang zijn?
  13. Geef voorbeelden, waaruit blijkt, dat er in den samengestelden volzin aaneenschakeling tusschen de enkelvoudige zinnen bestaat.
  14. Idem, dat er tegenstelling bestaat.
  15. Idem, dat er eene betrekking van reden bestaat.
  16. Idem, dat er eene betrekking van gevolg bestaat.
  17. Kan er ook aaneenschakeling bestaan tusschen bijzinnen?
  18. Idem, tegenstelling?
  19. Idem, gevolg of gevolgtrekking. Geef voor elk dezer drie gevallen (vraag 17, 18, 19) voorbeelden uit schrijvers.
  20. Op welke wijze onderscheidt men in een' samengestelden volzin de bijzinnen? Is het door te letten op den inhoud, is het altijd door te letten op den vorm?
  21. Benoem in de volgende samengestelde volzinnen de samenstellende leden:

Salomo zeide: Ga tot de mieren, gij luiaard!
 Nauwelijks was hij hier, of hij moest weer vertrekken.
 Pas was hij in de stad, als hij werd teruggeroepen.
 Gelijk de waard is, vertrouwt hij zijne gasten.

Leefde uw vader nog, hij zou u prijzen.

Het zonnetje schijne nog zoo helder, toch blijft het guur en koud.

22. Welke drie hoofdsoorten van *bijzinnen* kent gij? Voorbeelden.
23. Bewijs uit voorbeelden, dat de onderwerpszin aan de rest van den volzin kan verbonden zijn: *a)* door het voegwoord *dat*, *b)* door het voegwoord *of*, *c)* door een vragend voornaamwoord, *d)* door een vragend bijwoord. Kan 't nog anders?
24. Wanneer wordt in dit geval het voegwoord *dat*, wanneer het voegwoord *of* gebezigd?
25. Wanneer bezigt men het persoonlijk voornw. het als voorlooper van het onderwerp? Hoe wordt dit het nog wel anders genoemd? En hoe heet dan de onderwerpszin? Staat dit woordje het altijd aan 't begin van den hoofdzin?
26. Kan het partikel *er* ook als aankondigend onderwerp beschouwd worden, bijv.: Er wordt beweerd, dat de koning onze stad zal bezoeken?
27. Kunnen de voornw. *dit* en *dat* ook aankondigers zijn van het onderwerp?
28. Bestaan er ook gezegdezinnen? Is hun aantal zoo groot als dat der onderwerpszinnen? Waarom niet?
29. Noem de gezegdezinnen in de volgende voorbeelden: Zijne straf was, dat hij thuis moest blijven. De vraag zal zijn, of wij den trein nog kunnen halen. Het vonnis was, dat hij gebannen werd. Zijne laatste woorden waren: „God zegene u, kinderen!” Het eenig doel van zijn streven was, hoe hij een rijk man zou kunnen worden. Het punt van beraadslaging was, of zij den vijand zouden aantasten. Het laatste punt van bespreking was, hoe zij de stad zouden aanvallen. Hij wordt, wat zijn vader was. Wij moeten schijnen, wat wij zijn. Wij moeten zijn, wat wij schijnen. Hij blijft niet, wat hij is.

30. Hoe vat gij zinnen op, als: Hij is het, die u bedrogen heeft. Willem de Zwijger was het, die zich onzer aantrok?
31. Geef zelf eenige soorten van *voorwerpszinnen* d. i. laat in uwe voorbeelden de woordjes: dat, of, hetgeen, waar, wanneer, waarvandaan, wie, wien, door wien als inleiders van de voorwerpszinnen dienen.
32. Noemt ge in den volzin: Cats zeide: 't Wil al muizen, wat van katten komt, den zin achter de dubbelpunt een' bijzin of een' hoofdzin? En wat dunkt u van: Eendracht maakt macht, was de spreuk der vaderen?
33. Kan een voorwerpszin ook ingeleid worden door het partikel hoe? Waarmede staat dit dan in beteekenis gelijk?
34. Kan het voornw. het ook voorlooper zijn van een' voorwerpszin?
35. Bestaan er ook bepalingssinnen (die den dienst verrichten van een zogenaamd oorzakelijk voorwerp)? Geef verschillende voorbeelden, waaruit blijkt, dat zij ingeleid kunnen worden door: dat, of, wanneer, waar, hoe, enz.
36. In den zin: Hij schaamde er zich over, dat hij gelogen had, vindt ge: er over als aankondigende bepaling; hoe staat er over in verband tot het voornaamw. het, dat bij onderwerps-, gezegde- en voorwerpszinnen als aankondiger dienst doet?
37. Hoe ontleedt ge zinnen, als: Ik gaf, wie mij iets vroeg, wat hij begeerde. Ik zal, wie mij dit vraagstuk oplost, geven, wat hij vraagt. Zeg, wie u gezonden heeft, dat hij zelf hier moet verschijnen. Vraag, wie u dat verteld heeft, of hij zich niet vergist heeft?
38. Geef 3 voorbeelden van nevengeschikte onderwerpszinnen.
39. Idem van nevengeschikte gezegdezinnen.
40. Idem van nevengeschikte voorwerpszinnen.
41. Idem van nevengeschikte bepalingssinnen.
42. Kan eene aanhaling (d. i. een zin, die bestaat uit woorden van een ander) als onderwerp voorkomen (vraag 32.)?
43. Idem als gezegdezin?
44. Idem als voorwerpszin? Hoe wordt dan in deze drie gevallen (vraag 42, 43, 44) het zinsverband uitgedrukt?

45. Hoe is de woordschikking in den onderwerpszin? Idem in den gezegdezin? Idem in den voorwerpszin? Idem in den bepalingzin? — En waar is de plaats van het hulpwerkwoord in de samengestelde tijden?
46. Wat verstaat ge door een' *bijvoeglijken* zin? Hoe heet het zinslid, dat door den bijv. zin bepaald wordt?
47. De bijv. bijzinnen worden aan hun antecedent verbonden door *a)* betrekkelijke voornw., *b)* voornw. bijwoorden, *c)* voegwoorden, als: dat, of, als, wanneer, toen, *d)* bijwoorden, als: daar, hoe, waar, vanwaar, werwaarts. Bewijs dit met voorbeelden.
48. Kan een bijv. zin ook dienen ter bepaling van den inhoud van een' geheelen zin?
49. Hoe noemt gij zinnen, als:
 Geen oog, of 't gloeit van dankbre vreugd,
 Geen boezem, of hij smelt. (BOGAERS)
 Er was niemand, of hij was aangedaan. En hoe verklaart ge de beteekenis van dit voegwoord of?
50. Hoe verklaart gij zinnen, als: Ten dage, dat gij daarvan eet, zult gij sterven. In den tijd, toen de Mooren nog in Spanje huisden, leefde daar een edelman. Dat doet hun harten goed, rampzaalgen als ze zijn. Het uur is nabij, dat één al de anderen zal overleven. De tijding, dat de Czaar de stad zou bezoeken, ging rond als een loopend vuurtje?
51. Hoe beschouwt ge zinnen als de volgende? Noemt ge ze zelfstandig of bijvoeglijk: Wie kaatst, moet den bal verwachten. Wat waar is, is eenvoudig. Wie tevreden is, leeft gelukkig. Wie vaart, die leert bidden.
 Wat gij niet wilt, dat u geschiedt,
 Doe dat ook een ander niet.
 Wie alles koopt, wat zijn gerief is,
 Zal eens verkoopen, wat hem lief is.
 Stel niet tot morgen uit, wat gij heden doen kunt. Doe altijd, wat uw plicht is. Hetgeen gij doen moet, doe

dat met zorg. Wees tevreden met hetgeen gij hebt. Wat zijne bedoeling is, kunt gij opmaken uit hetgeen hij zegt. Ik blijf u borg voor hetgeen hij u heeft toegezegd. Wiens brood gij eet, diens woorden gij spreekt. Wie mij nu goeden raad geeft, dien zal ik dankbaar zijn. Wien de schoen past, die trekke hem aan. Wien gij aanwijst, dien zullen wij den eersten prijs toekennen?

52. Hoe is de woordschikking van den bijvoeglijken zin; waar is altijd de plaats van het betrekkingswoord?
53. Hoe verklaart gij zinnen, als: Ik weet niet, welk lot mij wacht. Zeg mij, welken leerling ik moet beloonen. Zeg mij, welken heer ik dat moet schrijven. Hier verkoopt men kokosnoten en ananassen, welke vruchten men uit Indië rechtstreeks ontvangt. De jongen kreeg een' passer en eene liniaal, welke gereedschappen hij goed zal kunnen gebruiken. Deze kinderen eten kersen en aardbeien, welken vruchten zij de voorkeur geven. Deze heer zong allerlei volksliederen, welken zang hij begeleidde met de gitaar. De schoolknappen bewogen armen en beenen op de maat, welke oefening zij deden vergezeld gaan van zang?
54. Wat zoudt gij schrijven: Ziedaar den dichter, die gij weet, dat met goud bekroond is, of dien gij weet? Hier is mijn zoon, die gij wenscht, dat onderwijzer zal worden, of dien gij wenscht? Dit was de veldheer, die gij weet, dat allen op de handen droegen, of dien gij weet? Ik bedankte den heer, dien gij weet, dat wij veel verschuldigd zijn, of wien gij weet? Hier is de jongen, dien gij zegt, dat u geplaagd heeft, of: die gij zegt? En hoe dit dan te verklaren?
55. Bij nevenschikking van zelfstandige of bijvoeglijke zinnen kan het gebeuren, dat het eene of andere zinsdeel in beide afhankelijke zinnen voorkomt. In dit geval wordt dat zinsdeel maar eenmaal, en wel in den eersten zin uitgedrukt, bijv.: Het is te prijzen, dat gij uw best doet en u met ijver op de studie toelegt. In den 2den onderwerpszin is hier het onderwerp niet

uitgedrukt. Geef voorbeelden, dat in dergelijk geval een gemeenschappelijk onderwerp, gezegde, voorwerp (of bepaling) maar eens wordt uitgedrukt, *a.* bij zelfst. zinnen, *b.* bij bijvoeglijke zinnen, bijv.: De jongen, die zijn best doet en zich op de studie toelegt, zal vorderingen maken.

56. Is het goed te schrijven: De jongen, dien gij prijst en ik eenen prijs toeken, zal het ver brengen. Kent gij den grijsaard, dien ik groette en eene aalmoes gaf? Hij vraagt mij, met wien ik gesproken heb en mijne geheimen heb toevertrouwd. Wie eerlijk is en de deugd ter harte gaat, zal algemeene achting verwerven. De vraag was, wie er de waarheid sprak en men eenigermate kon vertrouwen. Hij is zich niet bewust, wat hem boven 't hoofd hangt en men algemeen van hem zegt. Wij lezen in dit boek: Azië is het grootste der vijf werelddeelen en het eerst bevolkt geworden. De geschiedenis leert, hoe dikwijls de held 'de Engelschen verslagen of afbreuk gedaan heeft?
57. Wat zijn beknopte zinnen? Geef voorbeelden van beknopte onderwerpszinnen. Welken vorm van het werkwoord vindt ge in den beknopten onderwerpszin? Wordt er een voegwoord of betrekkingwoord uitgedrukt? Is er een onderwerp uitgedrukt in uwe beknopte onderwerpszinnen? Hoe handelt ge bij 't ontleden van dergelijke beknopte zinnen? Is het onderwerp van den ontontwikkelden beknopten zin altijd hetzelfde als dat van zijn' hoofdzin? Wat merkt gij daaromtrent op in zinnen, als: Het betaamt den leerling, vlijtig te zijn?
58. Geef voorbeelden van beknopte voorwerpszinnen.
59. Hoe noemt gij de beknopte zinnen in deze voorbeelden: De vraag was, wat te doen. Het plan was, naar de boerderij te roeien. De moeielijkheid zal zijn, al die verschillende belangen te vereenigen. Bij het schrijven van opstellen is het voor velen de moeielijkheid, hoe te beginnen. Het blijft eene open vraag, hoe de arbeidersquaestie te regelen?

60. Hij twijfelt er aan, het vraagstuk te zullen oplossen. Hij rekent er op, morgen te kunnen vertrekken. Hij is er van overtuigd, zijn' plicht gedaan te hebben. — Ziedaar drie voorbeelden van beknopte bepalingzinnen; geef er zelf nog vijf andere.
61. Wat blijkt u, met het oog op het onderwerp in den ontwikkelden beknopten zin, uit de 3 voorbeelden van vraag 60? En wat merkt gij op in zinnen, als: Hij verzoekt mij, u te helpen. Hij vraagt u, hem den weg te wijzen?
62. Zijn er ook beknopte bijvoeglijke zinnen? Wordt in deze zinnen het onderwerp uitgedrukt? In welken vorm komt het werkwoord voor? Wordt het betrekkingwoord ook uitgedrukt?
63. Geef voorbeelden, dat de beknopte bijvoeglijke zin bestaat uit een bijv. n.w. met bepalingen.
64. Idem uit een tegenwoordig deelwoord met bepalingen.
65. Idem uit een verleden deelwoord met bepalingen.
66. Hoe noemt gij de beknopte zinnen in deze voorbeelden: De hoop, u weder te zien, houdt mij staande. De vrees, niet te slagen, maakte hem zenuwachtig. De vraag, hoe te handelen, was aan de orde. Het grootsche plan, Amerika door te graven, is nog niet verwezenlijkt. Zij is geen katje, om zonder handschoenen aan te pakken. Dit is geen man, om mede om te gaan. Dit is geene zaak, om er mede te spotten. Zij is geene vrouw, om zich knollen voor citroenen te laten verkoopen?
67. Wat verstaat gij door bijwoordelijke zinnen? Geef voorbeelden, waaruit blijkt, dat zij kunnen dienen tot bepaling van een begrip, uitgedrukt door een werkwoord, een bijv. naamwoord, een bijwoord.
68. Kan een bijwoordelijke bijzin ook dienen ter bepaling van den inhoud van een' zin? (Denk bijv. aan de vergelijkende.)
69. Er zijn bijw. bijzinnen van: plaats, tijd, oorzaak, reden en grond, gevolg en gevolgtrekking, doel, voorwaarde, toegeving, beperking, vergelijking, verhouding. Geef van elk twee voorbeelden.

70. Welke zin is hier de hoofdzin: Pas was hij in de stad, of hij moest weer vertrekken. Nauwelijks had hij gesproken, of hij had spijt van zijne woorden. Hij deed geen tien stappen, of hij zonk machteloos neer. Wij waren nog nauwelijks in den trein, als de hagelbui zich ontlastte.
71. Drukt men hetzelfde uit, als men zegt: Ik schaam mij, dat ik zijn vader ben, en: Ik schaam mij, omdat ik zijn vader ben?
72. Hoe noemt ge den bijzin: Deze opgaven zijn te moeielijk, dan dat deze knapen ze goed zouden kunnen maken. Hij heeft mij te dikwijls geholpen, dan dat ik hem nu in den steek zou laten. Geen mensch is zóó gelukkig, of hij kent dagen van tegenspoed. Er is geen onderwijs zóó slecht, of het heeft nog eenige waarde. Er is geen land zóó arm, of het bezit bewoners, die het liefhebben.
73. Waardoor wordt de betrekking uitgedrukt in zinnen, als: Doet gij uw best niet, gij zult in uw examen niet slagen. Komt gij niet onmiddellijk, dan zal het te laat wezen. Stelt gij aanhoudend uit, dan komt van uitstel eindelijk afstel?
74. Welke betrekking bestaat er tusschen zinnen, als: Hij weet niet beter, of het behoort zoo. Het scheelde weinig, of de vijand had de stad overrompeld?
75. Geef voorbeelden, waaruit blijkt, dat de betrekking van inwilliging kan uitgedrukt worden, door *a*) voegwoorden, *b*) door het voegw. bijwoord *al*, *c*) door de aanvoegende wijs, *d*) door het bijwoord *hoe*, *e*) door de uitdrukkingen *wie ook*, *wat ook*, *f*) door de woordschikking.
76. In welke betrekking staat, naar de beteekenis, de hoofdzin tot den inwilligenden bijzin? Als men dezen bijzin den vorm geeft van een' hoofdzin, met welk voegwoord wordt dan de betrekking uitgedrukt?
77. Door welke voegwoorden wordt de betrekking van beperking uitgedrukt? Voorbeelden.
78. Welke betrekking vindt gij tusschen de leden van deze volzinnen: Wat uwe vorderingen betreft, ben ik tevreden. Wat het onderwijs aangaat, is hij goed op de hoogte. Wat de

boeken aanbelangt, zal ik geen aanmerkingen maken. Hij gaat nooit uit, of zijn hond vergezelt hem. Hij kan niet slapen, of hij moet eerst een glas wijn drinken.

79. Wanneer gebruikt men de voegwoorden: gelijk, zooals, evenals, als, als verbindingsmiddelen bij vergelijkende bijzinnen? En hoe is dan de woordschikking dezer zinnen? Wanneer bezigt men het voegwoord dan?
80. Welke betrekking wordt aangeduid door: alsof, of en als (de beide laatste staan in bet. gelijk met alsof)? Hoe is de woordschikking na dit voegwoord als?
81. Door welke partikels worden de verhoudingszinnen ingeleid? Maak eens duidelijk, wat de hoofdzin is, in volzinnen als: Hoe meer men heeft, hoe meer men begeert. Zij vinden minder heul, hoe meer hun jammren vragen (TOLLENS).
82. Als beknopte bijwoordelijke zinnen kunnen voorkomen: tijdbepalende, redengevende, doelaanwijzende, voorwaardelijke, toegevende, gevolgaanduidende en beperkende. De tijdbepalende bestaan uit een' infinitief met een voorzetsel, of uit een tegenwoordig deelwoord, beide veelal met bepalingen, bijv.: Na gegeten te hebben, ben ik uit wandelen gegaan. Den blinde bij de hand nemende, leidde de knaap hem weg. Onzeker (zijnde), waar zij 'twenden, onwis (zijnde) van elke streek, en pad noch afstand wijs (zijnde), vervoeren zij hun boot langs 'tonafzienbaar ijs (TOLLENS).— Geef zoo ook eenige opmerkingen ten beste bij de overige soorten van beknopte zinnen.
83. Hoe verklaart ge beknopte zinnen, als: Ofschoon jong, is hij zeer bezadigd. De deugd, hoe ook vertrappt, verheft eens weer fier het hoofd. Gij kunt die grens niet over, tenzij voorzien van een paspoort. Gij kunt, mits op die wijze voortgaande, het ver brengen?
84. Hebt gij ook iets aan te merken op zinnen, als deze: Getoetst aan de eischen der practijk kunnen wij verklaren, dat dit boek eene goede handleiding is. Na gegeten te

hebben, werd een middagslaapje gehouden. Uit den kring der fatsoenlijke lieden gestooten, was de omgang met allerlei slag van gemeen volk zijn deel. Met de hand om het gevest van den degen geslagen, bleef zijn blik strak en ernstig. Van al zijne vrienden verlaten, was het gezelschap van zijn dochttertje zijn eenige troost, enz.?

85. Kan het ook gebeuren, dat in een' samengestelden volzin de hoofdzin niet is uitgedrukt?
86. En wat blijkt u uit zinnen, als: Geen armer wees op aarde zwerft dan die der weezen vader derft. Gij handelt niet zoo voorzichtig als uw broeder. De jongen is nog langer dan zijn vader. Ik wandel niet naar dat dorp, tenzij van mijn' hond vergezeld. Hij wil die kast niet koopen, tenzij 25 % onder den prijs. Evenals zijn vader, heeft ook deze jongen veel aanleg voor teekenen. De matrozen klommen toen als katten in 't want. Hij wilde wel in Frankrijk komen, mits met een' vrijbrief van de regeering.

ZESDE AFDEELING.

AANTEKENINGEN.

EERSTE AFDEELING: LES 1—6.

De antwoorden op de voorgaande vragen, zoo mede die van dezen geheelen leergang, zijn voor 't grootste deel te vinden in de *Nederlandsche Spraakkunst* van Dr. P. J. COSIJN en wel in den druk, die bewerkt is door Dr. JAN TE WINKEL, te Groningen; verder kan elke andere Spraakkunst geraadpleegd worden.

1^e Les. VRAAG 7. Dr. VAN HELTEN zegt: Gewoonlijk wordt (als de behoefte zich openbaart aan een voermiddel ter algemeene verbreiding van litteraire kunst en wetenschap) de volkstaal van die streek, waar de beschaving haar krachtigsten en grootsten invloed uitoefent of welke door politieke omstandigheden eene plaats

boven de andere inneemt, tot den rang van beschaafde taal verheven. — En zoo zien we in Nederland het beschaafde Nederlandsch, tegenover de Friesche, Saksische en Frankische dialecten, uit Holland, dus eene Frankische streek, te voorschijn komen. Welke Frankische volkstaal echter juist den grondslag van het Nederlandsch uitmaakt, is voorsnog niet met zekerheid te bepalen. **10.** Deze vraag is van eenig gewicht met het oog op den hoofdregel der spelling. Het antw. is: in beschaafde kringen, bij redevoeringen, predikatiën, pleidooien, enz. **11.** Men denke aan de Overbetuwsche vertellingen van CREMER. Ook zijn er werken, geschreven in het *Friesch*, het *Overijselsch*, het *Limburgsch* (EMILE SEIPGENS in 't Roermondsch, Mr. G. D. FRANQUINET in 't Maastrichtsch). **13.** Zie mijne *Sprokkelingen* (Tiel D. MIJS) blz. 182—194; er worden woorden behandeld uit het *Engelsch*, het *Italiaansch*, het *Spaansch*, het *Portugeesch*, het *Hebreeuwsch*, het *Turksch*, het *Perzisch*, het *Indisch*, het *Maleisch*, het *Javaansch*, het *Arabisch*, het *Grieksch*, het *Latijn*, het *Fransch*. **15.** Als een woord verbindingen met Ned. stammen of met achter- en voorvoegsels aangaat en verder op Ned. wijze verbogen wordt: *krant*, *krantenjongen*, *venster*, *bovenvenster*, *beschuit*, *beschuitbakker*, *tafel*, *tafelen*, *tafellaken*, enz.

2^e Les. **4.** Alle letterteekens samen, in de bekende volgorde genomen, maken het *alphabet* uit, een naam bestaande uit *alpha*, *beta*, de beide eerste letters van het Grieksche alphabet. — Wij hebben ons alphabet van de *Romeinen* gekregen, en deze hebben het aan de Grieken ontleend. De Grieken namen het, met wijziging, van de Pheniciërs over. **5.** Men denke aan het alphabet der *Russen*, *Arabieren*, *Grieken*. Het Duitsche letterschrift is eene wijziging van het Latijnsche. **8.** Een *klinker* ontstaat op andere wijze dan een *medeklinker*. Wie hierover meer wil weten, raadplege het werk van Dr. L. VAN HELTEN, *Klinkers en Medeklinkers der Ned. taal*. Onder den titel van Ned. Spraakkunst ten behoeve van onderwijzers en belangstellenden is dit werk in één band met *Het Werkwoord* uitgegeven bij J. B. WOLTERS, te Groningen. Men vindt daar o. m., dat *klinkers* ontstaan door gelijkmatige golvingen (*trillingen*) d. i. door een zeker aantal gelijkmatige golvingen der lucht, in een bepaald tijdsverloop. Een *medeklinker* is slechts een *geruisch* (d. i. het product van een aantal ongelijkmatige golvingen der lucht), ontstaan door den adem, met of zonder eenige verhindering, door eene door de spraakorganen gevormde buis te doen stroomen. **17.** Sommige eenlettergripige woordjes sluiten zich zoo innig aan het onmiddellijk *voorafgaand* of *volgend* woord aan, dat zij klinken als eene toonlooze lettergreep van dat woord. Zij heeten dan *enclitisch* of *proclitisch*. Een voorbeeld van het eerste is *heb je*, van het tweede (*ik leef* (Dr. COSIJN, § 20). Deze verbinding van een toonloos woord aan een toonhebbend werd in oude dagen ook in schrift afgebeeld, aldus: *scuwedi* = schuwde hij, *metten* = met den, *claghic* = klaag ik, *soudene* = zoude

hem; *liepsine na* = liep zij hem na; *hets* = het is; *tlaken* = het laken; *tenen* = te eenen, enz. (REINAERT).

Thans vindt men die verbinding vooral nog bij dichters aangeduid, als:

't Is rijk en 't is arm, altijd wisselend,
Nu machteloos, dan fier op zijn kracht,
Nu 't blad in elk windeken ritselend....

TEN KATE.

Dit moet gelezen worden: *tis rijk* en *tis arm*.....

Onder den eeke gaat 'i zitten,
Waer het volk is rondgeschaerd.

Dit te lezen: *gaat-i* zitten. MULTATULI heeft beproefd, deze schrijfwijze in 't proza in te voeren, doch hij vond geen navolgers.

In de spreektaal en bij het lezen past men die verbindingen aanhoudend toe; men leest bijv. niet: *Nu gaat h ij op reis; ik heb het hem gezegd*, maar: *Nu gaat-i op reis; 'k heb-'t 'm gezegd*, enz. **18.** Men denke aan: *thans, thuis, ten, ter*, enz. **19.** De *klemtoon* is een sieraad onzer taal, omdat hij in den regel aanwijst, welk woorddeel voor de gedachte van 't meeste *belang* is; bij ons is het gezond verstand in dezen overheerschend. Bij de Franschen wordt de klem vooral bepaald door *maatgevoel*, door den eisch der welluidendheid. Talen als de onze heeten *accentueerende*, zulke als de Fransche (de Romaansche!) heeten *rythmische* talen. — In beide gevallen dient de klemtoon om eenheid te brengen (voor het gehoor, tevens bij ons voor het verstand!) tusschen de verschillende lettergrepen. Men noemt den klemtoon ook wel de *ziel* van het woord. **20.** Ja, er bestaan nog twee andere klemtonen, nl. die, welke bijv. bij 't lezen van een' zin op een of ander *woord* moet gelegd worden, bijv.: Dit blad is niet *groen* maar *lichtblauw*, en welke *woordtoon* (ook *woordaccent!*) genoemd wordt, alsmede de klem of nadruk, waarmede soms een geheele *zin* moet uitgesproken of gelezen worden (*zinton*). Bovendien eischt soms de goede voordracht, dat een of ander minder geaccentueerde, ja zelfs toonlooze lettergreep (of eenlettergrepig partikel) den vollen nadruk krijgt, bijv.: *Cesar was én veldheer én redenaar én schrijver*. Deze nadruk heet *rethorische* toon; bijv.: *Zij hebben niet ééne gulden, maar gulden s verkwist*. **26.** De klem is nog weifelachtig in: *reusachtig, fabelachtig, krampachtig*. **29.** Hier ging het begrip der samenstelling bij het volk verloren; men doorzag de vorming dezer woorden niet meer, of wel, men dacht er bij 't uitspreken niet aan. **34.** Men denke aan: *uitstekend* werk, naast: een *uitstekende* bergtop. — Verleden deelwoorden, als bijv. nw. gebruikt, behouden hun accent: *een opgetogen volk*. **37.** Hier werkt de rethorische klem, als tegenstelling.

3° Les. 1. De *o* vindt men naast *oe*, bijv.: *hoeve, hof; bloem, blom; soep, sop; zoeken, zocht*, enz.; de *u* vindt men naast *eu*, als: *heur, hun; geneugte, ge-*

ngte; vleug, vlucht, enz. **5.** Men denke aan *la-chen, Me-chelen*, enz. **6.** Men denke aan *zwaluw, schuwt*, enz. **19.** Men denke ook aan vreemde woorden, als: *liter, liniaal, visite*, enz.

4^e Les. **3.** Neen. **4.** Neen, de *ai* is enkel een tusschenwerpsel; men schrijft met een deelteeken: *algebraisch, mozaïek*, enz. **5.** In het tusschenwerpsel *aan* en verder in *miaauwen* (miauwen, mauwen). **10.** Zij is *uy*, men vindt ze nog in familienamen, als: *Van Zuylen, Ruysdael*, enz. In namen van steden schrijft men *i*, dus niet meer *Leyden* maar *Leiden*, *Muyden* maar *Muiden*. **11.** De overgang van *ii* of *ij* (men trok in oude dagen voor de sierlijkheid het tweede letterteekentje door, vergelijk XIJ, XIIJ, XVIIJ) d. i. van den klank *ie* in *ei* dagteekent uit den tijd, dat de taal van Holland de „gemeenlandsche taal” werd, dus uit de dagen van HOOFT en VONDEL. In het dialect bleef de uitspraak *ie* in volle kracht. **18.** De *ou* ontstond uit *u*, als: *grouwen* naast *gruwen*, *waarschouwen* naast *waarschuwten*. Verder uit *ol, al* (voor *d* of *t*) als: *goud* (gold); *hout* (holt, *Holland* = holtland); *schouder* (scholder), *koud* (kald), *woud* (wald), *houden* (halden), *spouwen* (spalden), *outaar* (altaar), enz. Voor het ontstaan der *ou* uit *a* (als: *vrouw*, *frawa, houwen, hawan*, zie Dr. VAN HELTEN, blz. 63) zijn geen voorbeelden uit de hedendaagsche taal meer te geven.

5^e Les. **7.** Men denke aan: *lafenis, erfenis, ontstentenis, gebeurtenis, bekentenis; liefelijk, ongeloofelijk* enz., en verklare ook de schrijfwijze: *belijdenis, geschiedenis, behoudenis, verrijzenis*, enz. **8.** Vreemde woorden, als: *dosis, thesis, occasie, acasia, quasi* enz., hebben eene *s*, die in uitspraak = *z*; in Nederlandsche woorden, of als zoodanig aangemerkte, is de enkele *s* een scherpe *s*-klank, als: *kransen, sausen, struisen, sponsen*, enz. **25.** Voor de *c* denke men aan: *October, franco, insect, product, courant, Hercules, recruijt*, naast: *cent, lucifer, cijferen, citroen, recept, precies, oceaen*, enz. enz. en spreke uit: *concert* (meestal foutief: *conzert*), *vaccine, acasia, occasie, crocus*, enz. Evenzoo: *reçu, remplaçant*, enz. Voor de *q* denke men aan: *qualiteit, quaestie, quotient, quadrille, quadrilleeren*, enz. De *x* vindt men in: *Xerxes, Alexis, exerceeren, Phylax, taxeeeren*, enz. enz. **26.** Voor *ch* vergelijkke men: *machine, manchet, chirurgijn, chocolade, Christiaan, christenen, orchest, monarch, cichorei, cholera, catechesatie, parochie*, enz. Voor *g* denke men aan: *sergeant, chirurgijn, logement, plantage, asperge, gendarme*, enz. Voor *j* aan: *journaal, jaloezie, joviaal, jujube*, enz. **27.** Men denke aan: *lorgnet, patrouille, Philippus*, enz.; ook aan: *biljet, biljart, paviljoen*, enz.

6^e Les. In het belangrijke werk: *De Grammatiche figuren in het Nederlandsch*, door Dr. JAN TE WINKEL (Kuilenburg, BLOM & OLIVIERSE) — een boek, dat ieder onderwijzer zich dient aan te schaffen — leest men: Men verstaat door

Grammatische figuren „alleen die vormveranderingen, die een woord buiten ver-voeging en verbuiging ondergaat, hetzij door aanwinst of verlies van eene letter, hetzij door samentrekking van twee lettergrepen tot ééne of scheiding van ééne lettergreep in tweeën, hetzij door verplaatsing der letters of vervanging van de ééne letter door de andere. Ze zijn 10 in getal: *voorvoeging* (prothesis), *afwerping* (aphaeresis), *achtervoeging* (paragoge), *afkapping* (apocope), *gelijkmaking* (assimilatie), *uitstooting* (syncope), *uitlating* (elisie), *samensmelting* (synaloephe), *invoeging* of *inlassching* (epenthesis) en *omzetting* (metathesis).

Men kan ook zeggen: Et is *a.* bijvoeging of *b.* weglating van letters, 'tzij *aan 't begin*, 'tzij *in 't midden*, 'tzij *aan het einde* van woorden; — dit omvat dan 6 figuren, als: *a. prothesis* (bijv.: *tachtig* — acht, *naarstig* — ernst); *epenthesis* (bijv. *partijdig* voor partij-ig, *vaandrig* voor vaanrig, *huurder* voor hu-rer, enz.); *paragoge* (bijv.: *iemand* voor ie-man, *burcht* voor burg, *placht* voor plag, *plegen*); — *b. aphaeresis* (bijv.: *pon* voor japon, *Bert* voor Albert, *Nardes* voor Bernardus, *Rika* voor Hendrika, *nijver* voor n-ijver (= in-ijver of ijverig), *van* voor *evan*, *avan* (= af-an, af-aan); *syncope*¹⁾ (bijv.: *boogaard* voor boomgaard, *kermis* voor kerkmis, *Fransch* voor Franksch, *leelijk* voor leedlijk, *rijtuig* voor rijdtuig, enz.); *apocope* (bijv.: *gif* naast gift, *vergif* naast vergift, *daag* voor dage, *slaag* voor slage, *voet* voor voete, ik *zeg* voor *zegge*, ik *bracht* voor brachte, *heer* voor *here*, *hoop* voor *hope*, enz.).

En naast deze 7 staan dan op zich zelf: *assimilatie* (bijv.: *lommer* uit lomber (schaduw, Fransch: *l'ombre*), *vonnis* uit vondnis, *schennis* uit schendnis, *potlepel* uit potlepel, enz.); *synaloephe* (*dweil* uit dwegel, *heining* uit hegening, *hagening*, *klappei* uit klappege, *versagen* voor vertsagen, *sidderen* voor tsidderen, enz.) en de *metathesis* (bijv.: *dertig* naast drie, *gort* naast grut, *kerstmis* naast Christus, *versch* naast frisch, *vorst* naast vriezen, *naald* naast het Hoogd. *nadel*).

3. Van de *epenthesis* zijn de meeste gevallen of voorbeelden; zij is eene zeer belangrijke figuur (zie vraag 15—21). 11. Men denke aan: *balling* (banling), *malkander* (*mallijk*-ander, *man-lijk*-ander), *litteeken* (likteeken), *misschien* (*mas-schien*, *magschien*), *hossen* (hotsen), enz., alsmede aan: *emmer* (*een*baar, *een*beer, *em*ber), *aamborstig* (angborstig), enz. 12. *Synaloephe* of samensmelting, samenvloeiing vindt men in: *samen* (tsamen), *schorsen* (schortsen), *holsblok* (holtsblok), *versagen* (vertsagen), *slaan* (slagen), *beul* (beudel, bodil, bode), *elkaar* (elk-ander, uit elkander), *kweelen* (kwedelen), *door*, *dooier* (doder), enz. 14. Men denke er ook aan, dat dichters vooral van deze *splitsing* gebruik maken en schrijven: *dorrep*, *ellef*, *hallef*, *errig* enz., zoo de voetmaat het vereischt, aldus zegt VONDEL in Gijsbrecht:

Hij *zellef* was de voorste om *ellek* moed te geven.

¹⁾ Hiertoe kan men ook de *elisie* (uitlating) brengen, als: *ne-iemand* (niemand), *te-evens* (tevens), enz.

Evenzoo: Het hemelsche gerecht heeft sich ten langelesten

Ontferremt over mij.....

En verder vinden we: *kerrekhof* voor kerkhof, *dorrep* voor dorp, *errenst* voor ernst, *borreghtoght* voor borgtocht, *errefdeel* voor erfdeel, *werreck* voor werk, *arrebeyd* voor arbeid;

Al 't *volleck* schoot naer 't schip, van straet en *burreghwal*.

15. Men denke aan: *geschieden* voor geschien, *spieden* voor spien, *vlieden* voor vlien, *kustijden* voor castien (Fr.: *châtier*), *belijden* voor belien, *bevrijden* voor bevrijen, *wijden*, *ontwijden* voor wijen, ontwijen; *daalder* voor daalre, daler (Hoogd. *thaler*), *selderij* voor sellerij (Fr.: *céleri*), *beenderen* voor beenre, *boender* voor boenre, *diender* voor dienre, *hoenders* voor hoenre; — en verder na werkw. stammen op *r*, als: *zeevaarder*, *hoorder*, *tolgaarder*, *bestuurder*, *rustverstoorder*, *bewaarder*, *samenzweerder*, enz.; evenzoo soms na *l*, als: *vilder*, doch: *besteller*, *vertaler*, *speler*. Verder in comparatieven op *r*, als: *duurder*, *zwaarder*, enz.; in de soortgetallen op *-lei* en *-hande*, uitgezonderd: *eenerlei*, *tweeërlei*, *drieërlei*, *achterlei*; *eenerhande*, *tweeërhande*, enz. **16.** Men onderscheide naar hunne betekenis: *werkeloos* en werkloos; *nameloos* en naamloos; *zinneloos* en zinloos, en denke ook aan de willekeurige inlassching bij woorden, als: *parel* en *paarl*, *koren* en *koorn*, *lantaren* en *lantaarn*, *doren* en *doorn*, enz. **17.** Men verklare de spelling van: *bedehuis*, *roggehalme*, *tarweaar*, *vredeartikelen*, *medehelper*, *medearbeider*, enz. **18.** In deze en dergelijke samenstellingen is het eerste lid of een genitief of een meervoud. **19.** Men denke aan: *drempel* voor drumpel uit *dreupel* (= deurpel, dorpel, deurpaal); *kamperfoelie* voor kaperfoelie (uit een Latijnsch woord: *caprifolium*, in 't Vlaamsch nog *geitenblad* geheeten), *wimpel* voor wipel (Hoogd.: wipfel), *komfoor* uit *kauffoir* (Fr.: *chauffoir*), enz. De ingelaschte *s* vindt men in: *leidsvrouw*, *scheidsman*, *raagshoofd*, enz., alsmede in: *vlagske*, *tangske*, *boekske*, enz. **21.** Men denke aan: *mijnenthalve*, *ruwentwege*, enz.

TWEEDE AFDEELING: LES 7—25.

7° Les. 2. Deze indeeling gaat niet geheel op, want sommige bijwoorden hebben trappen van vergelijking. Welke? **7.** Tot de *concrete* (zinlijk waarneembare) behooren ook: *duivel*, *aardmannetje*, *fee*, *godin* (bijv.: Juno, Minerva), *god* (Jupiter, Mars), enz., alsmede namen van tijdruimten: *eeuw*, *jaar*, *maand*, *zomer*, enz., en verder namen van natuurverschijnselen, als: *bliksem*, *donder*, *sneeuw*, *storm*, enz.

8° Les. 7. *Meerslachtig* zijn die woorden, welke hun geslacht naar gelang der opvatting wijzigen, als: *het diamant* (stof), *de diamant* (bewerkte steen);

evenzoo: *schildpad* (v. en o.), enz.; verder: *visch* (voorwerp), m. en *visch* (stof), v., zooals ook: *turf* en *turf*, *paling* en *paling*, enz. Bovendien: *perzik* (boom), m., en *perzik* (vrucht), v., evenals ook: *abrikoos*, *peer*, *pruim*, enz., en ten slotte: *de sneeuw* (vlokken), v., *het sneeuw* (blankheid), v., *de bloed* (sukkel), m., en *het blond* (vloeistof), o., enz. **8.** *Zelfslachtig* zijn diernamen, die een vast geslacht hebben, hetzij ze mannetjes of wijfjes aanduiden, als: *zwaan* (m.), *eend* (v.), *olifant* (m.), enz. **12.** Bij *dichters*, die zich een *land*, eene *stad*, een *werelddeel* als een persoon, eene vrouw voorstellen. Zie TOLLENS' Overwintering, vs. 14 en 43. Men spreekt ook altijd van de *stedemaagd*. **13.** In het eerste woord denkt men aan *stroom*, in het tweede aan *rivier*, in het derde aan *water*. — Dit is echter geene voldoende oplossing; men dient te weten, voor de Germaansche rivieren althans, dat het *geslacht* bepaald werd door de mythologie; stelde men zich een' *stroomgod* voor, die den zegen der wateren uit zijne urn bij de bronnen uitstortte, zoo was de riviernaam mannelijk, als *Rijn*; stelde men zich eene *godin* voor als beheerscheres, dan was de riviernaam vrouwelijk, als *Elbe*. **18.** De regels voor de geslachten hebben niet veel practische waarde: men leert het geslacht der woorden het best door 't gebruik en door herhaald zoeken in een Woordenboekje. (Ik bevel hiertoe aan mijn *Verklarend Zakwoordenboekje* der Ned. taal, prijs *f* 0,25, bij den uitgever dezes.)

9° Les. 3. De woordjes *buigen* en *verbuigen* zijn zeer goed gekozen; zij beteekenen veranderen van gedaante, voorkomen, uiterlijk, vorm. Men denke aan het buigen van een rietje, baleintje; — zoo ook blijft de beteekenis van een *gebogen* of *verbogen* woord onveranderd dezelfde. — Het is dus geheel iets anders dan bij *afleiding*. In *des vaders* ligt dezelfde bet. als in: *de vader*, doch *vaderlijk*, *vaderloos* beteekent geheel wat anders. **8.** In het middelnederlandsch (de taal vóór ± 1500) hadden ook vrouwelijke woorden eene *zwakke* verbuiging; deze was aldus: *die bloeme*, *der bloemen*, *der bloemen*, *die bloeme*. In het meervoud hadden alle naamvallen eene *n*. Aldus werden verbogen: *kerke*, *linde*, *mane*, *sterre*, *vrouwe*, *sonne*, *hinde*, *tonghe*, enz. Van deze beide naamvallen vindt men bij VONDEL nog enkele sporen (VAN HELTEN, *Vondels Taal*), als: *der manen*, *der tongen*, *der sonnen*, *der kercken*, *der ghenaden*, *der liefden*, *onzer zielen*, *der hellen*, *der schoolen*, enz. Dit zijn voorbeelden van vrouwel. *zwakke* genitieven. — *Van schaamten*, *van weelden*, *in korter wijlen*, *in der ijlen*, *behalven*, *van herten*, *van vreughden*, *tot grooter eeren*, *tot schanden*, *bij der keelen* zijn voorbeelden van vrouwel. *zwakke* datieven. — Ook ons *tevreden* (*vrede* was vroeger *vr.*, welk geslacht ook meer geëgend is aan zijne bet.) wordt op die wijze verklaard. Zoo vindt men bij VONDEL: *in vreden*. **16.** De welluidendheid eischt omschrijving, aldus: De breede straten *van* Parijs, het meer van Constanz, de golf *van* Napels, enz.

10° Les. 1. De bedoeling is, dat een zelfst. nw. *door een'* uitgang moet aan-

duiden, dat twee of meer zelfstandigheden van dezelfde soort worden bedoeld.

8. Zie hierover mijne *Practijk der Spraakkunst* § 129—134. Wat is bijv. het meervoud van: *basis, jubili, datum, criticus, lynx, manilla, motto, requ, thesis, axioma, sfinx*, enz. **18.** Het achtervoegsel *-heid* was vroeger *-hede*, en *stad* was *stede* (nog over in: *legerstede, stedehouder* naast stadhouder (= plaatsbekleeder), *hofstede, haardstede*, enz. **19.** *Loover* en *spaander* zijn oude meervouden op *er* (vergelijk: *eier, kinder*, enz.), die men als enkelvouden is gaan gebruiken, dus konden ontstaan: *loovers* en *spaanders*, evenals: *kinders, eiers*, enz. Het woord *loof* heeft geen meervoud; van *spaan* (roeispaan) in het meervoud *spanen*, ook *spaanders*: De *spaanders* vlogen in 't rond.

11° Les 9. Het bedoelde model is de verbuiging van het bijv. bezitt. voornw. *mijn*; alleen valt in den 4en nvl. mann. enkelv. *en* weg en dient men in den 3en nv. vr. en onz. de oude vormen *mijner* en *mijnen* te bezigen.

12° Les. 10. Ja, bijv.: *De volmaaktste ridder van zijn' tijd*. Een eenigst troetelkind (TEN KATE). **11.** Als zij inderdaad bijv. nw. geworden zijn (Dr. COSIJN § 165), dat is, als het tijdelijke in de beteekenis, 'twelk in elke werking ligt opgesloten (elke werking of handeling toch heeft een begin en een einde!) op den achtergrond treedt en het begrip van duur, van eigenschap overheerschend wordt. Men vergelijke: Een *spelende* knaap, een *geleerd* man. *Uitstekende* bergtoppen en *uitstekend* werk. **22.** Na den comparatief bezigt men *dan*, dit staat vast. In zinnen als: *Niemand zag de wonde dan brave Kleef alleen* (Floris IV, BILDERDIJK). *Geen armer wees op aarde zwerft, dan die der weezen vader derft* (VONDEL). *Wat is vriendschap anders dan een naam!* (BILDERDIJK). *Ik kan niets voor u zijn dan een goede vriend. Hij heeft eene andere opvatting dan ik*, enz. is het gebruik niet algemeen. Zelfs bij de beste schrijvers vindt men in deze gevallen soms *als* (bijv. bij BUSKEN HUET).

13° Les. 7. Het voornw. *zich* werd eerst op 't einde der middeleeuwen uit het Hoogduitsch overgenomen (Dr. COSIJN, § 186). Het was taalverrijking. **9.** Ja, in de uitdrukking: *het mijn* en *dijn*. De vormen van *du* leven nog in het dialect. Het uitwerpen van *du* was taalverarming. *Du* hield het langst stand in gebeden, liederen, psalmen, enz. Zie mijne *Sprokkelingen*, blz. 12—13. **10.** Pluralis majestatis. **17.** *Er zijn er velen* = *Daar zijn er* (= van hen) velen. Het eerste *er* is bijv. van plaats, het tweede is persoonlijk voornw. **19.** Neen, die onderscheiding is willekeurig, doch leidde tot taalverrijking. De *e* en *u* wisselen af: *hulp, hulp; lesschen, blusschen; ben, bun; welp, wulpsch; rennen, runnen*, enz. **22.** Deze en dergelijke zinnen hoort men volop in den mond van Limburgsche lieden, die Nederlandsch willen spreken. Ze zijn ten zeerste af te keuren.

14° Les. Wij laten de onbep. voornw. op de pers. volgen, omdat zij er het meest in karakter mede overeenkomen. **7.** Zie Dr. COSIJN, § 218, bijv.: *Wie* er ook kome, ik ben niet thuis. *Wat* er ook gebeure, ik houd mij buiten alles. *Welke* vragen hij ook deed, ik beantwoordde ze alle. Evenzoo: Ik heb hier *wat* moois.

15° Les. **1.** De bezittelijke voornaamw. zijn van denzelfden stam als de ze naamv. of genitieven der persoonlijke voornw. **3.** Neen, bijvoeglijk, zooals de verbuiging (= die van een zwak bijv. nw.) het ook uitwijst. Zij zijn enkel zelfst., als er geen voorafgaand substantief bij gedacht kan worden, bijv.: *Groet de uwen.* **10.** Zie hierover Dr. COSIJN, § 188 aanteekening. Dat 't gebruik van *hun* (mannelijk en onzijdig) en *haar* (vrouwelijk) nog zoo lang zijn beslag niet heeft gekregen, blijkt hieruit, dat bij schrijvers van vóór 50 jaar die vormen nog door elkaar heen worden gebruikt. Zoo vindt men in § 188 een' zin van VAN DER PALM: *Oostersche vrouwen, die slechts door hunne echtgenooten en kinderen omringd zijn*, en HILDEBRAND schrijft: *Trouw nooit Koojsje, want de mannen laten er haar vrouwen altijd inloopen* (blz. 63 der C. O.) Onderwijzers moeten echter het onderscheid stipt in acht nemen; bij examens rekent men nalatigheid in dezen voor eene zware fout. Ook de spreektaal kent dit onderscheid minder: *Alle waar is naar zijn geld. Elke medaille heeft zijne keerzijde*, enz.

16° Les. **10.** Ja, als herhaald onderwerp; ook van aankomende en jonge onderwijzers hoort men dikwijls: *De roos, die is rood*, enz. Deze *herhaling* van het onderwerp vindt men zelfs in de treurspelen van VONDEL: 't Bestormt stadhuys *dat* sweemt na Priams hof. — Uw vyerige gebeën, *die* hebben dagh en nacht voor mijne stad gestreën. — Zij schijnt haar ontstaan te danken te hebben aan de zucht om met nadruk te spreken. Men denke ook aan de *dubbele* ontkenning: *Niemand niet. Ik heb nooit geen tandpijn*, enz. **15.** *Om mijns zelfs wil*, ook: *hoogstdeszelfs* in: Zijne Majesteit en Hoogstdeszelfs gevolg. **18.** Ja, en ook *het*, bijv.: *Hij*, die zijn best doet; *zij*, die haar best doet, zal vooruitkomen. Willem de Zwijger was *het* (= degene), die zich voor gewetensvrijheid in de bres stelde. **21.** *Dezelve* werd vooral in 't begin van de 19e eeuw in plaats van het persoonlijk voornw. van zaken gebezigd: *Ik heb eenen tuin gekocht en denselven weer met winst verkocht*. Men vond het minder oorbaar met: *hij, hem, haar*, zaken aan te wijzen.

17° Les. **4.** Ja, in de bet. van *welk, welke*: *Wat* menschen zijn dat? *Wat* boek hebt gij daar? **9.** Neen, *wat* komt alleen in 't enkelvoud voor.

18° Les. **1.** Het woord *betrekkelijk* hangt samen met *betrekken* (= bij trekken); naar de letter opgevat, bet. het: een woord, dat iets *bij-trekt*, nl. den bijv.

bijzin bij of naast het antecedent. **3.** *Wie* kan bijv. in den 1en naamval bet. *alwie*, bijv.: *Wie het weet, moet het zeggen*. **4.** *Antecedent* = voorgaande, komt van een Latijnsch woord, dat *voorgaan* beteekent. In de spraakkunst bet. het dus woord, dat het betr. voornw. voorafgaat; in 't algemeen is het een feit, dat vroeger geschied is; een geval, waarop men zich kan beroepen; zoo zegt men: iemands *antecedenten* = iemands vroegere daden, iemands vorig of verlopen leven. **6.** Dit is niet alleen niet raadzaam, maar zeer af te keuren, als eene grove fout, bijv.: *Het kasteel, hetgeen gij daar ziet liggen, is zeer oud*. **8.** Het gebruik leert, dat de taal zich in dezen alle mogelijke vrijheid voorbehoudt, bijv.: *Een driehoek wiens zijden; de eik, wiens schaduw*, enz.

19° Les. **4.** Bovendien vindt men ze verbogen in de bepaalde soortgetallen: *tweërlei*, enz. **11.** Bijv.: *Alle vleesch is als gras. Alle hout is geen timmerhout. Alle muziek is niet fraai*, enz. **13.** Men schrijve: *Vijf en een derde gulden*, de bet. is: *Vijf gulden en een derde deel van een' gulden*. **14.** TERWEY zegt, § 268, dat zij, de benamingen van deelen, eene *n* krijgen, als men aan de afzonderlijke deelen denkt; dat zij geene *n* aannemen, als men aan eene massa denkt. Hier dient men dus te zeggen: *Vijf zesde van twaalf is tien*. **17.** Als *maal, keer* en *-werf* in 't enkelvoud staan, wordt het hoofdtelwoord (bepaald en onbepaald) er mede aaneengeschreven. **18.** In Dr. VAN HELTEN (Klinkers en Medeklinkers) leest men op blz. 122: Door het menigvuldig voorafgaan van het voegwoord *end* (thans *en*), dat ter verbinding van de kleine telwoorden gebruikt werd (bijv.: *vier end vijftig, een end zestig*) en welks *d* als sluitletter natuurlijk scherp luidde, werd men zoo gewoon de beginletter der bovengenoemde woorden verscherpt uit te spreken, dat ook, toen eenmaal de *d* (*t*), en hierdoor de oorzaak der verscherping, weggevallen was, toch de uitspraak bleef stand houden ¹⁾.

20° Les. **14.** Soms is de *n* van *ten* geene buigingsletter, maar eene paragogische letter; zoo kan men verklaren: *ten éenen male, ten uwent*. Zij dient om eene gaping (hiaat) aan te vullen. Liever schrijve men echter, uit een oogpunt van juistheid: *te éenen male, te uwent*, enz.

21° Les. **1.** Men dient niet uit het oog te verliezen, dat de meeste bepalingen der spraakkunst als benaderings-formules moeten beschouwd worden. Ook die van werkwoord is niets anders. Men vindt in de verschillende spraakkunstboeken verschillende definities. Dr. COSIJN zegt: Een werkwoord geeft een werken, een *doen* te kennen. Dr. BRILL zegt: Het werkwoord is het woord, hetwelk datgene uitdrukt, wat de spreker aangaande eenig voorwerp denkt. Dr. VAN HELTEN zegt:

¹⁾ Deze verklaring is van Dr. J. TE WINKEL.

Een werkwoord drukt uit: eenè *handeling* ¹⁾, een *verkeeren* ²⁾, een *komen* ³⁾, een *gebracht worden* of *gebracht zijn* ⁴⁾ in een' stand of toestand ⁵⁾. TERWEY zegt: Werkwoorden zijn woorden, welke eene *werking* te kennen geven, die als werking wordt voorgesteld. DE GROOT zegt: Een werkwoord stelt eene werking, of iets, dat als werking gedacht wordt, als werking voor, enz. enz.

5. Men denke aan: *hebben, tellen, meten, bevatten, inhouden, behelzen*, enz. bijv.: *Dit boek behelst de geschiedenis van Napoleon. Dit schip mat honderd ton*, enz. 6. Ja, maar dan verschilt de beteekenis, bijv.: *De aardappels koken, de meid kookt aardappels*. Evenzoo: *hangen, verbranden, schieten, raken, genezen, slaan*, enz. Voorbeelden? 9. *Koppelwerkwoorden* zijn al diegene, welke in den zin geen voldoende begrip meer vertegenwoordigen, zoodat zij eene aanvulling noodig hebben (*naamw. gezegde*); zij blijven werkwoorden (en zijn hierin onderscheiden van *voegwoorden!*), omdat zij *wijzen, tijden, personen* en *getal* aanduiden: *Hij blijve mijn vriend; Hij was mijn vriend; Ik ben uw vriend; Zij zijn mijne vrienden*. Behalve de *negen* bekende koppelwerkwoorden, komen als zoodanig nog voor, de w.w.: *staan* (Hij *staat* bekend als een dronkaard); *raken* (Wij *raken* verlegen); *zitten* (Zij *zitten* verlegen); *zien* (Hij *ziet* bleek); *vallen* (De arbeid *valt* zwaar); *gaan* (Hij *gaat* dood); *loopen* (Het vat *loopt* leeg); *liggen* (Hij *ligt* in proces), enz. enz. 10. Drie soorten: hulpw.w. van *tijd* (*zijn, hebben, zullen*); van *wijze* (mogen, zullen, laten, kunnen, enz.) en van het *lijdend geslacht* (worden en zijn). 12. Als zij de aanvulling noodig hebben van een ander werkwoord, dat het hoofdbegrip van het gezegde uitmaakt, als: *Hij kan, zal* (= moet), *mag, moet, wil, durft* voorlezen! Hij *poogt, tracht* voor te lezen. *Hij laat* voorlezen. *Kunnen* = de macht hebben, in staat zijn; *zullen, moeten* = de verplichting hebben, *mogen* = verlof hebben; *willen* = den wil hebben; *durven* = den moed hebben; *poegen, trachten* = het voornemen hebben; *laten* = toelaten, veroorzaken.

Kunnen, moeten, zullen, mogen en *laten* zijn hulpw.w. van *wijze* in: *Hij kan gelijjk hebben* (= het is mogelijk); *hij moet hier zijn* (= het is ongetwijfeld); *ik zal u voorbijgelopen zijn* (= het is mogelijk); *ik hoop, dat hij slagen moge* (= dat het mogelijk is); *laat hij u helpen* (= een wensch: *dat hij u helpe!*). 15. Men denke aan: *ontmoeten, volgen, opvolgen, naderen*, enz. 16. Hij lacht *zich eenen bochel*. Hij slaapt *eenen diepen slaap*. Het hagelde *pijlen*, enz.

19. Ongelijkvloeiende, klankwijzigende, meerstammige. 22. Men denke aan:

1) Als: *eten, koopen, beminnen, schreeuwen*, enz. 2) Als: *staan, zitten, slapen, leven, luieren, sukkelen*, enz. 3) Als: *vallen, stijgen, genaken, sterven, verklaren*, enz.

4) Als: *geworpen, weggejaagd, bemind, geprezen, onderwezen worden of zijn*. 5) Dat alles, zegt Dr. VAN HELTEN, kunnen we samenvatten onder den oneigenlijken naam van een *doen*, en dus kortweg zeggen: *Een werkwoord drukt een doen uit*.

stuiten, schrijven, prijzen, schenden, wijzen, zenden ¹⁾, *schenken, kwijten, dingen*. Bij VONDEL vindt men (zegt Dr. VAN HELTEN) de oorspr. zwakke werkw. *dingen, schenken, zenden* altijd (reeds) sterk vervoegd. *Schenden* heeft deels *schendde*, *geschenkt*, deels *schond, schon, geschonden, geschonnen*. **23.** Men denke aan: *kneden, sneven, dorschen*, enz. **26.** Voor de hier bedoelde bijzonderheden zie men Dr. COSIJN, § 255—§ 275, of TERWEY, § 275. — Uit *Vondels Taal* leeren we, dat onvolk. *a* van den onvolt. verl. tijd enkelv. (1e klasse) bij den prins onzer dichters nog wel voorkomt, als: *began, sanck, wan, vand*, doch ook: *bond, blouk, borst, zond, vond*. Verder, dat de *ie* in den onvolt. verl. tijd nog zelden voorkomt; meestal *o*, als: *bedorf, storf, worf, verworf*, enz. Doch reeds: *wierp, wierpen* en *wierd, wierden*. — *Bescheren* (toedeelen, door het noodlot beschikt zijn) heeft *beschoren* (soms *bescheerd*); *steken, ontsteken, versteken* heeft *e* in 't verleden deelwoord; *wreken* is in den onvolt. verleden tijd reeds zwak: *wreekte*. — *Wegen* heeft *woeg*; *plegen* heeft *plagh* (zelden *plaght*); doch steeds: *plaghten*; als *verrichten* heeft het altijd *pleeghde(n)*. — *Gedijen* heeft *gedē*; *sijpen* (druipen) heeft *zeep*; *grijnen* heeft *green*; ook bezigt VONDEL *verwezen* = veroordeeld; *stijven* (= versterken) is bij V. altijd sterk; van *verstijven* (stijf maken) is het verleden deelw. altijd *verstijfd*; *benijden* heeft *benijde, benijd*; *vrijen* (beminnen) heeft *vrijde, gewrijd*. Evenzoo: *vermijden, vermijdde, vermijd*; *bezwijnen* heeft *bezwijnde* en *bezeem*. — *Klieven* heeft nog *kloof, gekloven* (ook reeds: *kliefde*); *zieden* nog *zood*; *schuilen* heeft *school, gescholen*. — *Lachen* heeft bij VONDEL *loeg(en), gelachen*, deels: *lachte, gelacht*; *laden* een paar malen *loeden*, anders *lade*; *malen* heeft in 't verleden deelw. *gemaalt*; *vragen* heeft steeds *vraagde*; *waaien* heeft *waaide* en *woei*. — *Bakken* heeft bij V. nog *biek*; *scheiden* heeft *schiet* nevens *scheyde*; *heeten* heeft *hiet*. *Beseffen* en *verheffen* hebben *besepte* en *verhepte*, en *schiepe* vindt men dikwijls, waar wij *schepete* zouden bezigen (gij *schiept* behagen, hij *schiepe* water). — Verder worden *darren* en *dorven* beide in de bet. van *wagen* gebezigd, als: *ie dar*, hij *dar* (ook hij *dart*), ghij *dart* en ik *derf* (dorf, durf), sij *dorven, durven*. — Naast *kost* is *kon* in gebruik; *moest* is zeldzaam, de vorm *most* is regel. Het verleden deelw. van *werken* is *gewracht*, evenzoo: *doorwracht* en *door-gewrocht*.

36. Men zie hierover Dr. COSIJN, § 283. **38.** Idem, § 277. *Brengen* bijv. was oudtijds *bragen* (vandaar *bracht*), de *n* van *brengen* (oudt. *brangen*) is ingelaschte letter. — Er is alzoo eene letter in den stam ingevoegd; voorts mist de onvolt. verl. tijd de *e* van den uitgang (*bragede, bragde, brachte*), en werd de slotletter verscherpt, 'twelk de verscherping der slotletter van den stam ten gevolge had. — In den tegenw. tijd (en den infinitief) is de *a* door invloed eener eertijds volgende *j* (oorspr. was het werkw. *brangjen*) in *e* overgegaan. *Denken* (oorspr. *dankjen*) heeft:

¹⁾ Zenden is een causatief van *sinden* (= gaan), *zenden* is dus = *doen gaan*:

dacht en *gedacht*; de onvolt. verl. tijd werd gaandeweg: *dankte, dankt, dancht, dacht, en gedankt* werd *gedancht en gedacht*. *Dunken* was oorspr. *donken* en had in den onvolt. verleden tijd: *donkte, donkt, doncht, docht en gedoncht, gedoch*. — *Zoeken* had *zochte, gezocht*; dit ging over in: *zoechte, zoecht, zocht* en in 't verleden deelwoord werd *gezocht, gezocht, gezocht*. *Koopen* had *koopte, gekoopt*; dit *koop*t werd *kooft, koft, kocht*, en *gekoopt* werd *gekooft, gekoft, gekocht*. — *Werken* (werken) had *worlte, geworlt* en hieruit ontstond *worlt* (door afwerping der *e*), *worcht* (door wisseling der *k* in *ch*) en *wrocht* (door metathesis). — **39.** *Plegen* (doen, verrichten, bedrijven) en *plegen* (gewoon zijn) liepen reeds in oude dagen in de vervoeging uiteen. Het eerste werd door VONDEL ook zwak gebezigd; het tweede was sterk: *plag, plagen*; het verleden deelwoord: *geplegen, geplogen, geplien*, is reeds lang verouderd. *Plag* nam de paragogische *t* aan: *placht*, en behield die in 't meervoud: *plachten*.

45. De *infinitief* heeft vier tijden, bijv.: *loopen, geloopt hebben, te zullen loopen, te zullen geloopt hebben; geacht worden, geacht zijn, te zullen geacht worden, te zullen geacht zijn*. Die tijden heeten: de onvolt. en volt. tegenwoordige, de onvolt. en volt. toekomstige. **47.** De *imperatief* heeft maar één' tijd (den onvolt. tegenw.), omdat een gebod, vermaning, enz. slechts voor het tegenwoordige kan gegeven worden en dán nog niet voltooid is. **48.** De *aanvoegende wijs* heeft geen toekomstige tijden; de vier eerste tijden kunnen als zoodanig den dienst verrichten, bijv.: *Ik hoop, dat hij morgen komt; ik hoop, dat hij om 12 uur gekomen zij; ik hoopte al, dat hij morgen kwam; ik hoopte al, dat hij morgen om 12 uur gekomen ware*. — Hetgeen als *mogelijk, wenschelijk* gedacht of voorgesteld wordt, gebeurt daarom nog niet, of is nog niet gebeurd; alzoo ligt er vanzelf iets toekomstigs in de beteekenis der vier eerste tijden. — Wel kan men zeggen: *Ik hoopte al, dat hij morgen komen zoude*, en: *Ik hoopte, dat hij morgen om 12 uur gekomen zoude zijn*, doch de beteekenis is dezelfde als: hij *kwame* en *gekomen ware*; het is dus enkel eene *omschrijving*. (Men zou die tijden met *zoude* kunnen noemen: *omschreven onvolt. en volt. verleden tijden*.) **51.** Een uur *loopens*, een dag *zwogens*, evenzoo: *peinzens* moede, *zwervens* moede; de beide eerste zijn partitieve genitieven, de volgende oorzakelijke genitieven. In de beide eerste worden de infinitieven als onz. subst. opgevat; in de beide laatste vindt men den eenigen infinitief (met werkw. kracht), die nog door eene buigingsuitgang wordt onderscheiden. Vroeger zei men ook: *hij hoopt te levenc, te zingenc*, enz., en de slotletter *e* is het bewijs van den datief. **52.** De *levens der grooten mannen, de vermogens, de vermoedens*, enz. In dit geval zijn de infin. geheel tot zelfst.nw. geworden. **53.** Elk transitief werkwoord heeft vier deelwoorden van den bedrijvenden en vier van den lijdenden vorm: a. *roepende, geroepen hebbende, zullende roepen, zullende geroepen hebben*; b. *geroepen wordende, geroepen zijnde; zullende geroepen worden, zullende geroepen zijn*. Hunne namen komen overeen met die van de tijden des infinitiefs. Zie bij 45.

55—56. Zie hierover blz. 129—132 van *Practische Taalstudie*, II, 5e druk. —

58. Men denke aan: een *uitgediend* schutter (= die uitgediend heeft); eene *uitgekookte* keukenmeid (= die uitgekookt heeft, d. i. die haar pensioen ontving, dus voor goed gedaan heeft met *koken*), enz. Evenzoo: 't *Is boter aan de galg gesmeerd* (= gesmeerd hebben); 't *is den Moriaan geschuurd* (= geschuurd hebben); 't *is beter hard geblazen, dan den mond verbrand* (= 't is beter hard geblazen hebben, dan den mond verbrand hebben, is).

69. Ook door de onbepaalde wijs (*kinderen, opletten!*); een verleden deelwoord (*kinderen, opgelet!*); door de aant. wijs: *Jan, gij teekent nu*, en *Anna, gij leert uwe les*; met behulp der ww. *zullen* en *moeten*: *Gij zult komen, gij moet antwoorden*. **70.** Ja, met *laten*: *Laat hem werken; laat hem tot mij komen!* (niet te verwarren met: *Laat hij werken, laat hij tot mij komen*). In: *Laat hem werken* geldt dit gebod een ander dan den persoon, die werken moet; het is, of men zegt: Ik gelast u, dat gij hem met rust laat werken; of wel: *Plaag hem niet; hinder, stoort hem niet*, enz.

72. Neen, bijv.: *Hij beloofde mij in de groote vacantie, dat hij mij met Kerstmis bezoeken zoude*. Nu is het Nieuwjaar, en hij is nog niet hier geweest. Wat is dus het geval? Toen de belofte gedaan werd, lag Kerstmis nog in de *toekomst*, doch nu is Kerstmis reeds in 't verleden. De tijd van het bezoek was dus *toekomend* (in de groote vacantie), doch nu is die toekomende tijd een verleden tijd geworden; 't is dus een *verleden toekomende tijd*.

86. *Vergeeten* wordt met *hebben* vervoegd, als de bet. is: uit het geheugen verbannen, of: verzuimen, verzuimd hebben, iets te doen of mede te nemen, bijv.: *Heeft hij mij in dien bitteren nood vergeten? Ik heb mijn boek vergeten*. — *Vergeeten zijn* = uit het geheugen kwijt zijn: *Hij was het Engelsch geheel vergeten*.

87. *Volgen*, in eigenlijken zin, wordt met *zijn* (Ik *ben* hem tot dat dorp gevolgd = achterna gegaan, gereisd); *volgen*, in fig. zin, wordt met *hebben* vervoegd. Die schilder *heeft* TENIERS gevolgd. TOLLENS *heeft* het Dagboek van GERRIT DE VEER gevolgd). — *Beginnen* wordt met *zijn* vervoegd, als het een intransitief werkw. is: *Ik ben aan dat werk begonnen. Hij was begonnen met u uit te schelden*; als transitief werkw. heeft het *hebben*: *Hij had dat werk begonnen*. **89.** Ja, bijv.: Lodewijk de Vrome *is* Karel den Grooten *opgevolgd*. *Hij heeft* mijne bevelen *opgevolgd* (dit *opvolgen* = nakomen, naleven, voldoen aan).

92. *Reizen is aangenaam* is zeer algemeen; het beteekent: het zich begeven van de ééne plaats naar de andere en al de omstandigheden, die dit medebrengt. *Te reizen* bevat eene gedachte (als beknopten zin), die wij kunnen uitdrukken door: *Dat men reist*; aangenaam is dus de tijd, dat men reist. *Het reizen* stelt de werking als eene zelfstandigheid voor. Er is dus meer verschil van vorm dan van beteekenis. In verband

met vraag 103 zij opgemerkt, dat de infinitief als onderwerp dikwijls *te* voor zich neemt, wanneer er eene nadere bepaling aan voorafgaat, bijv.: *Goed te leeren, braaf te spelen, zoo kan ons geen tijd vervelen!* Ook lette men voor dit gebruik van *te* op zinnen als: *Er werd besloten naar de boerderij terug te varen.* Eveneens op zinnen (zie ook vraag 104) als: *Het is verboden hier te visschen.* Telkens blijkt, dat hier de infinitief met *te* tot een' zin kan ontwikkeld worden. **98.** Van een zelfst. nw., bijv. nw. of werkwoord: *Ik hoop u spoedig te zien; de hoop u spoedig te zien, houdt mij staande; hij was zoo gewoon vroeg op te staan.* Men noemt dezen infinitief *afhankelijken* infinitief. **99.** Door: *om, door, zonder, alvorens, na, in plaats van, met.* **100.** Neen, zij worden vervangen door *om.* Dit voorzetsel kan meestal echter uitgelaten worden. Zie vraag 101. **102.** In zinnen als: *Wij leeren om te weten* (doel); *Gij zijt te groot om kinderachtig te zijn. Gij zijt slim genoeg, om dat te begrijpen.* Dus bij beknopte doelaanw. zinnen; en na 't bijwoord *te* en *genoeg.* **105.** De bet. van deze werkwoorden sluit zich innig aan bij die van den volgenden infinitief, zoodat beide één begrip, één geheel vormen. **107.** Hier wordt de infinitief van *kunnen* gebezigd in plaats van het verl. deelwoord. **111.** Vergelijk: *Ik sta te praten, met: Ik heb staan praten.* **114.** Ja. **115.** Dit komen bet. op 't oogeblik vernemen, net vernomen hebben. **116.** De bet. is: *bezig zijn met; gaan; moeten, kunnen,* gevolgd van een passief. (Zij moeten, kunnen niet vertrouwd worden). **117.** *Doen, toelaten, veroorloven.* **118.** Bijv. Ik zie een' appel onder den boom *liggen, gelegen, liggende.*

22° Les. 2. Bijv.: Hij zal *misschien* komen = *misschien* (hij zal komen) d. i. de geheele gedachte wordt als mogelijk, als twijfelachtig gesteld; — *de Bata-vieren reeds; niet de jongen, maar het meisje heeft het gedaan, de koning zelfs wilde het, enz.; zeer* veel boeken, *buitengewoon weinig* voedsel, enz. **4.** Bijw. van *plaats, tijd, hoedanigheid* (wijze), *graad, voorstellingswijze; voor-naamw. bijw.; voegwoordelijke bijw.; bijw. van zinsverband* (Ofschoon hij hard gewerkt heeft, *toch* is hij niet geslaagd. *Indien* gij het weer doet, *dan* zal ik u geducht straffen) en *bijwoorden van omstandigheid*, als: *tevergeefs, gaarne, mede, tegelijk, allemaal, alleen, te zamen, slechts, eindelijk, minstens,* enz. (zij geven de eene of andere bijzonderheid te kennen, welke bij de handeling of redeneering in aanmerking komt).

23° Les. 11. In *weerwil van, in spijt van, uit hoofde van, ten gevolge van,* enz. De term voorzetsellijke uitdrukking is niet in gebruik. **12.** *Behalve, uitgezonderd* en *uitgenomen* kunnen ook door een' eersten alsmede door een derden n.l. gevolgd worden, bijv.: *Allen waren verheugd behalve ik. Zij heeft allen de hand gegeven behalve mij. Ik riep allen behalve u.* Dit bewijst, dat zij nog niet volkomen het karakter van voorzetsel hebben aangenomen. Velen

noemen die partikels dan ook *voegwoorden*, als: *Allen waren verheugd, doch ik was niet verheugd. Zij heeft allen de hand gegeven, maar mij heeft zij de hand niet gegeven. Ik riep allen, maar u riep ik niet.*

24^e Les. 4. Ook bijzinnen van gelijken rang, bijv.: *Hij zeide mij*, dat hij komen zou *en* dat hij het boek mee zou brengen. **10.** dat = *opdat*, dat = *zoodat*. **11.** Dan = *maar*; *dan* is *voegw.* van vergelijking; *dan* is bijwoord van voortzetting. **12.** als = *indien*; als = *wanneer*; als = evenals, *voegw.* van vergelijking; als = *ingeval*; als = *toen* (zie *Jaromir* van STARING, vs. 22). **13.** zoo = *indien*; zoo = *zoals*. **14.** In *alsof* is *of* = *indien*: Hij kijkt, alsof hij bedroefd is = Hij kijkt zoo, als hij kijken zou, *indien* hij bedroefd was; hij kijkt *alsof*, *indien* hij bedroefd is. **15.** *Sedert* wijst enkel een tijdpunt in 't verleden aan; *sinds* bovendien een' tijdduur; als: *Sedert hij vertrokken is, zijn vier maanden verloopen.* — *Sinds hij ziek ligt, komt de dokter tweemaal daags.* **19.** *Of en schoon* kwamen vroeger gescheiden voor, bijv. in Gijsbrecht van Aemstel, vs. 1102:

En dat men d'oude sij moght vrijen voor gevaer,
Schoon of het krijghsvolck van de nieuwe¹⁾ meester waer!

Zoo zegt CATS van een' *Egel* (blz. 30, uitgave Gebr. COHEN):

Doch of hij *schoon* een muys vrij dichte by hem siet,
Hy des al niet te min en roert sijn leden niet.

Dit *schoon* diende tot versterking en werd later met het *voegw. of* aaneengeschreven. Bij CATS vindt men ook *schoon* reeds meermalen als *voegwoord*: *Schoon* de naelde quetst...; *schoon* al de see quicksilver waer... enz.

DERDE AFDEELING: LES 26—32.

Voor dit gedeelte verwijzen wij naar de *Oefeningen*, *Verklaringen* en *Opmerkingen*, voorkomende in *Practische Taalstudie*, III, Hoofdst. XX, blz. 45—72, 6e druk. — Enkele aanstippen laten wij hier nog volgen.

26^e Les. 11. *Zelfstandig* noemt men die achtervoegsels wel, welke nog eenigermate het kenmerk dragen, dat zij in eene vroegere taalperiode woorden zijn geweest; zij kunnen daarom ook eene lettergreep aanvangen, al beginnen zij met een' klinker, zooals: *-aard*, *-achtig*. De *voorvoegsels* staan met deze achtervoegsels op ééne lijn en vormen steeds eene afzonderlijke lettergreep (Dr. COSIJN, § 318). **12.** Een *mid-*

---

¹⁾ Namelijk van den nieuwen kant van Amsterdam; *vrijen* = behoeden.

*delwoord*¹⁾ is een woord, dat door zijn voor- of achtervoegsel het voorkomen heeft van een afgeleid woord, doch hetwelk niet van een *bekend* woord gevormd is, als: *gezond*, *akker*, *hagel*, enz. (L. TE WINKEL, § 63). **14.** De *samenstelling* is *verholen*, wanneer zij niet op 't eerste gezicht voor een ieder kenbaar is, maar alleen voor den taalkundige, als *leidsel* (= leid-zeel), *hertog* (= heir-toog of leger-leider), *oivevaar* (= oodebaar of schatdrager, schataanbrenger), *dorpel* (= dore-paal, deur-paal), enz. **15.** De *afleiding* is *verholen* (= niet kennelijk), als zij alleen voor den taalkundige met zekerheid kenbaar is, niet voor 't algemeen, als: *duitsch* (van *duid*, *diet* = volk) = den volke eigen, passend; *schielijk* van *schierlijk*; *tucht* van *tieën*, toog, getogen, met de bet. van *leiden*; *worst* van *voor*. **16.** Men denke aan: *meined* (= onheilige, zondige eed); *juffer* (= jug-ver, jonge vrouw); *druipstaarten* (*druipen* = laten hangen); *zondvloed* (zond = groot); *landouw* (ouwe = landstreek, enz. enz. Dergelijke *afleidingen* zijn bijv.: *roekeloos* (roek = zorg), *onvervaard* (vaar = vrees), *muisenissen* (muisen = peinzen), *bewimpelen* (wimpel = doek, sluier), enz. **17.** *Kroeg* voor *kroeghuis* (= kruikhuis), *winkel* voor *winkelhuis*, *bef* voor *befdoek* (= spekseldoek), *kraag* voor *kraagdoek* (= halsdoek), *buiten* voor *buitengoed*, *lijffe* voor *lijfrokje*, *baker* voor *bakermoeder*; *braam* voor *braambezie*, enz.

27^e Les. **1.** De schrijfwijze *leeraar*, *dienaar*, enz. zal ontstaan zijn ter oorzaak van de welluidendheid; men heeft hier twee vloeiende letters, waartusschen dan de toonlooze e zou staan. *Zondaar* werd geëischt om verschil te hebben met het partikel *zonder*. Het Hoogd. heeft in *lehrer*, *diener*, *sünder* de toonlooze letter. **2.** De oude vormen zijn: *tooveraar*, *moorderaar*, *kamerier*. Het is eigenaardig, dat VONDEL (DR. VAN HELTEN, § 77) ook *woeckenaer* schrijft, en dat wij *woekeraar* spellen; VONDEL bezigt nog wel *toveraer*. **4.** VONDEL bezigt: *kriekelaar*, *kastanje-laar*, *eckelaar*, en de Vlamingen: *perelaar*, *appelaar*, *pruimelaar*. **6.** Voor de inlassching der *d* na *l* en *n* geldt geen vaste regel, wel is die na de *r* van den stam regel. **10.** De woorden op *-ing* duiden afkomst aan; zoo beteekent de familienaam *Janning* de afstammelingen van *Jan*; *Koendering*²⁾ idem van *Koen* of *Koenraad*; evenzoo *foosting*, *Scholding*, enz. Deze afkomst werd ook ruimer opgevat, en zoo bezigt VONDEL: *Romeling*, *aardeling* (ook nog bij BILDERDIJK, bijv. Ondergang der Eerste Wareld, 2e zang, vers 566), *zonneling* (= kind van de zon). **17.** *Balling* ontstond door assimilatie uit *banling* (banneling), *vondeling*, *verworping*, *verschoveling* zijn gevormd van het verleden deelwoord: *bannen*, *verworpen*,

1) Men noemt dergelijke woorden middelwoorden, omdat zij uiterlijk tot de *stamwoorden* schijnen te behooren en dus eene *middelsoort* uitmaken. Als hunne afleiding bekend wordt, gaan zij over tot de afgeleide woorden.

2) Deze en dergelijke familienamen zijn in Overijsel geene zeldzaamheid.

verschoven, met assimilatie der slot-*n*, evenals: *nakomeling*. VONDEL heeft ook: *verstorveling*, *verknochteling*. **21.** Dit *-rik* beteekent: heer, koning, machthebber; *Frederik* (= heer van den vrede), *Hendrik* (d. i. Heemrijk = heer van het heem), *Diederik* (= heer van het diet of volk); *ganzerik* (= mannetjes-gans). **22.** *Die-vegge* kreeg eene verdubbeling der *g*, doordien de klem op het achtervoegsel versprong. Oudtijds kende men meer vrouwelijke woorden op *-ige*, als: *poorterige* (burgeres), *constenarige* (kunstenares), *houtmakerige* (houtwerkster); evenzoo *klappige* en *iab-bige*, waaruit *klappei* en *labbei* ontstonden. **23.** Zie in de 26e les aantekening **12**. **24.** VONDEL bezigt ook: *lichtenis* (verlichting), *koelnis* (koeling). **27.** Eene *godes* is eigenlijk eene vrouwelijke godheid, dus eene vrouw met den rang van een' god; eene *godin* is de vrouw van een' god; deze onderscheiding wordt evenwel minder in acht genomen. VONDEL bezigt meermalen afleidingen met *-in*, als: *priesterin*, *bedienarin*, *dienarin*, *voogdin*, *makerin*, *tirannin*, *landzatin*, *ballingin*, *schildknaepin*, *minuarin*, enz., doch wij gebruiken: *priesteres*, *maakster*, *vrouwelijke tiran*, enz. **30.** Beide zijn gevormd van werkw. stammen; de eerste van de praesensstammen, de tweede van de stammen van het imperfectum (*teugel*, *togil* van *toog*, imperfect. van *ticen*). **33.** *-el* in *kruiemel* is een verkleiningsuitgang; *-el* in *eikel* duidt eene kleine vrucht aan van den *eik*; *oogelijn* = lieveling; *-es* in *dreumes* is verkleiningsuitgang, evenals *-s* in *Mies* en *Jans*. **42.** Ook andere achtervoegsels kunnen eene verzameling aanduiden, als: *-heid*, *-dom*, *-schap*, als: christenheid, overheid, meerderheid; menschdom, engelendom; jongelingschap, broederschap, enz. **46.** Een *heiligdom* is eene heilige plaats, ook een als heilig beschouwd voorwerp, bijv.: *Deze cathedraal bevat vele heiligdommen*, **52.** Dit *ge-* behoort tot den stam *ga* van *gaae*, *gaderen*, — men vindt het voorvoegsel zonder beteekenis, doch als versterking in verleden deelwoorden. **57.** Het voorvoegsel *wan-* hangt samen met *wanen* (= ijdel, verkeerd meenen).

28^e Les. 6. Taalkundig bet. eigenlijk taalkunde bezittende en kan dus strikt genomen enkel bij persoonsnamen gebezigd worden. Dat men zegt: een *taalkundig tijdschrift* is door invloed van het Latijnsche taalgebruik. **8.** Merk het onderscheid op tusschen: *wettig* = in overeenstemming met de wet; *wettelijk* = naar de letter van de wet; *wettisch* = te slaafs aan de wet gehecht. **9.** Als de stam niet op een' *sis*-klank uitgaat, wordt *i* meestal uitgestooten; echter: *Frankisch*, *Moscovisch*; doch *Friesch* in plaats van Friezisch. **11.** Deze beteekenis kan door één' genitief omschreven worden. Men lette op de vorming van deze stoffelijke bijv. nw. **13.** Men denke aan *lijnzaad*, *lijnwaad*, *lijnolie*. **14.** Behalve die onder 3° genoemd heeft men bijv. nog: *onnoozel*, *kregel*, *wankel*, *vergetel*(heid). **17.** *Openbaar* is een dubbelwoord, het bet. *open* en *bloot* (het land lag *open* en *bloot* voor den vijand); evenzoo: *openbare* school, *openbare* verkooping, enz. *Vergelijk*: ruilebuiten, koekeloeren, brokstuk, bronwel, weduwwrouw, haarlok, enz. Het taalgebruik heeft hier te beslissen. **20. Zeldzaam**

staat voor *zeldsien*, *zeldsiene* of *zeldsene*. Uit den stam *zeld*, *zelt* ontstond ons *zelden*; *sien* zou zooveel als *schoon* bet. hebben(?). — **21.** Dit *-lijk* is hetzelfde als *lijk* in *lic*-haam, *lik*doorn, en beteekende gestalte, gedaante, vorm. **25.** Men denke aan het onderscheid tusschen *dragelijk* (figuurl. bet.) en *draagbaar* (eigenl. bet.); *onmetelijk* (abstr. of fig. bet.) en *onmeetbaar* (eigenl. bet.) **26.** *Verliezen*, *verloren*, *te loor gaan*, *teleurstellen*, eene *looze* noot, *looze* halmen. **28.** *Werkeloos* = zonder te werken, en *werkloos* = verstoken van werk. **36.** Neen, deze woorden zijn vormen van: *bekomen*, *bereiden*. **37.** *ge-* dient meestal slechts tot versterking; vergelijk *streng* en *gestreng*, *wis* en *gewis*, *verzellen* en *vergezellen*, enz. **38.** Men denke aan: *snelgewiekt*, *platgeboomd* (vaartuig), *breedgeschouderd*, enz., evenzoo: *bijgenaamd*. **41.** Hier zijn de grondwoorden in onbruik geraakt. **42.** Omdat men voor *onschoon* leelijk, voor *onlaag* hoog enz. kan bezigen. Met de ontkenning *niet* kunnen zij gebezigd worden; want *niet* ongelukkig is minder krachtig dan *gelukkig*; zoo ook *niet onfraai*. **43.** In *amechtig* = *a-mechtig* = *niet* machtig heeft *a* (dat in bet. aan *on* verwant is) eene beroovende kracht; vergelijk in 't Fransch *muser* (ons oude *muizen* = peinzen) en *a-muser* (= zich ontspannen).

VIERDE AFDEELING: LES 33—38.

33^e Les. 3. Neen, doch de voorzetsels komen aan dit gebrek te gemoet; allerlei betrekkingen (ook die van den 2en en 3en nvl.) kunnen door middel van een voorzetsel worden aangeduid, zooals betr. van *plaats*, *tijd*, *middel*, enz. **4.** Bij de persoonlijke voornw. **5.** Het is juist het kenmerk van de bijv. gebezigde vnvw., dat zij èn in geslacht èn in getal èn in naamval met hun hoofdwoord overeenstemmen; daarom zijn in zinnen, als: *Hij gaat om met zijns gelijke*; *De boom, wiens vruchten u aanlachen, is een abrikoos*, enz. de vnvw. *zijns* en *wiens* zelfstandig gebezigd. **8.** De *vocatief* [van *vocalis* = klinkend en dit van *vox* = stem; men denke aan *vocalen*, *vocatie* (= roeping), *advocaat*, zelfs aan 't Ned. *voogd*] is geen naamval. Het is een soort van tusschengeworpen (interjectie). Deze bepalingen staan in betrekking van inlijving (inhaerentie) en vormen met het hoofdwoord één begrip. De zinnen, die bij den *vocatief* als bepaling voorkomen, als: *o Kerstnacht, schooner dan de dagen!* (VONDEL); *Duijfjes*, die mij plagt te omzweven, daar ik in mijn Bloemhof zat, enz. zijn uitgewerkte bepalingen. **13.** De verbuiging van het lidw. is eene aanvulling; het Latijn kent bijv. geen lidwoord, als: de mensch: *homo*; des menschen: *hominis*; aan den mensch: *homini*; den mensch: *hominem*. — Meerv.: *homines*, *hominum*, *hominibus*, *homines*. Ziehier nog de verbuiging van: de dag: 1° *dies*, 2° *diei*, 3° *diei*, 4° *diem*, en in 't meerv.: 1° *dies*, 2° *dierum*, 3° *diebus*, 4° *dies*, alsmede die van: het volk: 1° *populus*, 2° *populi*, 3° *populo*, 4° *populum*,

en van 't meerv.: 1° *populi*, 2° *populorum*, 3° *populis*, 4° *populos*. De rijkdom van uitgangen (het Latijn heeft 5 declinaties van de zelfst. nw.) maakt alle gebruik van hulpwoordjes of lidwoorden overbodig. **14.** Een bepaald hoofdtelwoord kan als een zelfst. nw. gebezigd worden, bijv. als naam van een *cijfer*: *Schrijf eens twee zessen*; als zij een zeker tal beteekenen: *De kinderen gaan bij tweeën uit de school.* — Verbuiging valt hier niet bij op te merken; een ouden genitief vindt men in: *tweeërlei*, *drieërhande*, enz., en, naar men wil, een ouden datief in: *Het is bij zessen* (= Het is bij zessen uren); hij sneed den koek *in drieën* (= in drieën stukken). Het telwoord *een* en *geen* wordt verbogen als een lidwoord, d.i. sterk; de telwoorden *half* en *beide* worden verbogen als zwakke bijv. nw. De *ranggetallen* (bepaalde en onbepaalde) worden zwak verbogen, ook *eerste* (afgeleid van 't bijwoord *eer*). — De *onbepaalde* hoofdtelwoorden, als: *menig*, *vele*, *alle*, *enkele*, *sommige*, hebben de sterke buiging, doch hun genitief wordt in den regel omschreven. Van de overige (nl. herhalingsgetallen, verdubbelgetallen en soortgetallen) hebben alleen de bijv. nw., door *-ig* van een verdubbelgetal gevormd, als: *drievoudig*, *menigvuldig*, eene verbuiging, en wel de zwakke.

34° Les. 2. a. De *leeuw* is sterk. *b.* De *leeuw* is *de koning* der dieren. *c.* Hier is de *leeuw*, de *koning* der dieren. *d.* De *leeuw* heerscht als *koning* in zijn gebied. **3.** In zinnen, als: *Ik zie hem lezen* (= Ik zie, dat hij leest); *Ik hoor de klok luiden* (= Ik hoor, dat de klok luidt), heeft men met een' uitheemschen vorm te doen; men heeft hier bij den infinitief *lezen*, *luiden* een' accusatief, die de werking *verricht*. Volgens het Ned. taalgebruik dient men de zinnen op te vatten en te ontleden, zooals zij tusschen de haakjes zijn uitgewerkt. **4.** Ja, bijv.: Geef den keizer, wat *des keizers* is; *Des vreemdlings* was het Droog (STARING, *Verjaardag*, vers 17); die man is *blootshoofds*; hij is *goedsmoeds*. Men noemt (DE GROOT, § 24) daarom dezen *zen* naamval wel den praedicatieven. In vele gevallen werd hij vervangen door een voorzetsel of wisselde daarmede af: *Hij is blootshoofds*, of: *Hij is met blooten hoofde*; evenzoo: *hij is van adel*, *van goede familie*, *van Duitische afkomst* (= deutschen Ursprungs). In het Duitsch heeft deze praedicatieve *ze* nv. meer stand gehouden dan bij ons. — De *4e* naamval komt als praedicaat voor in: *Ik ben me zelve niet* (en niet: Ik ben ik zelve niet); *Als ik u was* (en niet: Als ik *gij* was); *Wees u zelf* (en niet: Wees *gij* zelf), enz. enz. — Langzamerhand is men den praedicatieven *zen* naamv. (ook het naamw. gezegde, voorafgegaan van een voorzetsel) met het koppelwoord als één begrip gaan opvatten, en dus ontstonden de werkwoordelijke uitdrukkingen: *voornemens zijn*, *van zins zijn*, *willens zijn*, *goedsmoeds zijn*, die ook bij de ontleding niet gescheiden worden. Ook de uitdrukkingen, waarin het naamw. gezegde in den *4en* naamv. voorkomt, worden als één werkwoord opgevat: *Ik ben me zelf niet*; *Als ik u was*; bijv.: *Ik* — onderwerp; — *ben me zelf niet* — ontkenkend gezegde; *zelf* — bepaling van *me*. **5.** Terecht een *zoogenaamde!* dubbele nominatief, daar het onderwerp niet be-

heerscht wordt door het gezegde: *De roos* is eene bloem. **6.** Naar de letter is hier de 4e naamval op zijne plaats; de bedoeling is: *Laat toe, dat ik uw vriend blijf; Laat toe, dat dit boekje uw vriend is.* Nu vindt men in de bijzinnen *uw vriend* in den 1en naamval. In de constructie, die wij reeds bespraken bij vraag 3, leest men niet meer *ik*, maar *mij* (4e naamval), en daarom dient *vriend* (dat nu bepaling is van *mij*) ook den vorm van den accusatief te hebben¹⁾. — Prof. BRILL merkt echter op: „Staat bij den infinitief *zijn* of *wezen*, die van *doen* of *laten* afhangt, een kwalitatief woord, dan plaatse men dit niet in den accusatief, maar in den nominatief. Het Hoogduitsch gaat ons hier voor.”

7. *Laat ik toch gaan* (= Dat ik toch ga) is eene aansporing, gericht tot zich zelf; *laat mij toch gaan* (= laat toe, dat ik ga) is een verzoek, gericht aan een ander. **11.** Naar de letter opgevat, is de beste schrijfwijze: *Geloof mij uwen vriend te zijn* (= Geloof, dat ik ben uw vriend); *uwen vriend* is weer bepaling van *mij* geworden. — **12.** Hij schaamt zich als *de* bewerker, is alleen te verdedigen, daar *als de bewerker* eene bepaling is van *hij* en niet van *zich*, dat als deel van het werkwoord (een wezenlijk reflexief werkw.) geen afzonderlijk lid van den zin is. **15.** Men dient te schrijven: De man, *die* ik weet, dat rijk is. De opvatting is: De man, *die* is rijk, ik weet *dat*. Doch: *De man, dien ik weet, dat gij gezien hebt*, omdat de opvatting is: *De man, dien gij hebt gezien, ik weet dat*. Dergelijke constructies dient men echter te vermijden; ze zijn uitheemsch (Latijnsch).

35^e Les. 4. Dat de gewoonte van de genitiefs-*s* deze letter soms doet plaatsen achter een meervoud. — *Boerins* kippen kan men niet zeggen, wel: *tantes* breikous, *grootmoeders* bril, omdat in deze uitdrukkingen *tante*, *grootmoeder* min of meer als eigennamen worden opgevat, zoo ook: *Koningins*-verjaardag. **6.** Men beschouwt „goede wijn, goeden wijn” als eene oneigenlijke bijstelling van *glas* en geeft ze denzelfden naamval. Eigenlijk heeft men met een’ genitief (positieven gen.) te doen, doch deze wordt niet meer gevoeld. Nu door redeneering hier te komen tot den 4en naamval (de genitieven gaan over in den accusatief, men denke aan die bij bijv. nw. en werkwoorden) is geene rekening houden met het taalgebruik. Het zou iets zijn van wat de Franschen noemen: *la grammaire raisonnée!* **10.** De genitief wordt vervangen door een’ 4en naamval: *Hij schaamt het zich*, of hij wordt omschreven door een voorzetsel: *Hij schaamt er zich over*. Zoo schrijft Beets bij *gedenken* altijd aan: *Gedenk aan den lieven William!* **12.** De genitief in *peinzens* moede heet oorzakelijke genitief; het *peinzen* is oorzaak, dat ik moede ben. **14** en **15.** Men lette hier op het verschil der vormen, waarbij de genitieven voor-

¹⁾ Zoo vat de Deutsche dichter Göthe het ook op, als hij in den aanhef van zijn’ roman: *Leiden des jungen Werthers*, schrijft: *Und du gute Seele . . . lasz das Büchlein deinen Freund sein . . .*

komen. **17.** Men noemt dezen genitief wel: genitief van scheiding (separatieven genitief). **18.** Dit tusschenwerpsel is *wee*, bijv.: *Wee uwer*, waarin de één den genitief, de ander den datief wil zien. **24.** Men kan niet meer zeggen: *Dit zijn de psalmen Davids, des Konings van Israël*; 't best is te zeggen: *Dit zijn de psalmen van David, den Koning van Israël*.

36e Les. 6. Bijv.: *bevallen* van *vallen*; *ontvallen*, eveneens van *vallen*; *gebeuren* van *beuren*; evenzoo: iemand *bestaan*, *behagen*; *geschieden*, *ontloopen*, *ontgaan*, *ontkomen* (echter: *hij ontkwam het gevaar*). **13.** Hier is *u*, *hem*, *mij*, enz. vierde naamval, en de zinnen kunnen in 't lijdend omgezet worden. **14.** Evenals in 13. — **15.** Hier is de *u* datief en *rekening* accusatief. **17.** Hier is *u* weer accusatief. **22.** Hier is *hen* accusatief. De opvatting is: Het uitzicht maakt, dat *zij* beven. Zie 34e Les. — **25.** Ik tik *hem* op den schouder. De tranen staan *u* in de oogen. *Het water stond hem in de laarzen* (= het water stond in de laarzen van hem, d. i. in zijne laarzen). *Dit feest wordt gegeven u ter eere*, enz.

37^e Les. 5. Bij de werkwoorden: *zien*, *hooren*, *voelen*, *doen* en *laten* vertoont onze taal de constructie, die de Latijnsche syntaxis *accusatief met den infinitief* noemt. De ontleding er van is: *Ik hoor hem zingen* = ik hoor, dat hij zingt; dit is de Nederlandsche vorm, en de overbrenging in dezen vorm valt aan te bevelen. Naar den vorm is de ontleding: *Ik* — onderwerp; *hoor* — gezegde; *zingen* — voorwerp van *hoor*; *hem* — onderwerp van *zingen*. De infinitief *zingen* heeft alzoo een' accusatief bij zich (dit geval, nl. een' infinitief met een accusatief, is algemeen in 't Nederlandsch, als: *eenen brief schrijven*, *eenen appel plukken*, enz.); doch die accusatief is het onderwerp der gedachte. Dit is vreemd! Zoo kan bij dien infinitief een lijdend voorwerp komen, als: *ik zie hem eenen brief schrijven*; *ik hoor hem een vers voordragen*; *ik laat den kleermaker eenen rok maken*; *ik voel hem mijne hand schudden*; in deze en dergelijke zinnen is *eenen brief*, *een vers*, *eenen rok* lijdend voorwerp van den infinitief. Zie hierover weder 34e les, aant. 3. — **8.** In: *Ik noem den rechter de namen der misdadigers is den rechter* datief; in: *Hij liet zijnen broeder allerlei grofheden zeggen*, hangt het van de beteekenis af, of *zijn*en broeder datief of accusatief is. In het laatste geval is de beteekenis: *Hij liet toe, dat zijn broeder allerlei grofheden zeide*. **10.** *Als* is hier voegwoord en *wven redder* is bepaling van *zich* en dus accusatief; *voor eene bedriegster* is bepaling van *haar*; *voor* is voorzetsel en staat in bet. gelijk met het voegwoord *als*; *tot zijn' adjutant* is bepaling van *kolonel*, *tot* is weer voorzetsel en staat in bet. gelijk met het voegwoord *als*. **11.** *Ik* — onderwerp; *heet* — gezegde; *dat'* — voorwerp van *heet*; *studeeren* — bepaling van *dat*. **12.** Omdat de beteekenis tweeledig kan zijn, nl.: *Ik zie, dat de kip eet*, en: *Ik zie, dat de kip gegeten wordt*. Bij het overbrengen in den Nederlandschen vorm kan men den infinitief of door

een actief óf door een passief omschrijven: dit hangt af van de beteekenis: *Ik zie het paard trekken. Ik zie den ploeg trekken. Ik hoor den jongen zingen. Ik hoor het lied zingen.* **14.** Ik acht hem als mijnen besten vriend = Ik acht hem als ik mijnen besten vriend acht. **17.** Hij kwam binnen, *de handen in den zak.* **25.** Niet alleen het voorvoegsel *be-* maakt van intransitieven transitieve werkw. Vergelijk: *staan* en *verstaan*, *loopen* en *verloopen*, alsmede: *gaan* en *aangaan* (een verbond), *nagaan*; *staan* en *bijstaan*, *uitstaan*, *toestaan*; *komen* en *doorkomen*, *nakomen* (eene belofte); *loopen* en *dóorloopen*, *overlóopen* (hij *overloopt* ons niet), enz. **30.** Zie les 34, aant. 6. — **32.** *Vergeten* regeerde oudtijds den genitief, — evenzoo de adjectieven *gewaar* en *bewust*. Deze genitief is overgegaan in den accusatief. — *Ik ben de brug overgereden* = Ik ben (over) de brug overgereden.

38^e Les. 2. *Uit hoofde, ter wille* (van). **3.** Deze *s* (nl. die van *voorshands*, *buitenslands*, *insgelijks*, *binnensmonds*) is enkel eene bijwoordelijke *s*, dezelfde, die men vindt in: *bijtijds*, *vannieuws*, *aanstonds*, enz. Er is alleen dit verschil, dat ook het voorzetsel de *s* aannam. **6.** Het geslacht der zelfst. nw. is soms aan wisseling onderhevig; *hart* werd langen tijd vrouwelijk en onzijdig gebezigd; — *oorlog* is bij VONDEL meestal onzijdig. **7.** Deze uitdrukkingen zijn goed, omdat *tot* en de partikels *aan*, *bij*, *na*, *op*, *in* alle als voorzetsel kunnen voorkomen. — *Van af Maandag* dient te luiden: *van Maandag af*, evenals: *tot Maandag toe*, *met* den hoop *mede*; *af*, *toe* en *mede* kunnen den dienst van voorzetsel niet verrichten, het zijn bijwoorden; de overeenstemmende voorzetsels zijn: *van*, *tot*, *met*.

VIJFDE AFDEELING: LES 39—42.

Daar ontleding de beste leermeesteres is voor de studie van de zinsleer, verwijzen wij hier naar *Practische Taalstudie*, II, Hoofdstuk XIII, blz. 49—72, alsmede naar Hoofdstuk XIV, blz. 73—105, 5e druk; verder zijn de vragen zoo gesteld, dat zij, met behulp van de noodige spraakkunststudie, *bij eenig nadenken*, kunnen beantwoord worden.

ZEVENDE AFDEELING.

EERSTE PROEVE VAN TOEPASSING.

JAROMIR TE PRAAG.

1. *Een Oud-Student, dien 'k Jaromir zal noemen:
Een Theoloog; befaamd aan Karels¹⁾ School te Praag,
Voor twee paar eeuwen; mogt zich roemen
Van een gezonde maag;*
5. *Maar, ach zijn Beurs lag ziek! De Wissel veertien daag
Ontbrekend, was 't crediet verdwenen,
Bij Schagcher-Ephraïm, zijn welbeklanten buur;
Het, anders lokkend, elensuur
Dreef Jaromir 't Boheemsche Athenen*
10. *Als een verstootling uit; en bergwaart sloop hij voort;
Op 't eenzaam pad in de overlegging niet gestoord:
Hoe met een platten buil een maaltijd te vereenen.*

A. C. W. STARING.

V R A G E N.

1. Welken naamval geeft gij het woord Jaromir van het opschrift?
2. Waartoe dient het voorzetsel te in: Jaromir te Praag? Vindt men dezen vorm ook niet op adressen? En hoe het voorzetsel te verklaren in: De steden aan de Oostzee; Apeldoorn op de Veluwe; Huizen in de Betuwe; Bergen-op-Zoom, enz.? Kan te ook eene betrekking van tijd uitdrukken? En wat meer?
3. In welken naamval staat Praag? Geef voorbeelden, dat te gevolgd wordt door den datief. Welke andere voorzetsels kent gij, die den 3^{en} naamv. regeeren?

---

¹⁾ Keizer Karel IV, in 1348 derzelve stichter. St.

4. Laat in voorbeelden zien, dat het rededeel een den dienst kan verrichten van telwoord, lidwoord van eenheid, onbepaald voornaamwoord. Idem: geen. Kunt gij de vorming van geen ook verklaren? Komt het gebruik van een en van geen (als lidwoord) in elk opzicht overeen?
5. Wat is het onderscheid tusschen: een oud student, en een oud-student, evenzoo: een oud inspecteur, en een oud-inspecteur? Verbuig eens beide uitdrukkingen, in het enkelvoud. Welke gevallen kent gij meer, dat het koppelteeken moet gebezigd worden?
6. Welk rededeel is hier dien? Ontleed redekundig den zin: dien ik Jaromir zal noemen. Waarom noemt gij Jaromir niet eene bepaling van noemen? En waarom noemt gij Jaromir geene bijstelling van dien? En hoe ontleedt gij: Ik noem hem ongelukkig. Dat noem ik studeeren? Kan noemen ook een datief + een accusatief bij zich hebben? Voorbeeld.
7. Hoe benoemt gij den zin: dien ik Jaromir zal noemen? Waardoor wordt hier het zinsverband bewerkt? Bezig ook vormen van het vragend voornaamw. wie en welke als betr. vnw. Evenzoo het vragend bijwoord hoedanige. Kan de bijv. bijzin nog op andere wijze aan zijn antecedent of aan een' anderen zin verbonden worden, bijv. door voegwoorden, als: dat, of, toen, wanneer, als; door voornw. bijwoorden; door het bijwoord daar of waar? Voorbeelden.
8. Hoe heet de grammatische figuur, waardoor 'k uit ik ontstond? Is dit 'k hier een proclitisch of een enclitisch woordje? Bezig den genitief van ik of van wij in velerlei voorbeelden.
9. Welke naamval is Jaromir (vers 1)? En welke naamval is Jaromir, als ge den zin in den lijdenden vorm brengt? Waarom? — Hoe ontleedt gij den zin: Ik noem het uw' plicht, dat gij ijverig studeert? STARING zegt in Ivo (vers 63): De koning heet, wat zijn glorie fnuikt, rebellig wederstreven. Hoe is hier de ontleding? Evenzoo in Marco (vers 40):
En dat men, voor haar schoon, naar ridderwijze, blaak',
Verklaart de Jonglingschap een staatswet.....

10. Hoe heet hier het hulpwerkz. zal? Bezig zal als hulpwerkz. van wijze en wel op twee manieren. Tot welke werkwoorden behoort zullen naar zijne vervoeging? Hoe is de vorm zoude etymologisch te verklaren? En wordt dit woordje zal taalkundig afzonderlijk ontleed? Hoe handelt gij in dit opzicht met zal in: Ik hoop, dat hij komen zal (= moge)?
11. Hoe weet ge, dat noemen een zwak werkwoord is? Hoe verklaart ge de bet. van den term zwak, van den term gelijkvloeiend, van den term klankhoudend? Is genaamd op dezelfde wijze gevormd als genoemd? Geef nog 10 woorden, die gevormd zijn als genaamd. En hoe is de vorming van bijgenaamd? Andere voorbeelden.
12. In welk verband staat: Een theoloog in vers 2 (theologant, theoloog = godgeleerde) tot het vorige? Is dit dan eene bepaling van gesteldheid? In welken naamval kan de bijstelling (appositie) voorkomen? Kan eene bijstelling ook bepaling zijn van een' voorafgaanden volzin? Noem andere woorden, die met -loog (logos = leer) zijn samengesteld. Wat weet gij van de spelling van het meervoud? Welke 7 woorden uit vreemde talen hebben de dubbele o? Welke letter is h in theoloog, — andere voorbeelden? Kent ge nog eene tweede stomme letter?
13. Hoe heet de zin: befaamd aan Karels school te Praag? Wat is het kenmerk van dezen beknopten zin? Wat beteekent de term: beknopt? Zoudt ge wel zeggen, dat men een' beknopten zin aanvult of volledig maakt, wat dan? Hoe noemt ge zinnen, als: De hoop, u weder te zien, geeft mij moed. De vraag, waar te landen, hield de bemanning bezig. Wij zagen een' ouden man, in eenen leunstoel voor de deur gezeten. En 't landvolk, spelende aan zijn' vloed, brengt vader Rijn den lentegroet. Hij is geen man, om er peil op te trekken? Zou de punctuatie in de drie eerste regels van STARING ook de uwe zijn?
14. Hoe is 't woord befaamd gevormd? Wat verstonden de Grieken door de Faam? Geef woorden, die gevormd zijn als befaamd, bijv.: bedeed, begaafd, en verklaar ze. Welke kracht heeft

- hier het voorvoegsel? En hoe verklaart ge behendig en benoodigd?
15. Geef voorbeelden, dat aan eene betrekking van tijd uitdrukt. Bezig aan als bijwoord. Wordt de bet. van dit voorzetsel wel eens door een ander voorzetsel versterkt?
  16. Welken genitief vindt ge in Karels School? Hoe wordt die genitief bij familienamen aangeduid? Hoe bij voornamen, hoe bij namen van werelddeelen, landen, steden, enz.? Wat zoudt ge zeggen: Keizer Karels school, of Keizers Karels school, en waarom? Ivo (STARING, Ivo, vers 138) keert terug aan Veldheer Willems zij, of aan Veldheers Willem zij?
  17. Welken naamval geeft gij hier aan school? Met hoeveel *o's* spelt gij het meervoud en waarom? ¹⁾ Welke regels kent gij voor de spelling met de enkele *o*?
  18. Waarbij behoort de bepaling voor twee paar eeuwen (vers 3)? Welk rededeel is voor hier? Wanneer geeft ge voor een klemtoonteekeken? Kent gij ook voor in de bet. van: in plaats van, als, wat betreft? Bezig voor als voegwoord. Idem als bijwoord.
  19. Noem vier of vijf woorden, die etymologisch met twee samenhangen. Noem het rang-, soort- en herhalingsgetal, afgeleid van twee. Wanneer schrijft men twee met het volgende woord aaneen? Hoe verklaart ge tweeerhande, tweerlei? Is hier er eene inlassching? In welke soortgetallen wordt eene *d* ingelascht? Wordt twee ook als zelfst. nw. in het meervoud gebezigd?
  20. Welke is de regel, die leert, dat men heeft te zeggen: twee paar en niet: twee paren? Wat zoudt ge zeggen: Een bankbiljet van vijf en twintig gulden of guldens? Is er onderscheid tusschen 25 cent en 25 cents? Wat dunkt u dan van het opschrift op onze kwartjes?
  21. Eeuw (oorspr. tijd) bet. thans een tijdperk van honderd jaar.

---

¹⁾ School komt van 't Latijnsche *scola* = plaats, waar verscheiden personen tegelijk onderwijs ontvangen. Men denke ook aan: *scholarch*, *scholastiek* en *scholasticus*.

Geef afleidingen of samenstellingen, waarin eeuw voorkomt. Verklaar ze. Kan eeuwig ook als bijw. voorkomen? Wat is dan de beteekenis?

22. Vindt ge de uitdrukking onberispelijk: mogt zich roemen van een gezonde maag? Roemen van bet. roemend spreken van; wat bet. roemen op en wat bet. roemen en wat roemen in?
23. Is het woord mogt hier hulpwerkw. van wijs? Ontleed mogt taalkundig; waarom zegt ge sterk w.w.; waarom onregelmatig? Waarom schrijft gij mocht en niet mogt? Welke zijn de andere werkwoorden met een' opgeschoven verleden tijd? Verklaar bijv. de vervoeging van k u n n e n, hoe ontstond het nieuwe imperfectum?
24. Ontleed het woord roemen taalkundig. Noem de vier tijden van dezen infinitief. Evenzoo van geroemd worden. Kunt gij deze laatste vormen ook in kleine zinnen bezigen?
25. Welke naamval is gezonde? Behoort gezonde hier tot de sterke of tot de zwakke verbuiging? Verbuig gezonde als mannelijk substantief. Welke verbuiging? In welke gevallen wordt het bijv. nw. door het lidwoord van eenheid van zijn substantief gescheiden?
26. Dit maag bet. lichaamsdeel. Kent gij nog een ander woord maag in de taal? Ook in samenstellingen? Hoe heeten de woorden maag (lichaamsdeel) en maag (verwant) ten opzichte van elkaar? Hoe worden woorden als: aas en aas, bal en bal, want en want evenzoo genoemd? ¹⁾ En hoe noemt men woorden, als: nog en noch, pont en pond, mild en milt, lijden en leiden, kloven en klooven ¹⁾?
27. Welke zinnen worden door maar (vers 5) verbonden? Is het waar, dat dit partikel samenhangt met 't imperfectum der aanvoegende wijs van het werkwoord zijn? Bezig maar als bijwoord, als zelfst. nw., als voegw. verbindend twee zinsleden.
28. Welk is het subjectief en welk het objectief geslacht en getal van

---

¹⁾ Homoniemen. Deze term is uit het Grieksch: h o m o s gelijk, en het tweede lid bet. naam. Het zijn dus gelijkkluidende woorden van verschillende beteekenis.

- zijn (vers 5)? Als ik zeg: mijne beurs en de zijne, is dit laatste voornaamw. dan zelfst. of bijv. gebezigd? Hoe heet zijns in: Hij is zijns gelijke, om zijns zelfs wil?
29. Met welk verouderd werkwoord hangt beurs etymologisch samen? Kent gij andere woorden, die aan bedoeld werkwoord etym. verwant zijn? Ook het woord gebeurtenis? Hoe is het meervoud van beurs? Noem woorden, die de slot-*s* in het meervoud behouden. Verklaar: barrevoets, de barre zon, barsch.
  30. Is lag hier een begripswerkwoord? Als iemand te bed ligt en ik van hem zeg: Hij ligt ziek, is ligt dan ook een koppelwerkwoord? Hoe ontleedt gij dan: De beurs lag ziek. De man ligt ziek. Dat staat u vrij. Hij stond schreiend voor mij? Bezig: raken, vallen, zien als koppelwerkwoorden. In welk opzicht komt een koppelwerkwoord met het voegwoord en overeen, en in welk opzicht is er verschil?
  31. Welke naamval is ziek? Geef voorbeelden, dat het naamwoordelijk gezegde *ze* of *4e* naamval is.
  32. Komt achter liggen, staan, zitten en loopen vóór den infinitief altijd het voorzetsel *te*, als: Hij ligt mij *te* vervellen. Hij staat *te* droomen?
  33. Is de zin: De wissel veertien daag ontbrekend, was 't crediet verdwenen, onberispelijk gebouwd? Hoe heet het eerste lid bij zinsontleding? Hoe ontwikkelt gij dat lid? Wat is nu het onderwerp, en wat is het onderwerp in den hoofdzin? Zijn dus zinnen, als: De Burgemeester binnentredend, hieven de kinderen het feestlied aan, niet af te keuren? Waarom?
  34. Waarom bezigt de dichter hier het lidwoord van bepaaldheid: de wissel? Vindt ge in desbewust, deskundige, desnietteenstaande den genitief van dat lidwoord? En in desverkiezende, desverlangende, desgevraagd?
  35. Is wissel niet een overblijfsel van eene samenstelling, waarvan het tweede lid verloren ging? Geef er meer.
  36. Hoe is de vorming van veertien? En hoe verklaart ge die van de telwoorden veertig, dertien, elf, twaalf? Als ge zegt:

Wij zijn met ons veertienen, hoe ontleedt gij dezen zin dan? Wat weet gij van de schrijfwijze (aaneenschrijving) der telwoorden? En hoe noemt gij geen, half en beide?

37. Zoudt ge ook zeggen veertien daag, acht daag? En wat zoudt ge schrijven: des dags schijnt de zon, of des daags schijnt de zon; de uren des dags, of de uren des daags; mijn Zondagsch kleed, of mijn Zondaagsch kleed; des namiddags, of des namiddaags? Als ik zeg: De wissel ontbreekt 14 dagen, dan is de bedoeling: de betaling van den wissel ontbreekt 14 dagen; in welke naamval staat nu dagen, volgens welke regel? Hoe ontleedt gij zinnen, als: Zij is aan den drank, Hij is uit Italië, Het kind is acht jaar.
38. Hoe heet de vorm ontbrekend? Noem de andere deelwoorden van ontbreken ¹⁾. Hoe worden deelwoorden en infinitief wel met één' term genoemd? Als ik zeg: ontbrekend geld, is ontbrekend dan een bijv. nw., vergelijk: een spelend kind en een speelsch kind, een dorstend mensch en een dorstig mensch. Wanneer hebben deelwoorden trappen van vergelijking? Waarom heeten die vormen van 't werkwoord juist deelwoorden? Kent gij ook infinitieven, die zoodanig het karakter van zelfst. nw. hebben, dat zij in het meervoud gebruikt worden?
39. Hoe noemt gij was in 't Crediet was verdwenen? In welke gevallen worden intransitieven met zijn vervoegd? Welke andere diensten kan is of was nog in eenen zin bewijzen; let op zinnen als: Troye was; hij was geslagen; de hemel was blauw. Is de benoeming van was dezelfde in: Hij was gevallen en: hij was geslagen?
40. Hoe heet een achtervoegsel als -iet in crediet? Zoudt gij dit woord ook aldus spellen? Is er onderscheid tusschen credit en krediet? Evenzoo tusschen: critiek en kritiek, commies

---

¹⁾ Ontbreken bet. oudtijds evenals ohtbinden, ontknoopen zooveel als los, openbreken. Die bet. is geheel verouderd. Reeds Vondel (1597—1679) bezigde het woord in de bet. van tekortschieten, mangelen, verzuimen.

- en kommies, comédie en komedie? Noem woorden met andere bastaarduitgangen, als met: -et, -ment, -uur, enz.
41. Wat bet. het uit de Hebreuwsche taal afkomstige werkw. schacheren? Wat merkt ge op bij de uitspraak der sch? Kent gij nog een woord met zulk eene sch? Welke verschillende uitspraken kent gij van ch; denk bijv. aan: Christenen, chirurgijn, monarch, enz.
  42. Hoe heet: zijn welbeklanten buur in de redek. ontleding? In welken naamval komt hier dus buur voor? Komt het wel voor, dat de appositie zoo veelvuldig gebezigd is, dat men haar zonder haar antecedent bezigt? Verklaar de vorming van beklant en welbeklant (zie ook vraag 14). Andere voorbeelden te geven, als: welbespraakt en hoogbejaard? Welke stamrij kunt gij vormen met het woord buur als grondwoord? Verklaar die woorden.
  43. Wat drukt het voorzetsel bij in de eerste plaats uit? Kan het ook eene betrekking van tijd aanduiden? Kan het ook de beteekenis hebben van door? Bestaat er ook verband tusschen dit voorzetsel en het voorvoegsel be-?
  44. Hoe noemt gij den zin: anders lokkend? Wat bet. hier anders? Wat kan anders nog beteekenen? Hoe is het woord anders gevormd? Zegt ge: Het is anders dan gij meent, of: Het is anders als ge meent?
  45. Wat is de eigenlijke bet. van lokken en wat bet. lokkend hier? Is lokkend hier bijv. nw., of verricht het slechts den dienst van een bijv. nw.?
  46. Hoe kwam men in onze taal aan het lidwoord het? Kent gij van uur nog een ander geslacht? Wat zoudt gij schrijven: Het is 8 uur, of 8 uren. De les begint om 12 uur, of om 12 uren? Hoe verklaart gij de samenstelling etensuur, is zij eigenlijk of oneigenlijk? En hoe is in scheidsmuur, leidsvrouw, raagshoofd de verbindings-*s* te verklaren? Idem in: goedsmoeds, blootshoofds, alleszins? Wat bet. eten in etensuur? Vergelijk: etenskast, etensbak, etens-tijd? Geef meer samenstellingen, waarin het eerste lid een

- genitief is van een' infinitief, als: levensduur, peinzensmoede, enz.
47. Hoe ontleedt gij: Men dreef den vijand de vesting uit? Het etensuur dreef Jaromir de stad uit? Zeg deze zinnen in den lijdenden vorm. Wat merkt gij op over de vervoeging van uitdrijven?
48. 't Boheemsche Athenen ¹⁾ = Praag. Wat duidt -sch aan, als het gevoegd is achter namen van werelddeelen, landen, steden, dorpen? Vorm bijv. nw. van Azië, Afrika, Amerika, Europa, Frankrijk, Spanje, Italië, Sicilië, Malta, Portugal, Noorwegen, Brazilië, Nieuw-Zeeland, Algiers, China, Gelderland, Friesland, Zeeland; Parijs, Keulen, Londen, Leiden. Wanneer bezigt men in dit geval -isch? Waartoe dient het achtervoegsel -sch nog meer in de taal, let op woorden als: speelsch, linksch, zijwaartsch, ruggelingsch, dagelijksch, lakensch; alsmede op: alledaagsch, grootsteedsch, kleinsteedsch, grootscheepsch, buitendijksch, onderaardsch, anderdaagsch, derde-daagsch, uitheemsch, enz. En als gij let op de schrijfwijze iets nieuws, iets fraais, wat merkt gij dan op bij die van: iets grootsteedsch, iets uitheemsch? Of zoudt ge schrijven: iets grootsteeds, iets uitheems? En zegt ge: De koeien grazen buitendijksch, of buitendijks? Het is hier alles kleinsteedsch ingericht, of kleinsteeds ingericht?
49. Hoe noemt ge de bepaling: als een verstootling? Waartoe dient hier dus het voegwoord als? Wat is de bet. van als? Zoo men zegt: De matrozen klommen als katten in 't want, waartoe dient dan als? Bezig als in de bet. van: alsof. Idem, in die van: indien. Idem, als verklarend voegwoord. En bezigt gij achter: niet, niets, niemand, geen, anders het voegwoord als of dan? (Zie ook Vraag 42).

---

¹⁾ Athene of Minerva is de godin der wijsheid; die hoogeschool was in fig. zin in Praag haar tempel, bij uitbreiding was Praag zelf haar gewijd.

50. Verklaar de vorming van verstooteling, en geef een paar gelijksoortige afleidingen. Zeg de bet. van deze woorden. Welke naamval is hier verstooteling?
51. Wat bet. bergwaart? Welk rededeel is het? Wordt dit woord in den regel niet op eenigszins andere wijze geschreven? Geef andere voorbeelden. Hoe noemt ge de *s* in: daags, deels, straks, groots, onvoorziens? Verklaar ook vaak (= dikwijls) den datief van vak (= tijd); midden (datief van 't vr. mitte), wijlen (datief van 't vr. wijle = tijd). Geef ook eenige bijw. door 't achtervoegsel *-e* afgeleid. Idem, door *-en*, als: boven (= be + ov + en, van op).
52. Tot welke klasse van sterke w.w. behoort sluipen? Welke bijzonderheden kent gij van deze klasse? Hoe komt het, dat bij deze klasse de stam eene *ui* of wel eene *ie* vertoont? Is voortsluipen eigenl. of oneigenl. samengesteld? Hoe wordt het verleden deelwoord gevormd? En hoe is het met het verleden deelwoord bij de eigenlijke samenstellingen, als: spelevaren, vrijwaren, kielhalen, ondergaan? enz. Waar plaatst ge *te*, als dit partikel hier bij den infinitief vereischt wordt?
53. Wat is de enclitische vorm van hij? Hoe verklaart gij *em*, als: Ik zie *em* ('*m*); Ik geef *em* ('*m*) een boek? Hoe verklaart ge *er*, in: Ze heeft *er* japon gescheurd? En *er* in: Zij hebben zelf *er* leven vergald? Is in: Ik heb *er* honderd; *er* waren *er* velen, enz. dit *er* geen persoonlijk voornw? In: *Er* waren *er* (= daar) velen, is het tweede *er*, een bijwoord, verklaar zijn ontstaan. In: Ik heb *er* honderd ontstond *er* uit *der*, hoe?
54. Hoe benoemt gij den zin: Op 't eenzaam pad in de overlegging niet gestoord? In welke betrekking staat hij tot zijn' hoofdzin?
55. Welke betrekking wordt hier door op uitgedrukt? Kan op ook eene betr. van tijd aanduiden? Hoe verklaart ge op in: Op iemands gezondheid drinken; op iemands woord rekenen; zich op genade of ongenade overgeven? — Welk betr. wijst het voegwoord opdat aan?

56. Verklaar de vorming en de bet. van eenzaam. Voorbeelden. Beteekent eenzaam hetzelfde als eenig?
57. Welk verschil van bet. is er tusschen: overleg'gen en o'verleggen? En in de vervoeging? Waarom noemt men afleidingen, als: overlegging, belegering, wandeling wel verbaal-substantieven? Kunnen woorden met dit achtervoegsel ook eene concrete zelfst. aanwijzen? Ook het voortbrengsel eener werking? Ook de plaats, waar de werking geschiedt?
58. Hoe noemt ge hier het bijwoord niet? Is de zin bevestigend of ontkennend? Kan niet ook behooren bij andere leden van den zin? Is dan de zin ook ontkennend? Kent gij meer voorbeelden, dat bijw. als bepaling staan bij voornw. of zelfst. nw.?
59. In welke betr. staat de zin: Hoe met een' platten buil een' maaltijd te vereenen, tot het vorige?
60. Is dit hoe bijwoord of voegwoord? Kan hoe wel voegwoord zijn?
61. Welk reedeel is met? Wat bet. hier met? Bezigt met in de bet. van: met behulp van, door middel van. Wat bet. met in: Ik ga met hem? Welk bijw. dient, om de kracht van met te versterken?
62. Waarom bezigt Staring een samentrekkingsteeken bij het woord buil? Bestaat er ook een w.w. builen, wat bet. dit?
63. Vindt ge hier maaltijd wel goed gebezigt? Wat bet. dit maal bijv. in gastmaal? Wat bet. maal in: voormaals, andermaal, nogmaals? Wat bet. maal in ijzermaal, moedermaal, wat bet. iets met kleuren malen? Wat bet. maal in: etmaal alsmede in: driemaal? Er bestaat van maal een homoniem, welk? (Zie C. O. blz. 37, r. 13 v. o., 13^e druk). Wat bet. dit maal?
64. Verklaar de vorming van vereenen. Tot welke soort van afgeleide werkwoorden behoort het? Is er verschil in bet. tusschen: vereenen en vereenigen; verzaden, verzadigen; verkon-den en verkondigen? Verklaar ook: pletten, verpletten en verpletteren, evenzoo: louteren, slechten, slaken. Is het woord ontslaken (DE DOOR: Hij ontslaakt de banden (BOGAERS) eene goede vorming?

TWEEDE PROEVE VAN TOEPASSING.

DE KEMEL.

1. *Zijn kemel! — 't Levend schip, dat door de zandzeebaren
Zijn koers houdt, rijk bevracht met keur van Oosterwaren, —
't Woestijnpaard, dat in 't zaal, hem door natuur gewrocht,
Zijn ruiter rustig voert door d' eindeloozen tocht,*
5. *Hem knielend afwerpt en weer opvangt, en, waar de oogen
Vergeefs een waterdrop als uit te lokken pogen,
De karavane met zijn reuk ten dienste staat,
En wellen opspoort, die nog laven. Op de maat,
Vandat de zon herrijst, vervolgt het dier te vrede*
10. *Met onvertraagden vaart, met onverhaasten trede,
Gelijk de kloknaald tikt, zijn' weg, tenzij zich 't lied
Versnelle, waar ook hij gevoelig 't oor aan biedt:
De klaagzang, niet altijd eentonig, van den drijver,
Of wel, de lofpsalm van den pelgrim, vol van ijver*
15. *Maar lijdzaam, die aan 't eind van 't onverkwikkend pad
Jerusalem zal zien, de onsterfelijke stad.*

(Hagar).

I. DA COSTA.

OPMERKING. Dit fragment is ontleend aan Hagar, een der meesterstukken van den dichter Isaac Da Costa. De zwervende Arabier of Bedouien kent geen menschelijk bondgenoot; het dier alleen is zijn helper en steun, maar dat dier is geen os, om het kouter te trekken; is geen jachthond om wild op te sporen; is geen huishond om het erf te bewaken — het is de Kameel, het is het Strijdpvaard of het Ros. Over den Kameel of den Kemel zegt de dichter, wat men hierboven leest; — ook het Ros wordt verheerlijkt:

Zijn ros! de roem vanouds, de vriend van zijn berijder! —
En dan volgen schoone verzen, als:

„Wie gaf het paard zijn kracht,
zijn heldenhart? Wie heeft zijn hals bekleed met pracht
van manen, golvende op den wind?.....

Doch genoeg, om tot nadere kennismaking hen op te wekken, die het dichtstuk Hagar nog niet in zijn geheel gelezen hebben. Thans volgen weer taalkundige vragen over het fragment: De Kemel ¹⁾.

1. Om den nv. van: Zijn Kemel in vers 1 te kunnen bepalen, dient men de drie voorgaande regels van het gedicht te kennen. Ze zijn:

Geen mensch'lijk bondgenoot, die hem te beurt zal vallen, —
 Het dier slechts in zijn dienst! geen koutertrekkende os,
 Geen jacht- of huishond, — maar zijn kemel en zijn ros.

Welken naamval geeft gij nu aan dit: Zijn kemel, eene herhaling van zijn kemel uit het laatstaangehaalde vers?
2. Welke naamval is: 't Levend schip? Waarom bezigt de dichter de woorden: zandzeebaren, koers houden? Welke bet. hecht gij aan levendig? Hoe is dit woord gevormd ²⁾? Verklaar ook de vorming van: partijdig, goedig, nattig, nalatig, winderig, nietig, eenig? En welke vorming vindt ge in: volledig, blondlokkig, breedspakig, blauwoogig, viervoetig? enz.
3. De oude vorm van schip was scheep of schepe. Bewijs dit in uitdrukkingen of samenstellingen.
4. Hoe noemt ge dat (vers 1)? Komt het betr. voornw. altijd met zijn antecedent overeen in geslacht? Welk voornw. is dat eigenlijk, en welke bijwoorden zijn met dat van gelijken stam (wortel)? Welke is de buiging van dat, thans en vroeger? Hoe verklaart ge het voegwoord dat in: Ik hoop, dat ik spoedig zien zal? Vooral dichters bezigen dat voor opdat en zoodat; voorbeelden? Hoe verklaart ge de vorming van: indien, naardien, mitsdien, bijaldien? enz. Bezig dat als zelfstandig naamwoord.
- *5. Welke betrekking drukt door hier uit? Kan door ook eene

---

¹⁾ Kemel is de oudste Nederlandsche naam, naar men wil, door de Kruisvaarders reeds medegebracht uit het Oosten. De naam Kameel (Lat. camelus) is jonger, doch heeft den eersten naam bijna geheel verdrongen.

²⁾ VONDEL bezigt ook gloeiendig. Dit woord hoort men nog in sommige dialecten en evenzoo kokendig (?t is kokendig heet).

- betrekking van tijd aanduiden? Bezig in uitdrukkingen door in de bet. van: door middel van. Welke naamval volgt thans op door? En vroeger?
6. Waarom bezigt de dichter het lidwoord van bepaaldheid voor zandzeebaren? Waarom wordt dit lidwoord niet gebezigd bij de aanspreking (vocatief)? Waarom niet, als een titel voorafgaat of eene bepaling in den genitief, als: Graaf Floris, Napoleons leger, buurmans tuin, enz.? Waarom wel in: de Krim, de Veluwe, De Willemstad, Den Haag; — alsmede in uitdrukkingen, als: de groote Vondel, het bergachtige Zwitserland, het Europa der vijfde eeuw (Beets)?
  7. Verklaar de samenstelling zandzeebaren.
  8. Welk is het subjectief geslacht en getal van zijn in: zijn koers (vers 2)? Weet ge ook iets over het ontstaan en de bet. van het woord koers? En wat bet. het denominatief koersen?
  9. Hoe verklaart ge het ontstaan der ou in houden? Andere voorbeelden. Verklaar ook den vorm hield, alsmede gehalte; — wat bet. spouwen, en hoe verklaart ge tweespalt?
  10. Hoe benoemt ge den zin: rijk bevrucht met keur van Oosterwaren? Ontwikkel hem en ontleed hem dan taalkundig. Wat bet. het voorvoegsel be- in bevrachten? Verklaar ook het ontstaan van keur, en welke werkwoorden kent ge, die het woord keur tot stam hebben? Wat is eene keurbende, wat was een keurvorst? Welke is de wisselvorm van keur? Be-teekenen beide woorden dan hetzelfde?
  11. In welk verband staat: 't woestijnpaard tot het voorafgaande? Wat weet ge van de vorming en van de bet. van 't woord woestijn, en plaatst ge hiernaast niet het woord: lijfeigen?
  12. Ontbind in zinnen regel 3—8, te beginnen bij: dat in 't zaai en te eindigen bij: laven. Hoe benoemt ge den zin: hem door natuur gewrocht, en van welken rang is hij? Hoe benoemt ge den zin: waar de oogen vergeefs een waterdrop als uit te lokken pogen? Welken dienst verricht het voegwoord en in vers 5? Van welken rang is de bijvoeglijke zin: die nog laven?

13. Waarbij behoort de bepaling: in 't zaâl? Van welk geslacht is zaâl, en van welk geslacht is zadel? Wat bet. het voorzetsel in, en welke betrekking wijst het aan, als men zegt: Hij woont in de stad. Hij springt in de sloot. Hij doet dat werk in drie uur. Ik verheug mij in uw geluk. Hij was in gevaar. Ik schrijf u in haast? Bezig in ook als bijwoord. Wat bet.: inzoet, innet, infraai?
14. Wat hebt ge op te merken bij hem in vers 3? Zeg den door u ontwikkelden beknopten zin: hem door natuur gewrocht in den bedrijvenden vorm. In welke opzichten moeten de werkwoorden in den bedrijvenden en den lijdenden vorm der zinnen overeenkomen? Kunt gij den zin: Doe uw best, ook omzetten? Als iemand den zin: Ik zal den man, die mijn horloge vindt, eene goede belooning geven, omzet, als volgt: Door mij zou den man, door wien mijn horloge gevonden werd, eene goede belooning gegeven zijn, is dan zijne omzetting goed. te keuren? Waarom kunt gij zinnen, als: Dit boek behelst veel schoons, Ik heb een' goeden jachthond, Dit schip meet honderd ton, enz., niet lijdend maken? Wat hebt ge op te merken bij lijdende zinnen, als: Er wordt gelachen, er wordt gerust? enz. Waarom kan men zinnen, als: hij schaamt zich, hij kleedt zich, niet omzetten? En wat merkt ge op bij 't omzetten van zinnen, die men tot onderwerp hebben? Kunt ge zinnen, als: Ik hoor de klok slaan, Ik zie den jongen vallen, enz., ook omzetten? En dan zinnen, als: Hij poogt te spreken, Hij tracht te lezen, enz.?
15. Het oude werken (werken) werd zwak vervoegd, doch had in 't imperfectum en 't verleden deelw. onregelmatige wisselvormen; welke? Hoe kunnen deze vormen ontstaan zijn? Van het imperfectum wrocht maakte men het zwakke wrochten (bijv.: een wonder wrochten), en 't verleden deelwoord komt overeen met het zelfst. nw. Wat is dan telkens de bet.?
16. Weet gij ook iets van de vorming en de bet. van ruitser (vs. 4)? Wat bet. ruitserlijk?

17. Hoe benoemt ge het woord rustig? Is het een bijwoord, zeg dan, tot welke soort het behoort.
18. Wat weet ge van de vorming van voeren? Hoe staat dit werkwoord etymologisch en naar zijne beteekenis in verband met varen? Hebt ge weleens hooren beweren, dat alle causatieven eigenlijk denominatieven zijn; dat bijv. voer komt van een' ouden stam voer = in beweging gebracht? En als gij weet, dat het oude sinden = gaan, wat merkt ge dan op in de vervoeging van ons zenden, en hoe verklaart ge gezant? Verklaar ook: voerman, voertuig, voerloon, een voer hooi.
19. Verklaar de vorming van eindeloos. Vergelijk zijne bet. met die van oneindig; vergelijk trouweloos en ontrouw. Met welk werkwoord hangt het achtervoegsel -loos etymologisch samen? Achter welk rededeel komt -loos in den regel voor, en waarom? Wordt het ook gehecht aan den stam van een werkwoord? Bestaat er nog een zelfstandig woordje loos? Voorbeelden.
20. Er is een oud werkwoord tieën (trekken), 'welk naar zijne vervoeging behoort tot de 5e klasse der sterke werkwoorden. Met dit werkwoord hangen etymologisch samen: (ge)tuige, tuig, tocht, toom, toog, teug, teugel, tucht, tuk. Verklaar de beteekenis van deze stamrij in verband met tieën.
21. Wellicht ware het eene verbetering, als men in vers 5 ging lezen: hem knielend aflaat en weer opneemt. — Wat is het onderwerp van afwerpt en opvangt? Hoe ontleedt gij knielend taalkundig? En hoe hem? Welke naamval is hem in zinnen, als: Ik dien hem, ik volg hem, ik ontmoet hem, ik help hem, ik dank hem, ik loof hem, ik bid hem, ik vloek hem? Beproof, of gij deze zinnen kunt omzetten. En hoe verklaart gij den naamval van hem in den zin: Ik ben hem vergeten (= hij is mij uit het geheugen)? Idem, in zinnen, als: Het is hem naar den zin. Het stuit hem tegen de borst. Dat geluk viel hem ten deel. Val hem niet in de rede, enz. Idem, in zinnen, als: Als ik hem was, deed ik het. Wat was hem, dat hij eensklaps zweeg?
22. Zeg iets over de vorming van afwerpen. Met welk voorzetsel

komt dit af in beteekenis overeen? Zeg dit ook van toe en mede in: toeschieten en medegaan. Hoe verklaart ge: afgunst, afgrond, afgod? Staat dit af- op ééne lijn met af in: afdak, afvaart, afloop?

23. Welke grammatische figuur vindt ge in weer uit weder? Evenzoo in: preeken, geschiên? Wanneer moet men het samentrekkings-teeken gebruiken? Verklaar evenzoo: streelen, steil (stegel), peil (pegel), teil (tegel).
24. Welk rededeel is waar (vs. 5)? Hoe benoemt gij waar in zinnen, als: Ik blijf, waar ik ben. Ik ga, waar gij gaat. Zeg mij, waar gij heengaat. Waar is uw boek? Het land, waar wij geboren zijn, heet ons vaderland? Wat is de bet. van waar, of welke betrekking tusschen de zinnen duidt het aan? Idem, in zinnen, als: De mol leeft, waar veel wormen zijn. Waar wij het oog ook slaan, overal zien wij verwoesting. Waar de ouders zóó voorgaan, zullen de kinderen vanzelf goed volgen?
25. Hoe ontleedt gij den zin: De oogen pogen uit te lokken een waterdrop? Kan een infinitief ook als onderwerp voorkomen? Idem, als genitief? Hoe ontleedt gij zinnen, als: Het is zaliger te geven dan te ontvangen? Hoe ontleedt gij: Dit heet studeeren, en: Dit heet hij studeeren? Komt een infinitief ook voor, geregeerd door een voorzetsel?
26. Ik tracht hem te redden. Ik poog hem te overreden. Ik zoek hem te spreken. Ik begeer hem te helpen. Ik verlang hem te zien. Ik verkies hem te hooren. Ik vrees hem te beleedigen. Ik meen hem te kennen. Ik denk hem over te halen. — De ontleding van al deze zinnen is dezelfde, welke? Zeg deze zinnen in den volt. teg. tijd. Wat merkt gij nu op? — Beproof eens, of dit ook gaat met de werkwoorden: weten, bijv.: Ik weet hem te bevredigen; idem met: vermogen, behooren, gelieven, kunnen, willen, moeten. Als gij zegt: Ik kan hem bevredigen, bezigt gij het voorzetsel te niet vóór den infinitief, evenmin bij de werkwoorden: willen, moeten, mogen, durven, laten

(ik laat hem lezen), evenmin bij: gaan, komen, blijven. — Wat is hiervan de reden?

27. Hoe noemt ge het bijwoord vergeefs in vers 6? Welke andere bijwoorden van deze soort kunt gij noemen? Wat duiden zij aan?
28. Met welk werkwoord hangt drop samen? Verklaar etymologisch druppel, droppel. Wat bet. druipen in druijstaarten? Wat bet. druijsteen? Hoe zijn gevormd de werkw. droppen, druppen, droppelen, druppelen?
29. Hoe verklaart ge het ontstaan en de beteekenis van het voegw. als in vers 6? Evenzoo in zinnen, als: De kinderen waren als uitgelaten. Hij stond als verplet. Zij waren als stom. Het land is als in eene zee herschapeu? Evenzoo:
't Schiereiland goot hen uit ¹⁾), Egyptes Zevenmond
Gelijk, wen hij zijn bed als opheft, en den grond
Met waterdiepten dekt, waar bergen in bezwijken...
30. Ontleed redekundig vers 7. Welke naamv. is karavane, dienste? Wat bet. hier het voorzetsel met? Wat bet. hier staan? Hoe ontleedt gij: Het hooiland staat onder water. Er staat geschreven: Gij zult niet stelen. De deur staat open. Ik sta in twijfel. Dit huis staat te koop. Hare oogen stonden vol tranen. De bloemen staan in den knop. Bezig ook staande als bijv. nw., bijv.: Een staand leger. Idem, als voorzetsel.
31. Verklaar de vorming van het woord reuk. Wat bet. rieken (welriekend), wat bet. ruiken? — Verklaar den vorm ten, alsmede de bet. van de slot-e in: dienste. Vindt ge deze e ook in: ter kerke, ter wille, enz.? Welke opmerkingen kunt gij maken bij de vervoeging van staan, en noem woorden, waarin de stam stand voorkomt.
32. Verklaar den dienst van en in vers 8. Kan en nog andere diensten bewijzen? Wat is de oudere vorm van en? Heeft deze vroegere vorm ook invloed uitgeoefend op de uitspraak van tel-

---

¹⁾ *Arabië* goot de Arabieren (Mohammedanen) uit, en is in dit opzicht gelijk aan Egyptes Zevenmond (= den Nijl), enz.

woorden? En zijn er nog uitdrukkingen, waarin die oudere vorm op te merken is?

33. Welke samengestelde werkwoorden kent gij, waarin de stam van sporen voorkomt? Hoe verklaart ge: spoorloos, bespeuren, naspeuren, onnaspeurlijk, speurhond? En hoe is spoor in zijne nieuwste bet. te verklaren, als: spoorweg, spoorwachter, spoortrein? Is het goed te zeggen: Ik ga met het spoor?
34. Waarom spelt men nog in: nog laven niet met ch? Wat bet. nogmaals? Wat bet. noch, en bezig het: *a.* tot verbinding van zinnen; *b.* tot verbinding van zinsleden?
35. Laven bet. verzachten, verkwikken. Hoe komt het, dat men lafenis met eene *f* schrijft? Verklaar evenzoo de verscherping in: gebeurtenis, bekentenis, ontstentenis, enz. En hoe is de schrijfwijze: belijdenis, behoudenis, verrijzenis, geschiedenis te verklaren?
36. Waarbij behoort op de maat als bepaling, en welke bepaling is het? Hoe verklaart ge deze bet. van het voorzetsel op? Vergelijk: hij beweert het op goede gronden; uwe meening berust op eene dwaling; hij steunt op zijn recht; hij vertrouwt op den moed zijner soldaten. Met welk werkwoord hangt maat etymologisch samen; en welke maat wordt hier bedoeld? Noem andere soorten van maten. Vindt gij dit maat ook in maatschappij?
37. Hoe benoemt ge den zin: vandat de zon herrijst? Welke betrekking wijst dus vandat aan?
38. Welke beteekenis heeft her- in herrijzen? Evenzoo in: hermeten, herkauwen, herdenken? En hoe verklaart ge herinneren?
39. Vergelijk de beteekenis van vervolgen (vers 9) met die van: eenen dief vervolgen; de wolf vervolgt het lam. Welk verschil ligt in de bet. van de zinnen: Het dier volgt zijnen weg, en: het dier vervolgt? Wat bet. ver in: *a.* verjagen, *b.* vertellen, *c.* verzorgen, *d.* verschansen, *e.* verbranden, *f.* vernachten, *g.* verhuizen? En hoe verklaart ge: versteenen, vergulden, verzilveren, verwoesten? Idem: verhopen, verblijven?

40. Waarbij behoort te vrede (vers 9) als bepaling, en wat drukt deze uit? Zeg hetzelfde van de bepalingen: met onvertraagden vaart¹⁾, met onverhaasten trede.
41. Wat is de beteekenis van met in vers 10? Verklaar de vorming van onvertraagd. Hoe noemt ge vertragen naar zijne afleiding? Evenzoo: verhoogen, verlagen, verbreedten? Bezigt men het voorvoegsel on ook wel voor tegenw. deelwoorden? Welke is de vroegere beteekenis van varen, die nog blijkt uit: hemelvaart, sledevaart, afgevaardigde? En wat bet. vaart in vers 10? Geef van deze beteekenis andere voorbeelden.
42. Hoe zoudt ge de slot-e van trede hier verklaren? Geef andere dergelijke datieven, als: in arren moede, met voorbedachten rade, enz.
43. Hoe benoemt ge den zin: gelijk de kloknaald²⁾ tikt; waarbij behoort hij als bepaling? Vindt ge in het woord naald ook een voorbeeld van metathesis?
44. Vindt ge alleen in het meervoud van weg de volkomen e? En welke korte klinkers worden ook lang in het meervoud? Voorbeelden.
45. Zeg, wat gij weet van het ontstaan van tenzij³⁾. Wat is dus de oude bet. van tenzij, en wat bet. tenzij in de huidige taal? Als we nu, naar ouden trant, schrijven: 't en zij, 't en waar, zooals Vondel:
- Zij offert u den prijs, 't en zij 't uw handen weigren,
waartoe dient dan 't van: 't en zij, en hoe heet in dit geval de zin: uw handen weigeren 't?
46. Hoe ontleedt ge den zin: 't Lied versnelt zich? Zoudt ge hier zich afzonderlijk ontleden, evenals in: hij kleedt zich? Waardoor kunt gij den reflexieven vorm vervangen in: Zout lost zich op in water. Het gerucht verbreidt zich.

---

1) De dichter volgt de geslachtslijst van Bilderdijk en bezigt *vaart* mannelijk.

2) De *kloknaald* is de slinger der klok.

3) Vergelijk bijv.: Hier en geldt geen prevelen; Maar dat en is het niet, enz. uit Gijsbrecht v. A. van Vondel.

door de stad? Wat kunt ge dus lezen voor: 't Lied versnelt zich? Is het voornw. zich van oudsher in onze taal te vinden? Welke voornw. bezigde men dan vroeger in plaats van zich?

47. Hoe benoemt gij den zin: 't Lied versnelle zich? Waarom bezigt de schrijver de aanvoegende wijs? Bij welke voegwoorden heeft dit wel meer plaats? Komt de aanvoegende wijs ook in hoofdzinnen voor? Wat drukken die zinnen dan uit?
47. Wat is 't meervoud van lied? Verklaar de woorden: liederboek (liedeboek) en liedertafel. Wat weet gij van 't ontstaan van den meervoudsuitgang -eren of -ers? Verklaar: kindervisite, eierkoek naast goederenwagen.
48. Hoe noemt ge waaraan (vers 12), en waartoe dient dit woord? Hoe benoemt ge gevoelig; waarvan is 't eene bepaling? Waartoe dient ook? Kan een bijwoord ook dienen ter bepaling van eene zelfstandigheid?
49. Hoe benoemt ge in de redekundige ontleding: de klaagzang, de lofpsalm?
50. Hoe benoemt ge de zinnen: niet altijd eentonig (vers 13) en vol van ijver (vers 14)? Ontleed taalkundig: de klaagzang is niet altijd eentonig; de pelgrim is vol van ijver. Waartoe dient niet in den eersten dezer zinnen? Als men zegt: Niet de jongen heeft het gedaan; niet in den tuin is het gebeurd, waartoe dient dan niet? En zijn deze zinnen ontkennend of bevestigend? Is in den tweeden dezer zinnen: vol eene bepaling van: van ijver, of is: van ijver eene bepaling van vol? Hoe heet de genitief in: zij zijn vol zoeten wijns? En hoe ontleedt ge: De beurs is vol rijksdaalders?
51. Verklaar de vorming van: eentonig. Welke verschillende beteekenissen kent ge van het woord drijver?
52. Welke is de oudere vorm van of (vers 14)? Welke is eene der oudste beteekenissen van het onderschikkend voegwoord of?
53. Is: lofpsalm geen tautologische vorm, evenals: brokstuk, bronwel en andere ¹⁾?

---

¹⁾ Zie mijne Practische Stijl leer, blz. 12.

54. Waartoe dient maar (vers 15)? Ontleed taalkundig: klaagzang, eentonig, lofpsalm, vol, lijdzaam.
55. Vergelijk de bet. van spaarzaam met die van lijdzaam. Evenzoo die van: buigzaam en buigbaar, verdraagzaam en verdraagbaar. Welke kracht van bet. ligt in -zaam, welke in -baar? Vergelijk ook lijdbaar met lijdzaam en lijdelijk. Is: draagbaar hetzelfde als dragelijk, verkiesbaar verschillend van verkieslijk?
56. Ontleed redekundig den laatsten zin (vers 15 en 16). Wat beteekent het voorzetsel aan? Worden in de taalkundige ontleding zal en zien ook afzonderlijk genomen? En hoe handelt ge in dit geval met de hulpwerkwoorden van wijze? Idem met het hulpwerkw. van het lijdend geslacht?
57. Naast eind staat end, welke van deze twee vormen is de oudste? Andere voorbeelden. Geef ook de etym. verklaring van heinde (en verre) en van behendig?
58. Verklaar etym. het woord onverkwikkend. Geef andere voorbeelden met den stam kwik. Waarom kan dit tegenw. deelwoord het voorvoegsel on- voor zich hebben?
59. Welk bijzonderheden weet gij van de vervoeging van 't werkwoord zullen? Hoe verklaart gij den vorm zoude, zou, en waarom schrijft men zou niet met *w* als slotletter, evenals vrouw? Behoort zullen enkel tot de hulpwerkwoorden van tijd? Hoe verklaart ge verder den vorm zag in de vervoeging van zien?
60. Wat bet. hier onsterfelijk? Wat is de oorspronkelijke beteekenis van het achtervoegsel -lijk? Achter welke rededeelen kan -lijk voorkomen? Wat bet. -lijk achter stammen van transitieven, wat achter stammen van intransitieven? Geef voorbeelden, waaruit blijkt, dat de beteekenis van -lijk door een' genitief kan weergegeven worden.

UITGAVEN VAN J. B. WOLTERS, TE GRONINGEN.

- A. M. BOGAERTS en M. J. KOENEN, Practische Taalstudie. I: Woorden en uitdrukkingen . . . . . 8ste druk f 1,25
- A. M. BOGAERTS en M. J. KOENEN, Practische Taalstudie. II: Taal en Taalstudie . . . . . 5de druk - 1,25
- A. M. BOGAERTS en M. J. KOENEN, Practische Taalstudie. III: Taalgebruik en woordverklaring . . . . . 6de druk - 1,25
- M. J. KOENEN, Een kleine Sleutel. Toelichtingen bij 't gebruik van „Practische Taalstudie I” . . . . . - 0,25
- M. J. KOENEN, Staring, Keur uit Staring's Gedichten . . . . . - 1,00
- M. J. KOENEN, Practijk der Spraakkunst . . . . . - 1,00
- M. J. KOENEN, Practische stijl leer . . . . . - 1,00
- M. J. KOENEN, Zakwoordenboek der Nederlandsche Taal, in linnen
4de druk - 0,25
- M. J. KOENEN, Eerste aanschouwelijk taalonderwijs, Voorlooper van het Nieuwe Taalboek. Gehoor-, Spreek-, Lees- en Schrijf-oefeningen . . . . . 3de druk - 0,25
- M. J. KOENEN, Het Nieuwe Taalboek, Taal-, Stijl- en Dicteer-oefeningen voor de verschillende klassen der Volksschool. Eerste stukje . . . . . 9de druk - 0,20
- M. J. KOENEN, Het Nieuwe Taalboek, Taal-, Stijl- en Dicteer-oefeningen. Tweede stukje . . . . . 9de druk - 0,20
- M. J. KOENEN, Het Nieuwe Taalboek, Taal-, Stijl- en Dicteer-oefeningen. Derde stukje . . . . . 7de druk - 0,20
- M. J. KOENEN, Het Nieuwe Taalboek. Vierde stukje. Eerste gedeelte . . . . . 7de druk - 0,20

M. J. KOENEN, Het Nieuwe Taalboek. Vierde stukje. Tweede gedeelte	<i>4de druk</i>	<i>f 0,25</i>
M. J. KOENEN, Het Nieuwe Taalboek, Taal-, Stijl- en Dicteroefeningen voor voortgezet lager onderwijs en de eerste klassen van normaallessen. Vijfde stukje	<i>6de druk</i>	- 0,50
M. J. KOENEN, Het Nieuwe Taalboek, Taal-, Stijl- en Dicteroefeningen voor voortgezet lager onderwijs en de tweede klassen van normaallessen. Zesde stukje	<i>4de druk</i>	- 0,50
M. J. KOENEN, Denken en Schrijven. Steloefeningen in vijf leerkringen voor de verschillende klassen der Volksschool. Eerste stukje	<i>2de druk</i>	- 0,20
M. J. KOENEN, Denken en Schrijven. Tweede stukje	<i>2de druk</i>	- 0,20
M. J. KOENEN, Denken en Schrijven. Derde stukje	<i>2de druk</i>	- 0,20
M. J. KOENEN, Denken en Schrijven. Vierde stukje	<i>2de druk</i>	- 0,25
M. J. KOENEN, Denken en Schrijven. Vijfde stukje	<i>2de druk</i>	- 0,25
M. J. KOENEN, Beknopte Handleiding ten gebruike bij de Steloefeningen in vijf leerkringen		- 0,50
M. J. KOENEN, Kleine Nederlandsch Spraakkunst. Een boekje voor de hoogste klasse der Volksschool		- 0,50
M. J. KOENEN, Korte lessen der Nederlandsche Spraakkunst met opgaven en oefeningen		- 0,60
M. J. KOENEN, Proefsteen voor 't examen, een boek voor candidaat-onderwijzers		- 0,60
M. J. KOENEN, Ter herhaling. Vragen over de Nederlandsche Spraakkunst. Een repetitieboekje voor candidaat-onderwijzers		- 0,90

